

Outi Alakärppä

**”NO MIKÄ SIINÄ MUUTTUU, ÄITIYS VAI
YHTEISKUNTA?”**

Äitiys arjen kokemuksena postmodernissa yhteiskunnassa

**Kasvatustieteen
pro gradu -tutkielma
Syyslukukausi 2014
Kasvatustieteiden laitos
Jyväskylän yliopisto**

TIIVISTELMÄ

Alakärppä, Outi. ”NO MIKÄ SIINÄ MUUTTUU, ÄITIYS VAI YHTEISKUNTA?” Äitiys arjen kokemuksena postmodernissa yhteiskunnassa. Kasvatustieteen pro gradu -työ. Jyväskylän yliopiston kasvatustieteen laitos, 2014. 89 sivua. Julkaisematon.

Pro Gradu -tutkielmani ensisijaisena tarkoituksena on ollut selvittää, millaista on olla äiti nykyajan yhteiskunnassa, jossa äitiin ja äitiyteen kohdistuu monia ristiriitaisia odotuksia ja vaatimuksia. Toiseksi olen selvittänyt, miten äitiyttä ja äitiyden identiteettiä rakennetaan arjen käytännöissä ja näihin läheisesti liittyvänä kolmantena tehtävänä olen tarkastellut, millaiset perheeseen ja yhteiskuntaan liittyvät tekijät vetävät äitiä eri suuntiin eli tekevät äitiydestä ambivalenttia.

Tutkimuskohteenani ovat työssäkäyvät 1–4 -vuotiaiden lasten äidit kahden vanhemman pikkulapsiperheistä. Lähestymistapani tutkimukseen on narratiivinen. Tavoitteenani on ollut saada äitien ääni kuuluviin. Tutkimuksen käytännön toteutuksena haastattelin kahdeksaa 34–41 -vuotiasta äitiä. Teemahaastattelujen jälkeen litteroin haastatteluaineiston ja analysoin sitä. Toteutin analyysin aineistostani käyttämällä temaattista analyysiä. Analyysin avulla äitien puheesta välittyi kolme erilaista mallitarinaa: *perheorientoituneen*, *työorientoituneen* ja *uraorientoituneen* äidin tarina. Luokittelujen perustana käytin äitien antamia merkityksiä työlle ja urasuunnitelmille.

Tutkimus osoittaa, että äitiys postmodernissa yhteiskunnassa on ambivalenttista: perhearki on äidille omien tarpeiden, perheen ja työn vaatimusten välistä tasapainoilua. Ambivalenssin aiheuttajina ovat erilaiset vaateet ja tarpeet, jotka pakottavat äidin joskus ei-toivottuihin valintoihin ja ratkaisuihin elämässään. Tutkimuksen mukaan äidin, lapsen ja perheen tarpeiden välinen ambivalenssi oli arkipäivää, mutta sitä ei problematisoitu: lapsen ja perheen yhteiseen aikaan haluttiinkin panostaa. Vaikeimmin ratkaistavia ambivalenssin kokemuksia äidit liittivät työn ja perheen yhteensovittamiseen. Äidin ja yhteiskunnan (työn) välisiä ristiriitoja ilmeni, jos äidin työssäoloaika oli epäsäännöllistä ja työvuoroihin liittyi ennustamattomuutta. Määräaikainen työ ja sen myötä epävarmuus tulevaisuudesta herättivät äidissä ambivalenssia. Myös äidin vahva sitoutuminen työhön tai uraan aiheutti ristiriitaisia tuntemuksia äidissä. Tutkielman johtopäätöksenä voidaan pitää sitä, että yhteiskunnallisilla tekijöillä voidaan helpottaa äitien kokemaa ambivalenssia. Työaikojen joustavuudella ja lyhentämisellä sekä yhteiskunnan mahdollistamalla hoitovapailta suodaan äideille mahdollisuus yhdistää perhe ja työ mielekkäällä tavalla sekä tuodaan joustoa pikkulapsiperheiden vanhemmille tilanteessa, jossa perheen ja työn yhteensovittaminen on erityisen haastavaa. Myös miesten aktiivinen osallistuminen lasten- ja kodinhoitoon kannustaa äitejä työelämään. Arjen tasapaino saavutetaan joustavilla työ- ja perhe-elämän ratkaisuilla.

Avainsanat: postmoderni, yhteiskunta, ambivalenssi, äitiys, identiteetti, perhe, arki

SISÄLTÖ

1	JOHDANTO	5
2	POSTMODERNI YHTEISKUNTA	8
2.1	POSTMODERNIN MONET KASVOT.....	8
2.2	IDENTITEETIN RAKENTUMINEN POSTMODERNISSA.....	10
2.3	ASIAANTUNTIJATIEDON MERKITYS POSTMODERNISSA.....	11
2.4	IHMISUHTEET POSTMODERNISSA.....	12
2.5	AMBIVALENSSIN KÄSITE.....	13
2.6	INDIVIDUALISMI VS. FAMILISMI.....	14
3	PERHE JA ARKI	16
3.1	PERHE INDIVIDUALISTISESSA YHTEISKUNNASSA.....	16
3.2	NAISTEN YKSILÖLLISTYMISSPROSESSI.....	17
3.3	ARKI JA SUKUPUOLIPARADOKSI.....	18
3.4	PERHEARKI SUOMALAISEN YHTEISKUNNAN KONTEKSTISSA.....	20
4	ÄITIYS	23
4.1	ÄITIYDEN IDENTITEETTI.....	23
4.2	USKOMUSTEN ÄITI – MODERNIN ÄIDIN MALLITARINA.....	25
4.3	ASIAANTUNTIJATIEDON MALLITARINA ÄITIYDESTÄ.....	26
4.4	ISYYDEN VAHVISTUMINEN JA JAETTU VANHEMMUUS.....	27
4.5	ÄITIEN UUSI VASTUU?.....	29
4.6	POSTMODERNIN ÄITIYDEN MALLITARINA.....	30
4.7	ÄITIYDEN AMBIVALENTTIUS.....	32
5	TUTKIMUKSEN TOTEUTUS	34
5.1	TUTKIMUSTEHTÄVÄ.....	34
5.2	NARRATIIVINEN LÄHESTYMISTAPA.....	36
5.3	TEEMAHAASTATTELU AINEISTON KERUUN MUOTONA.....	37
5.4	TUTKIMUKSEEN OSALLISTUJAT.....	39
5.5	TEMAATTINEN ANALYYSI.....	40
5.6	TUTKIMUKSEN EETTISYYS JA LUOTETTAVUUS.....	42
6	ÄITIYDEN RISTIRIITAISET MIELIKUVAT	43
6.1	HYVÄ ÄITI, LÄSNÄ OLEVA ÄITI.....	43
6.2	ÄITIYDEN MUUTOS.....	48
6.3	HUOLI ÄITIYDESTÄ, HUOLI VANHEMMUUDESTA.....	52
7	ÄITIYDEN RAKENTUMINEN ARJEN KÄYTÄNNÖISSÄ	57
7.1	ÄIDIN OMA AIKA, OMAT TARPEET.....	57
7.2	ARJEN ORGANISAATTORI.....	62
7.3	PARISUHDEAIKA KORTILLA – ”TÄÄ ON NYT TÄTÄ AIKAA”.....	66
8	AMBIVALENTTINEN YHTEISKUNTA: NEUVOTTELUJA JA VALINTOJA	69
8.1	”NE MOLEMMAT PITÄÄ NIINKU HOITAA JA NE KULKEE SIINÄ NIINKU RINNAKKAIN”.....	69
8.2	MERJA: ”RAKASTAN TYÖTÄNI”.....	73
8.3	ANNA: ”TOSI VOIMAKAS VASTAVOIMA ON SE PERHE”.....	76
8.4	YHTEISKUNNAN JA TYÖELÄMÄN EHDOLLA.....	79
9	POHDINTA	83
9.1	TUTKIMUKSEN JOHTOPÄÄTÖKSET.....	83
9.2	TUTKIMUKSEN ARVIOINTIA.....	88
	LÄHTEET.....	90
	LIITE 1: TUTKIMUSPYYNTÖ.....	96

LIITE 2: HAASTATTELURUNKO	97
LIITE 3: SUOSTUMUS TUTKIMUKSEEN OSALLISTUMISESTA	98

1 JOHDANTO

Mielenkiinnon kohteena ja tutkielmani keskiössä ovat työssäkäyvät, pienten lasten äidit. Äitiys omakohtaisena kokemuksena ja kaikkialla vaikuttavana ”tilana” on innoittanut minua tarkastelemaan äitiyttä nyky-yhteiskunnassa. Kokemukset perhearjen ja työssäkäynnin haastavastakin yhdistämisestä saivat minut pohtimaan, millaisten vaatimusten ja odotusten ristipaineessa tämän päivän äidit elävät. Tästä mielikuvan siemenestä lähtikin liikkeelle ajatteluprosessi, joka sai tukea aikaisemmista tutkimuksista. Äitiyden omaelämäkerrallisia tarinoita tutkineen Eeva Jokisen (1996, 13) mukaan äidin rooli on tiukimpia olemassa olevia sosiaalisia rooleja. Erilaisen ja moninaisen äidin representaatioita on vähän. Hallitsevat kulttuuriset kertomukset määrittelevät hyvän äitiyden tietynlaiseksi ja vaikenevat äitiyteen liittyvistä kielteisistä tunteista ja naisen omista tarpeista (Sevón 2009, 97). Uusin naistutkimus on tuonut kuitenkin esille monipuolisempia tulkintoja. Se on korostanut äitien keskinäistä erilaisuutta ja valottanut todellisten äitien elämää ja heidän ristiriitaisia tunteitaan myyttien ja uskomusten varjossa (Katvala 2001; Perälä-Littunen 2004; Sevón 2009). Jopa marginaalissa elävät yksinhuoltajaäidit (Krok 2009) sekä uusperheiden äitipuolet (Murtoinne-Lahtinen 2011) ovat saaneet tutkimuksen kautta äänensä kuuluviin.

Vuoren (2001, 360) mukaan äidit eivät olekaan joko–tai vaan sekä–että. Vastuu lapsesta on itsessään ambivalenttia, sillä vastuun kantamiseen liittyy ristiriitaisia, jopa vastakkaisia tunteita (Sévón 2009). Myös ristiriitaiset, eri suuntiin vetävät vaateet ja tarpeet voivat aiheuttaa äidissä ambivalenssia: Yhtäältä nainen haluaa olla hyvä äiti eli läsnä lapselle ja toisaalta äidin omat tarpeet vetävät häntä toiseen suuntaan. Myös yhteiskunnalla on omat odotuksensa naiselle, sillä se vaatii naisen työssäkäyntiä. (Krok 2009, 88) Zygmunt Baumanin (1996, 1997) ambivalenssi -käsitteen avulla tarkastelen äitiä omien tarpeiden, perheen tarpeiden sekä yhteiskunnan vaatimusten keskiössä. Käsite sisältää ajatuksen siitä, miten erilaiset tarpeet ja vaatimukset vetävät äitejä samaan aikaan eri suuntiin eli kilpailevat äidin ajasta.

Äitiyden kokemuksen ja arjen asettaminen tutkimuksen keskiöön sisältää yhteiskunnallisia ja kulttuurisia painotuksia. Tutkielmaa aloittaessani syksyllä 2013

käytiin lähes kiivasta keskustelua mediassa siitä, pakottaako valtio äidit töihin (HS 30.8.2013). Tämä keskustelu liittyi hallituksen aikeisiin puolittaa kotihoidontuki molempien vanhempien kesken sekä rajoittaa subjektiivinen päivähoito-oikeus osa-aikaiseksi, jos toinen vanhemmista on jollakin sosiaalisella vapaalla tai kotihoidon tuella. Suomalaisessa yhteiskunnassa naisten oikeus ansiotyöhön on ollut tärkeä feministinen ja tasa-arvotavoite, mutta sen rinnalla on kulkenut myös toinen tavoite, kotiäitiyden vahvistaminen (Anttonen 2003, 178–179). Keskustelun vilkkaus kuvastaneekin sitä, kuinka perheiden yksityisinä pidetyt, myös äitiyteen ja työhön liittyvät valinnat ovat yhteiskunnallisesti ja kulttuurisesti ohjailtuja (Närvi, J. 2014).

Lähestymistapani tutkimukseen on narratiivinen. Tavoitteenani oli saada äitien ääni kuuluviin niin haastattelutilanteessa kuin tässä työssäkin (Kvale & Brinkmann 2009, 286). Tutkimuksen käytännön toteutuksena haastattelin kahdeksaa 34–41-vuotiasta työssäkäyvää äitiä. Kaikki äidit tulivat kahden vanhemman, isän ja äidin perheistä. Teemahaastattelun jälkeen litteroin aineiston ja analysoin sitä. Nojauduin Virginia Braunin ja Victoria Clarcken (2006, 86–93) temaattiseen analyysiin, joka sisältää kuusi vaihetta: aineistoon tutustuminen, koodaus, teemojen etsintä, teemojen arviointi, teemojen määrittely ja nimeäminen sekä kirjoittaminen. Tutustuin aineistoon tarkemmin lukemalla ja koodaamalla eli kävin aineistoa systemaattisesti läpi useita kertoja tehden samalla merkintöjä ja muistiinpanoja, luokittelemalla ja ryhmittelemällä aineistoa (Eskola & Suoranta 1998, 151, 156). Aineistoon tutustumisen ja koodauksen avulla valitsin teemat, arvioin ja määrittelin ne. Temaattisen analyysin myötä tarinat nousivatkin aineistosta aivan kuin itsestään. Ne joko toistuivat useamman kerran tai erottautuivat muista tarinoista muodostaen oman tarinansa. Tarinoiden joukosta erottui kolme erilaista mallitarinaa: *perheorientoituneen*, *työorientoituneen* ja *uraorientoituneen* äidin tarinat. Luokittelun ensisijaisena perustana käytin äitien antamia merkityksiä työlle ja uralla etenemiselle.

Tutkimuksessani yhdistyvät perhetutkimuksen, feministisen tutkimuksen ja arjen tutkimuksen perinteet. Tutkimukseni on perhetutkimusta, vaikka perhettä edustaakin äiti. Perhetutkimuksen piirissä äiti on nähty osana perhettä ja erityisesti suhteessa lapseen, ei niinkään suhteessa naiseen itseensä (Vuori 2003, 61). Feministinen kritiikki onkin puuttunut siihen, että naiset liiaksi samaistetaan perheeseen, äitiyteen ja lapsiin (Nätkin 2003, 26). Vuoren (2003, 61) mukaan äidin toimijuus naisena on ollut kuitenkin hankala kysymys niin perheasiantuntijoille kuin feminismillekin.

Tutkimukseni avaa uudenlaisen näkökulman äitiin naisena, jolla on omia tarpeita. Se kertoo, miten monenlaisten perheen ja yhteiskunnan asettamien vaateiden ja tarpeiden keskiössä tämän päivän äidit arjessaan elävät. Se tuo esille myös kulttuurisia ja yhteiskunnallisia mielikuvia, jotka vaikuttavat tälläkin hetkellä käsityksiimme äitiydestä.

2 POSTMODERNI YHTEISKUNTA

2.1 Postmodernin monet kasvot

Sosiologi Zygmunt Bauman (1996, 191–195; 1992, 187–188) on kuvannut nyky-yhteiskuntaa postmodernin ja notkean modernin käsitteillä. Termi postmoderni kuvaa hänen mukaansa yhteiskunnallista tilannetta, joka on muotoutunut 1900-luvun jälkipuoliskolla. Kun moderni yhteiskunta kamppaili universaalisuuden, yhdenmukaisuuden, monotonisuuden ja selkeyden puolesta, ilmentää postmoderni institutionalisoitunutta pluralismia, moninaisuutta, kontingenssiä ja ambivalenssia. Nykyistä, notkean modernia yhteiskuntaa Bauman (2002, 8–9; 2008, 66, 73) vertaa juokseviin aineisiin, jotka eivät juurikaan pysty säilyttämään muotoaan. Elämämme ja arvomme ovat jatkuvassa muutoksen tilassa, mikä vaatii joustavuutta sekä nopeaa uusiutumisen- ja muuttumiskykyä: sen minkä tiedämme ja osaamme tänään, voi huomenna näyttäytyä jo käyttökelvottomana (myös Beck & Beck-Gernsheim 2002, 4).

Turvattomuus ja epävarmuus määrittävät Baumanin (2002, 193) kuvaamaa postmodernia yhteiskuntaa. Nykyinen epävarmuus poikkeaa aiemmasta modernista, sillä sen voima on yksilöllistävää: yhdistämisen sijaan se jättää ihmisen yksin huolineen. (mts. 178; Beck & Beck-Gernsheim 2002, 4) Keskeinen postmodernin ja notkean modernin ideologia, yksityistäminen, kutsuu yksilöä tekemään työtä enemmän ja ansaitsemaan enemmän. Samalla se rapauttaa menneisyyden perhe- ja kyläyhteisön, kansakunnan, kirkon ja aatteen, joiden vastuulla oli huolehtia yhteiskunnasta. Kun yksilön mahdollisuudet, valinnat ja epävarmuudet ratkaistiin aikaisemmin perhe- ja kyläyhteisön tuella, jäävät ne tänä päivänä yksilön itsensä harteille. (Bauman 2008, 88; Beck 1995, 20; Beck-Gernsheim 2002, 42, 44; Beck & Beck-Gernsheim 2002, 4)

Sosiologi Ulrich Beck (1995, 12–17) kuvaa puolestaan nyky-yhteiskuntaa toisen modernin, refleksiivisen modernin ja riskiyhteiskunnan käsitteillä. Siirtyminen teollisesta yhteiskunnasta riskiyhteiskuntaan on läntisen modernisaatioprosessin aikaansaannosta. Refleksiivisellä modernisaatiolla hän tarkoittaa teollisen yhteiskunnan luovan tuhon mahdollisuutta, jossa yhdenlainen modernisaatio murentaa ja muuttaa toista. Riskiyhteiskunnassa yksilöllistyminen eli individualisaatio ajaa ihmisen

kohtaamaan monia erilaisia ja keskenään ristiriitaisia riskejä, jotka ovat sekä henkilökohtaisia että globaaleja. Yksilöllistymis- ja globalisoitumiskehitys ovatkin¹refleksiivisen modernisaatioprosessin kaksi eri puolta (mts. 28).

Sosiologi Anthony Giddensin (1995, 83–88) näkökulma painottuu globalisaatio-prosessiin ja sen aiheuttamiin vaikutuksiin nyky-yhteiskunnassa. Ominaista aikamme yhteiskunnalle on tradition aseman muuttuminen. Tähän muutosprosessiin Giddens viittaa käsitteellä detraditionalisaatio: vaikka moderni on nähty tradition vastakohtana, on moderni itsessään kantanut traditiota mukanaan. (mts. 140) Refleksiivinen modernius eli jälkitraditionaalinen yhteiskunta on uuden ajan alku. Se on ensimmäinen globaali yhteiskunta, jossa tradition luonne muuttuu: se on luonnostaan globalisoiva yhteiskunta, jossa yhteiskunnalliset siteet on luotava, sen sijaan että ne perittäisiin menneisyydestä. (mts. 136, 146)

Giddensin (1995, 124) mukaan postmodernius on väärä termi, kun puhutaan nykyisestä, monen rinnakkaisen auktoriteetin maailmasta. Kuvatessaan nyky-yhteiskuntaa hän suosiikin jälkitraditionaalisen yhteiskunnan käsitettä. Itse käytän tutkimuksessani postmodernin käsitettä, sillä tukeudun Baumanin sosiologiseen ajatteluun ja erityisesti hänen ambivalenssin käsitteeseen teoreettisessa viitekehyksessäni.²Postmodernin käsite luonnehtii mielestäni hyvin nyky-yhteiskuntaa, jolle on ominaista niin familismin, yhteisöllisyyden ja perheen, kuin yksilöllisyyden ja valinnan vapauden korostaminen. Postmoderni yhteiskunta on näin ollen vastakohtaisuuksien ”käymistila”: siinä sekoittuvat erilaiset, ristiriitaisetkin mielikuvat ja käsitykset, joiden välillä yksilö joutuu neuvottelemaan ja valitsemaan. Anna Rotkirchin (2000, 198) mukaan nykyistä kehitystä ei tule suoraviivaisesti ymmärtää pyrkimyksiksi pois traditionaalista moderniin ja siitä edelleen myöhäismoderniin. Tulkitsen tätä ajatusta niin, että postmoderniin aikaan sisältyykin merkityksiä aina traditionaalista ajasta postmoderniin aikaan, mikä voi aiheuttaa yksilössä

¹ Refleksiivisellä Beck (1995, 17) viittaa ensisijaisesti itsensä kohtaamiseen, ei reflektioon.

² Myös Jari Kekäle (2007) ja Minna Murtorinne-Lahtinen (2011) ovat käyttäneet postmodernin käsitettä tarkastellessaan äidin ja isän samanlaisuutta vanhempana korostavaa ihannetta postmodernina mallitarinana.

ambivalenssia. Siksi postmodernin käsite siinä muodossaan kuin käytän, on paremminkin yhteiskunnan jatkuvaa muutosta kuvaava, ei niinkään tiettyyn aikaan sidottu käsite.

2.2 Identiteetin rakentuminen postmodernissa

Yksilöllistymiskehityksen on nähty vaikuttavan merkittävästi myös yksilön identiteetin rakentumiseen. Beckin (1995, 20) mukaan yksilön minä ei ole enää yksiselitteinen kokonaisuus, vaan se on jakaantunut erilaisiksi minädiskursseiksi, jotka ovat keskenään ristiriitaisia. Baumanin (2002, 102–103) näkemys yksilön identiteetistä on hyvin samansuuntainen. Hänen mukaansa pyrimme jatkuvasti luomaan elämästämme pysyvää, eheää ja loogista. Kuitenkin identiteettimme ovat epävakaita ja muuttuvia, ja täten vaihdolle alttiita. Olla moderni näyttäytyy jatkuvasti itsensä edellä olemisena ja täyttymättömänä identiteettinä (mts. 39). Identiteetistä on tullut hetken ominaisuus, jota jatkuvasti käsitellään, kootaan ja puretaan minän koostamisprosessissa, ei elämänprojektina. (Bauman 1996, 200–201; 2008, 13)

Beck-Gernsheim (2002, 43, 45) näkee puolestaan yksilön identiteetin ja elämän pikemminkin suunnittelua vaativana projektina kuin hetken ominaisuutena. Individualismin merkitystä nyky-yhteiskunnassa pohtineet Ulrich Beck ja Elisabeth Beck-Gernsheim (2002, 22) väittävät, että yksilön pyrkimys ohjata ja suunnitella omaa elämää on saavuttanut kollektiivisen kokemuksen muodon läntisessä maailmassa. Toisen modernin kulttuuri on ennen kaikkea minä-kulttuuria, jolle on ominaista minän tunnustaminen ja huomiointi sekä itseensä suuntautuneiden yksilöiden sitoutuminen toisiinsa, mutta myös toisiaan vastaan. (mts. 42)

Giddens (1995, 95) tarkastelee identiteetin rakentumista tradition aseman muuttumisen näkökulmasta. Traditioniin liittyy syviä emotionaalisia sitoumuksia ja sen moraaliluonne tarjoaa yksilölle ontologista turvallisuutta. Henkilökohtaisen identiteetin ylläpitäminen on ensisijainen perusuottamuksen edellytys. Siten traditio on Giddensin mukaan identiteetin väline. Identiteetti syntyy ajallisesta jatkuvuudesta, menneisyyden yhteydestä tulevaisuuteen. Tradition eheyteen kohdistuvan uhkan koetaan usein

kohdistuvan nimenomaan minän eheyteen. (mts. 114–115) Voidaankin kysyä miten käy identiteetin, jos perinteet eivät enää määritä samassa määrin ihmisen elämäntulkua kuin aikaisemmin?

Giddensin (1991, 52) mukaan jälkitraditionaalinen aika tuo yhä enenevässä määrin identiteettiin liittyviä ristiriitoja. Refleksiivinen tietoisuus on ominaista kaikelle ihmisen toiminnalle. Asiat, joita aikaisemmin määrätti rutiini tai traditio muodostavat nyt kysymyksiä, joita yksilö kohtaa jokapäiväisessä elämässään: kuka olen ja miten toimin. Yksilö ei peri identiteettiään menneisyydestä vaan hän etsii, rakentaa ja ylläpitää identiteettiään aktiivisesti. Identiteetti myöhäismodernissa on riippuvainen yksilön refleksiivisistä, jopa riskialttiista päätöksenteosta. (mts. 81) Globalisaation myötä yksilöllistyminen merkitsee totunnaisen elämäkerran muuttumista refleksiiviseksi elämäkerraksi tai ³ minäprojektiksi, joka edellyttää huomattavaa emotionaalista autonomiaa (Giddens 1994, 82; 1995, 106).

2.3 Asiantuntijatiedon merkitys postmodernissa

Postmodernille ajalle tyypillistä on asiantuntijatiedon moninaistuminen ja hajakeskittyminen sekä asiantuntijoiden erikoistuminen. Asiantuntijuus ei ole enää vain asiantuntijoiden etuoikeus. Periaatteessa kuka tahansa voi omaksua asiantuntijatieta tai saavuttaa asiantuntijan aseman, jos hän käyttää riittävästi aikaa oppimisprosessiinsa. Asiantuntijatiedon ja asiantuntemuksen lisääntymisen oletetaan johtavan kasvavaan varmuuteen siitä, miten asiat maailmassa ovat. (Giddens 1994, 95; 1995, 123–125) Giddensin (1995, 108–109) mukaan yksilö on valintojen ja päätösten edessä arkielämässään; hänet on pakotettu valitsemaan. Päätökset tehdään usein johonkin asiantuntijamielipiteeseen vedoten. (myös Beck-Gernsheim 2002, 46–48)

³ Beck ja Beck-Gernsheim (2002, 3, 51–52) käyttävät nimityksiä nuorallakävelijän elämäkerta ja riski-elämäkerta: henkilökohtainen epäonnistuminen, vaikkapa väärä ammatin valinta, sairastuminen tai ero voi johtaa elämäkerran romahdukseen (vrt. Bauman 2008, 20).

Elisabeth Beck-Gernsheim (2002, 14, 46–47) pohtii teoksessaan *Reinventing the Family*, mistä ihmiset saavat neuvoja kysymyksiinsä ja päätöksiinsä, joita he kohtaavat nykyisin yksityiselämässään. Globalisoituneessa maailmassa, tieteen ja teknologian muutoksissa sekä riskityömarkkinoilla asiantuntijatiedon saaminen on epävarmaa ja tieto itsessään ristiriitaista, jopa vanhentunutta. Giddens (1994, 95–96) muistuttaakin, ettei ole olemassa ylintä tiedon auktoriteettia, joka näyttäisi tien. Tieto muuttuu nopeasti, ja siten myös vanhentuu koko ajan. Myös asiantuntijoiden kesken saattaa olla näkemuseroja. Kun monen rinnakkaisen auktoriteetin tai asiantuntijan maailma edellyttää yksilön luottamusta, sisältyy asiantuntijan tai auktoriteetin valintaan aina riski. (myös Bauman 1991, 212; 2002, 14–15, 41) Riski puolestaan syventää riippuvuutta asiantuntijoista (Beck 1995, 50).

2.4 Ihmissuhteet postmodernissa

Bauman (2002, 163, 177) väittää, että postmodernin ajan ihmissuhteet ovat vaihdolle alttiita ja tilapäisiä. Giddens (1992, 58–59, 61–62; 1995, 106) onkin kuvannut prototyyppistä jälkitraditionaalista ihmissuhdetta ns. puhtaan suhteen käsitteellä (the pure relationship). Puhdas suhde edellyttää vapaaehtoista sitoutumista ja molemminpuolista luottamusta, ja sitä ylläpitää ainoastaan emotionaalinen tyytyväisyys. Kun tyytyväisyys parisuhteeseen loppuu, voi yksilö irtisanoutua siitä, riippumatta ulkoisista tekijöistä kuten lapsista ja yhteisestä omaisuudesta. Myös Beck ja Beck-Gernsheim (2002, 72, 90) toteavat, että hyvän suhteen keskeinen lähtökohta on osapuolten henkilökohtainen onnellisuus. Jos yhteinen elämä ei tyydytä on yksin eläminen looginen seuraus.

Vapauden ja valinnan korostaminen ihmissuhteissa sekä puhtaan suhteen käsite on saanut myös paljon kritiikkiä osakseen. Forsbergin (2003, 88, 99) mukaan puhtaan suhteen käsite ei ota huomioon lasta parisuhteen neuvotteluun vaikuttavana osapuolena. Se ei myöskään huomioi lapsen riippuvuutta ja haavoittuvuutta, sillä vanhemman ja lapsen välinen suhde ei alun pitäenkään ole tasavertainen (Rotkirch, A. 2000, 188). Bauman (1997, 133–134) näkeekin lähes kaikki ihmisten väliset suhteet ”epäpuhtaina”,

moniselitteisinä, jopa ambivalenttisinä. Ihmisellä on sekä yksilöllisyyden että yhteenkuulumisen tarpeita, joiden välillä vallitsee jännite. Baumanin mukaan emme voi tyydyttää näitä tarpeita samanaikaisesti, mutta emme myöskään toisistaan irrallaan. Seuraavaksi käsitellenkin ambivalenssin käsitettä sellaisenaan kuin Bauman näkee sen.

2.5 Ambivalenssin käsite

Vapaan tietosanakirjan (Wikipedia 14.11.2013) mukaan ambivalenssi on kaksijakoisuutta, kaksiarvoisuutta tai vastakkaisten tarpeiden tai tunteiden yhtäaikaista esiintymistä. Tämä määritelmä kuvaa mielestäni hyvin Baumanin (1991, 197) esille nostamaa ambivalenssia nyky-yhteiskunnassa. Hänen mukaansa ambivalenssi on siirtynyt julkiselta elämänalueelta yksityiselle. Ambivalenssin yksilöllistyminen näkyy lisääntyvänä yksilön keskeneräisyytenä ja riittämättömyytenä, mutta myös vapauden ja riippuvuuden kilpajuoksuna. Yksilö kokee vapautumisen elämän välttämättömyyksistä ja ongelmien ratkaisusta, mutta samaan aikaan hän vahvistaa riippuvuuttaan esimerkiksi asiantuntijoihin päin (mts. 212; vrt. Beck 1995).

Baumanin (1996, 289) mukaan elämäämme ja toimintaamme sisältyy ratkeamattomia tarpeita ja tunteita. Olemistamme hallitsee keskenään kilpailevat ja ristiriitaiset merkitykset. Hänen mukaansa ei ole olemassa selviä ja ongelmattomia tapoja erottaa oikeaa ja väärää, vaan jokainen määrittely on keinotekoisien tulkinnan tulosta. Yksilö ei siis etene virheestä totuuteen vaan tulkinnasta toiseen, mikä aiheuttaa yksilössä uhkaa ja levottomuutta. (myös Bauman 1991, 2) Ambivalenssi on juuri se tuote, joka syntyi modernissa yhteiskunnassa kun pyrittiin etsimään järjestystä: kun etsitään ja pyritään kohti järjestystä tuotetaan samalla ambivalenssia. Postmodernissa ajassa ei ole olemassa joko-tai -tilannetta, sillä emme ole joko varmoja tai epävarmoja, vaan juuri varmuuden etsiminen tuottaa epävarmuutta. (mts. 291–292) Myös vapaus ja riippuvuus ovat toisiinsa sidoksissa, eivät vastakkaisia. Vapaus voi olla samaan aikaan sekä suuri mahdollisuus että suuri riski. (mts. 293)

Nojaudun tutkimuksessani juuri tähän Baumanin ambivalenssi -käsitteeseen, jonka kautta tarkastelen äitiä omien tarpeiden, perheen tarpeiden sekä yhteiskunnan

vaatimusten keskiössä. Käsite sisältää ajatuksen siitä, miten erilaiset tarpeet ja vaatimukset vetävät äitejä samaan aikaan eri suuntiin eli kilpailevat äidin ajasta.

2.6 Individualismi vs. familismi

Individualistisen eetoksen on katsottu läpäisseen aikaamme. Individualismi eli yksilöllistyminen ymmärretään historiallisena prosessina, joka yhä enemmän kyseenalaistaa ja jolla on taipumusta rikkoa ihmisen perinteistä elämän rytmiä, tavanomaista elämäkertaa. (Beck & Beck-Gernsheim 2002, 88–89, 97) Individualistisessa näkemyksessä korostuu yksilön oikeus omaan elämään, kun taas familistisessä perhemyönteisyys, perheen arvo sinänsä ja perheen vahvistaminen. Familismi ja individualismi näyttävät toisilleen siis jossain määrin vastakkaisina. (Jallinoja 1984, 39)

Giddensin (1995, 149) mukaan individualismin pitäminen jälkitraditionaalisen järjestyksen ytimenä on virhe. Tämän päätelmän tukena voidaan pitää myös Riitta Jallinojan (2006) tutkimusta. Hän tuo esille Helsingin Sanomissa julkaistuun kirjoitteluun perustuvassa tutkimuksessaan, että 2000-luvun vaihteen suomalaisessa yhteiskunnassa tapahtui familistinen käänne, jolloin perhekeskeinen ajattelutapa yleistyi. Modernin familismin, kuten Jallinoja ilmiötä kutsuu, perusrakenteiksi ja ytimeksi määrittyi kotiäitiys ja hyvä vanhemmuus (mts. 97). Hyvän vanhemmuuden keskeisin tavoite oli vanhempien läsnäolo ja rajojen asettaminen. Familismi ja yhteisöllisyys elpyivät samaan aikaan vastakohtana individualismin aiheuttamille ongelmille kuten vanhemmuuden katoamiselle sekä lasten ja nuorten pahoinvoinnille. Familismin myötä yhteiskunnasta yritettiin tehdä yhteisöllisempi. (mts. 112–119, 192–193) Myös isyyden muutosta tutkineen Ilana Aallon (2012, 37) mukaan kotiäitiyden, lasten kotihoidon ja hoivaavamman isyyden painottaminen yhtäaikaisesti voisivat viitata 1990-luvun perhekeskeiseen käännteeseen, joskin hänen mukaansa tällainen ilmapiiri on voinut saada alkunsa jo vuosikymmenen alkuvuosina.

Jallinojan (2006, 263–264) mukaan perhemyönteisyyttä on esiintynyt aina, mutta se muuntuu familistiseksi vasta sitten, kun toiminta laajalla rintamalla aktivoituu

ja lopulta muodostuu liikehännäksi. Mediajulkisuudella on tässä merkittävä osa: se tekee liikehännän näkyväksi. Perhekeskeinen ajattelutapa on noussut modernisaation myötä keskiöön toistuvasti: jo 1800-luvun lopulla, toisen maailmansodan jälkeen ja lopulta 2000-luvun vaihteessa. Jallinoja näkeekin familismin osana yhteisöllisten ja individualististen syklien vaihtelua. Myös Anna Rotkirchin (2000, 198) mukaan perheen suhde ympäröivään yhteiskuntaan voidaan nähdä spiraalisena kehityksenä, jossa ilmiöt toistuvat ja vuorottelevat. Vaikka individualismi ja yksilöllisyys luonnehtivat nyky-yhteiskuntaa vahvasti, on perhe yhä olemassa (Beck-Gernsheim 2002, 10; Beck & Beck-Gernsheim 2002, 98; Nätkin 2003, 21–22).

3 PERHE JA ARKI

3.1 Perhe individualistisessa yhteiskunnassa

Janet Finchin (1989, 167–168) mukaan perhe-elämän keskeinen luonteenpiirre on ihmisen riippuvuus toisesta ihmisestä. Fyysinen riippuvuus liitetään erityisesti pieniin lapsiin ja toimintakyvyttömyyteen ja taloudellinen riippuvuus puolestaan nuoriin ja suuressa määrin myös naisiin. Tasapaino riippuvuuden ja riippumattomuuden välillä liittyy läheisesti vastavuoroisuuden, antamisen ja saamisen, ihanteeseen. Eija Sévon ja Marianne Notko (2008, 17) toteavat, että länsimaisessa jälkiteollisessa kulttuurissa perhesuhteet ovat joutuneet ristivetoon, sillä yksilöllistyminen ja autonomia asettuvat toisesta ihmisestä välittämisen, tarvitsevuuden ja riippuvuuden sekä perheeseen liittyvien sitoumusten ja kasvatussuhteiden luomisen vastakohtaksi. Tästä syystä aikamme perhesuhteet ovat monimutkaistuneet: ne ovat jännitteisiä, ambivalentteja..

Jallinojan (2006, 271–272) mukaan perhe on etääntynyt modernisoituneesta yhteiskunnasta, koska perhe on säilynyt toiminnassaan omavaraisena ja riippumattomana yksityiselämän alueena. Kuitenkin yksilöllistymistendenssin vaikutukset perhe-elämään ovat olleet monien tutkimuksien mukaan merkittäviä: Perheen sisäiset sukupolvi- ja sukupuolierot ovat muuttuneet, vanhemmiksi halutaan tulla yhä myöhemmin, perheiden lapsiluku on pienentynyt ja parisuhde puretaan yhä herkemmin. Perhemuodot ovat myös moninaistuneet. Näkyvimpiä yksilöitymiskehityksen seurauksia avo- ja avioerojen myötä ovat yksinhuoltaja- ja uusperheiden lisääntyminen sekä etävanhemmuus. (Beck & Beck-Gernsheim 2002, 71–72, 98; Huttunen 2001, 39, 191–192; Miettinen 2008, 9)

Individualismin tutkijat Beck ja Beck-Gernsheim (2002, 98) muistuttavat, että perinteinen perhe ei ole hajoamassa, mutta se on menettämässä monopolinsa, joka sillä oli kauan aikaa. Siteet ovat muuttuneet niin velvollisuuden, keston kuin liikkumavarankin suhteen (Beck-Gernsheim 2002, 9–10). Yhteiskunnan individualistisen kehityksen myötä perhe ei ole enää ihmisten ensisijainen velvollisuus

(Korhonen 2004, 266). Toisaalta yksilöllistyminen kasvattaa kaipuuta vastakkaiseen suuntaan, läheisyyteen ja turvallisuuteen, jolloin useimmat ihmiset haluavat elää suhteessa ja perheessä. Edelleen perhe on monelle tärkein tuki, mitä heillä on. (Beck & Beck-Gernsheim 2002, 98, 130)

Ritva Nätkin (2003, 37) tarkastelee tekstissään Moninaiset perhemuodot ja lapsen hyvä kahta erillistä, mutta rinnakkain elävää ajattelutapaa, jotka koskettavat perhettä. Moderni ajattelutapa sisältää monia kiistoja perhe-elämän oikeasta perustasta ja ”luonnollisesta” muodosta. Se pitää perhe-elämässä tapahtuneita muutoksia ja perhemuotojen moninaistumista usein sosiaalisina ongelmina, sillä ne kyseenalaistavat modernin ydinperhe-ihanteen keskeiset tekijät, kuten vanhempien heteroseksuaalisen parisuhteen ja oman äidin antaman hoivan. Postmoderni ajattelutapa puolestaan kieltäytyy luonnollisen perustan etsimisestä, jolloin moninaiset perhemuodot ja osa aiemmista sosiaalisista ongelmista määrittyvät sen mukaisesti vain erilaisuudeksi. Myös perheen kohdalla voidaan siis puhua tietoisesti tulemisesta ja refleksiivisyydestä: perheeseen liitetyt prosessit eivät ole luonnollisia, vaan niitä muotoillaan aina uudestaan (mts. 21–22).

3.2 Naisten yksilöllistymisprosessi

Beckin ja Beck-Gernsheimin (2002, 54, 102) mukaan yksilöllistymisprosessi on tuonut viime vuosikymmeninä merkittäviä muutoksia erityisesti naisten elämään. Muutoksia on tapahtunut sekä perheen sisällä että suhteessa koulutukseen, työhön, lainsäädäntöön ja julkiseen elämään. Naisen elämä muita varten (uhrautuminen) on siirtynyt askel askeleelta lähemmäksi elämää itseä varten. Naisen elämäkerta on tullut lähemmäksi miehen elämäkerta. Yksilöllistymisprosessi ei ole koskettanut pelkästään uranaisia, vaan myös keskiluokan ja työväenluokan naisia. (mts. 56) Perheellä on yhä tärkeä rooli naiselle, mutta samaan aikaan autonomia, riippumattomuus ja oma tila ovat käsitteitä, jotka kuvaavat naisen yksilöllistymisprosessia ja jotka korostuvat aikaisempaa enemmän. Työstä ja urasta on tullut osa naisen elämän projektia, koska se tuo mukanaan tunnustusta, omaa rahaa ja henkilökohtaista kehittymistä perheen ohella. (mts.

102) Toisaalta nyky-yhteiskunta vaatii naisia luomaan omia opiskelu- ja ammattiuriaan, koska he muutoin olisivat taloudellisesti riippuvaisia miehistä (Beck 1995, 29–30).

Vuoren (2003, 40) mukaan äidiksi ryhtymisestä on tullut yhä enemmän valinnan asia. Lapsen saaminen on ammatillinen ja taloudellinen riski naiselle: äitiys voi rajoittaa naisen mahdollisuuksia työmarkkinoilla ja vaarantaa hänen urapyrkimyksiään (Beck & Beck-Gernsheim 2002, 124). Lapsesta samoin kuin perheestä on tullut eräänlainen projekti, joka suunnitellaan ja harkitaan tarkoin ennalta (Beck & Beck-Gernsheim 2002, 124–126, 147; Huttunen 2001, 43–44; Korhonen 2004, 266). Beck-Gernsheimin (2002, 72–73) mukaan on kuitenkin laajalti väärin ymmärretty, että lapset olisivat tulleet vähemmän tärkeiksi naisille. Yksilöllistyneessä yhteiskunnassa toive lapsesta voidaan kokea jopa suurempana ja merkityksellisempänä. Useimmat naiset haluavatkin sekä uran että perheen (myös Huttunen 2001, 191). Jokisen (2004b, 139) mukaan kolmekymppiset naiset joutuvat usein perustelevaan, jos heillä ei ole lapsia. Sen sijaan äideiltä harvemmin vaaditaan perusteluja, miksi heillä on.

Nätkinin (2003, 21–22) mukaan naisten ja lasten yksilöityminen miesten tavoin on kuitenkin eräänlainen näköharha, sillä monet modernin perheihanteen syntyessä luodut perusrakenteet, kuten yksityisen ja julkisen erottelu vallitsevat edelleen. Samansuuntaisia näkemyksiä välittävät myös monet äititutkimukset, joihin tulen keskittymään tarkemmin luvussa 4.

3.3 Arki ja sukupuoliparadoksi

Kerry J. Dalyn (2003, 771) mukaan perheen arjen tutkimus on pysynyt varsin kaukana siitä todellisesta arjesta, jota perheet elävät. Jokapäiväiseen elämään kuuluu asioita, jotka vievät huomattavan paljon aikaa, energiaa ja resursseja, mutta joihin ei tutkimuksellisesta ole riittävästi pureuduttu. Tällaisia varjoon jääneitä alueita ovat uskomukset ja intuitio, materiaaliset asiat ja kuluttaminen sekä aika ja tila. Daly korostaa, että perhetutkimuksen piirissä olisikin tärkeää luoda sellaisia teorioita, jotka vangitsevat olennaisimman perhearjesta: miten perheet elävät jokapäiväistä elämäänsä

ja millaisia kokemuksia arjessa kohdataan silloisessa kulttuurisessa kontekstissa. Vaikeaselkoisten teorioiden sijaan olisi tuotettava ymmärrettävää puhetta arjen käytännöistä, mikä rakentaisi siltaa teorian ja käytännön välille. (mts. 781–782)

Yksi syy arjen tutkimisen ja käsitteellistämisen vaikeuteen voi olla arjen itsestäänselvyys ja näkymättömyys. Teoksessaan *Aikuisten arki* Eeva Jokinen (2005, 10–11) määrittelee arkea ja sen tutkimukseen liittyviä paradokseja. Hän toteaa, etteivät ihmiset liiku edestakaisin arjesta ei-arkeen päiviensä aikana, vaan arkisuus on itsestään selvä inhimillisen toiminnan ja olemassaolon muoto (myös Koski & Harinen 2008, 7). Arkisuutta ei siis löydy valmiina, helposti havainnoitavana. Jokisen mukaan arjen keveyden ja painon, pinnallisen ja syvällisen, välttämättömän ja vallankäytön jännitteestä syntyy arjen tutkimisen paradoksi. Neljäs paradoksi liittyy sukupuoleen: Naiset hallitsevat arjen, mutta se painaa heitä raskaasti. Miehet puolestaan saattavat päästä vähemmällä arjen pyöryksessä, mutta he eivät välttämättä saavuta toimivan subjektin asemaa. Viides paradoksi, arjen tavallisuus, pitää yllä sekä hyvinvointia että eriarvoistavia käytäntöjä. Oletukset tavallisten perheiden tavallisesta arjesta ohjaavat ja säätelevät niin talous- kuin hyvinvointipolitiikkaakin. (mts. 158–159)

Arki liittyy sukupuolten väliseen työnjakoon niin kulttuurisesti kuin käytännön tasollakin. Arkisuudella on taipumus kiinnittyä naisiin ja naisten työhön. Arjen ajattelu on kuosittelua ja arjen kuosittelu on naistapainen käytäntö. (Jokinen 2005, 14) Arkisuus siis oman logiikkansa mukaisesti näyttäisi pitävän yllä sukupuolijakoa. Samalla se vahvistaa heteronormatiivisuutta tai -tapaisuutta eli ajatusta siitä, että sukupuolet ovat vastakkaiset ja täydentävät toisiaan. (Jokinen 2004a, 288; Koski & Harinen 2008, 13) Myös Miettisen (2008, 114) mukaan kodin eri tehtäviin liittyy usein hyvin vahvoja näkemyksiä siitä, kumpi sukupuoli on sopivampi tehtävään. Tehtävien sukupuolittunut luonne on siten kotitöiden tasaisemman jaon esteenä. Jokisen (2005, 158) mukaan näyttääkin siltä, että arjessa totunnaiset sukupuolitavat vallitsevat sinnikkäästi, vaikka samaan aikaan niitä reflektoidaan heltymättä. Tämä johtaa usein sukupuolikyynisyyteen, kun ideaali ja käytäntö ovat erillään.

3.4 Perhearki suomalaisen yhteiskunnan kontekstissa

Suomalaisen hyvinvointivaltion sosiaaliturvajärjestelmä perustuu oletukselle, että miehet ja naiset käyvät ansiotyössä yleensä kodin ulkopuolella (Jokinen 2005, 105; Miettinen 2008, 69). Tätä kutsutaan kahden elättäjän perhemalliksi, joka perustuu naisten korkeaan työssäkäyntiasteeseen ja kokopäivätyöhön. Naisten osa-aikatyö on ollut meillä toistaiseksi melko harvinaista (Lammi-Taskula 2004, 190; Miettinen 2008, 69, 72). Anneli Anttosen (2003, 178–179) mukaan naisten oikeus ansiotyöhön on ollut tärkeä feministinen ja tasa-arvotavoite Suomessa, mutta sen rinnalla on kulkenut myös toinen tavoite, kotiäitiyden vahvistaminen. Suomalaiseen yhteiskuntaan on ainakin toistaiseksi vakiintunut melko normatiivinen äitiyden vaihemalli, jossa äidit hoitavat kotona pieniä lapsia (mts. 182; Jokinen 2005, 16–17). Monien tutkimusten mukaan kyse ei ole vain rahasta, vaan myös lastenhoitokulttuurista: sekä sosiaalipolitiikka että psykososiaalinen äidinhoivan diskurssi ovat tehneet äidistä lapsen ensisijaisen hoitajan. (Anttonen 2003, 183; Lammi-Taskula 2004, 169–171; Vuori 2001, 147–151, 361; 2004, 51) Johanna Lammi-Taskulan (2004, 169–170) mukaan sukupuolten välisiä valtasuhteita tuotetaan ja ylläpidetään yhteiskuntapolitiikan, kulttuurin ja median välityksellä mutta myös arjen käytännöissä. Esimerkiksi suomalainen perhevapaajärjestelmä on mieltänyt pitkälti äidin ensisijaiseksi vanhemmaksi ja vastasyntyneen hoivaajaksi ja isän puolestaan äidin avustajaksi. Äidit ovat edelleen etulyöntiasemassa neuvoteltaessa kotiin jäämisestä, isät puolestaan neuvoteltaessa työhön paluusta. Anttosen (2003, 184–185) mukaan myös lasten kotihoidon tuki on muuttanut pienten lasten hoidon normistoja. Yhteiskunta, ammattilaiset ja vanhemmat itsekin ovat alkaneet pitää normaalina sitä, että lapsi on kotona ensimmäiset vuodet. Pitkät hoitovapaat ja vahva sitoutuminen omien lasten hoitoon kuuluvat normaaliin äitiyteen.

Katja Yesilovan (2009, 36) mukaan yhteiskunnalliset käytännöt vaikuttavat perheen sisäisiin valintoihin ja käyttäytymiseen. Tulot voivat ohjata puolisoitten välistä työnjakoa siten, että paremmin ansaitseva suuntautuu työelämään ja pienempituloinen perheeseen ja kotiin. Suomessa perhevapaan käyttäjä onkin useimmiten äiti, mihin vaikuttaa osaltaan miesten korkeampi palkkataso. (Lammi-Taskula 2004, 173; Miettinen 2008, 10, 60; Salmi 2004b, 4) Äitiys ei kuitenkaan katkaise naisten työhön

osallistumista kovin pitkäksi aikaa: suuri osa naisista palaa työmarkkinoille lapsen ollessa noin 1,5–2,5 -vuotias (Miettinen 2008, 15). Miesten työhön omistautumisessa ilmenee harvoin katkoja lasten takia: vaikka suurin osa isistä pitää isyysloman, vain hyvin pieni osa isistä jää vanhempainlomalle, ts. kotiin hoitamaan pitemmäksi ajaksi lapsiaan. (Jallinoja 2000, 126; Lammi-Taskula 2004, 189)

Nykypäivänä naisiin ja miehiin kohdistuu odotuksia tasapuolisesta työnjaosta koskien kodin ja lasten hoitoa sekä toimeentulon hankkimista perheelle (Miettinen 2008, 9). Riitta Jallinojan (2000, 119–126) mukaan aika toimii vertauskuvana osoittaen, mikä elämässä on merkityksellistä. Se on oikeudenmukaisuuden mittari, jolla punnitaan esimerkiksi perheen sisäistä työnjakoa. Ajankäyttötutkimuksissa on arvioitu sukupuolten välisen työnjaon oikeudenmukaisuutta, jolloin perusteena on käytetty tasajakoa. Näiden tutkimusten perusteella työnjako ei ole ollut naisten kannalta oikeudenmukainen. Perheen ajankäyttöä ja työnjakoa selvittäneen Anneli Miettisen (2008, 53, 59) mukaan kotitöiden jakautuminen on tullut tasa-arvoisemmaksi, mutta kehitys on ollut hidasta. Naisten koulutus- ja tulotason kohoamisesta huolimatta suomalaiset naiset kantoivat edelleen päävastuun, noin kaksikolmasosaa, kotona tehtävästä palkattomasta työstä 2000-luvun vaihteessa (myös Salmi 2004b, 6). Miettinen (2008, 90) arveleekin, että tasa-arvoisempi työnjako on pikemminkin seurausta siitä, että naiset ovat vähentäneet kotitöitään kuin siitä, että miesten osallistuminen olisi merkittävästi lisääntynyt.

Lammi-Taskulan (2004, 185) mukaan päävastuu kotitöistä lankeaa yleensä luontevasti sille vanhemmalle, joka on kotona vanhempain- tai hoitovapaalla. Kotonaoloajan lisääntyminen ylipäänsä näyttää lisäävän kotitöiden tekemistä sekä miehillä että naisilla (Miettinen 2008; Pääkkönen & Niemi 2002). Kotityöt jakaantuvat edelleen hyvin perinteisesti ”naisten ja miesten töihin”. Sukupuolittuneet käytännöt näkyvät työnjaossa: hoivan ja kotitöiden organisointivastuu on jäänyt naisille (Julkunen 1995, 98; Pääkkönen & Niemi 2002, 38). Naiset huolehtivat yleensä ruuanlaitosta, siivouksesta, vaatehuollosta ja lapsista. Miesten vastuulla on useimmiten auto, pihatyöt ja asunnon kunnostus. Tasaisemmin jaettuja tehtäviä ovat ostoksilla käynti ja asiointi sekä lastenhoitoon liittyvät tehtävät. Miesten osallistuminen lastenhoitoon onkin vähitellen kasvanut: isät leikkivät lasten kanssa ja kuljettavat heitä harrastuksiin. (Jokinen 2004a, 285; Malinen, Härmä, Sévon & Kinnunen 2005, 27; Miettinen 2008,

51–53, 113; Pääkkönen & Niemi 2002, 41–42) Miettisen (2008, 19) mukaan isien lastenhoitoon osallistumista on kuitenkin toisinaan arvosteltu siitä, että osallistuminen on paremminkin mukavaa tekemistä kuin arjen rutiinien pyörittämistä.

4 ÄITIYS

4.1 Äitiyden identiteetti

Millaista on olla äiti postmodernissa ajassa ja miten äitiyden identiteettiä rakennetaan yhteiskunnassa, joka yhtäältä edellyttää naisten työssäkäyntiä ja toisaalta ensisijaisen hoivaajan roolia? Anthony Giddensin (1991, 52–53) mukaan postmodernissa ajassa yksilön identiteetti edellyttää refleksiivistä tietoisuutta. Identiteetti ei ole vain jotakin valmiiksi annettua, vaan sitä luodaan ja ylläpidetään rutiininomaisesti refleksiivisissä toiminnoissa. Identiteetti ei ole yksilöllinen luonteenpiirre tai piirteiden muodostama joukko, vaan se on minän refleksiivistä ymmärtämistä omasta elämäkerrasta käsin. Marja-Liisa Honkasalo (2004, 76) kuvaa osuvasti ihmisen ja maailman välistä suhdetta osin sisäkkäisenä, toisiinsa punoutuneena suhteena. Sidokset ovat olennainen osa ihmistä ja ihmisen voidaan jopa ajatella rakentuvan niistä. Naisen sidos syntyy suhteessa lapseen, jolloin äitiys muuttuu osaksi naisen identiteettiä (Krok 2009, 76). Äitiyden ydin on ennen muuta äidin ja lapsen välinen suhde, mutta äitiys rakentuu myös suhteessa muihin äidille merkittäviin ihmissuhteisiin. Se on ilmeisen relationaalista, ihmissuhteissa syntyvää ja niistä riippuvaista. (Jokinen 1996, 189; Murtorinne-Lahtinen 2011, 191, 192; Sevón 2009, 20–21, 94) Nätkinin (1997, 195) mukaan äitiydestä on jopa mahdotonta puhua viittaamatta muihin suhteisiin, erityisesti äidin suhteeseen mieheen, lapsen isään. Äiti ei elä yksin, vaan suhteessa lapsiin, miehiin, ammattilaisiin ja toisiin naisiin (Vuori 2001, 360).

Eija Sevón (2009, 96) on pitkittäistutkimuksessaan haastatellut esikoistaan odottavia äitejä ennen lapsen syntymää ja sen jälkeen. Tutkimuksen mukaan äidiksi tuloa voidaan pitää naisen elämän yhtenä mullistavampana käännekohtana. Se vaikuttaa niin naisen arkeen, tärkeimpiin ihmissuhteisiin kuin myös omaan identiteettiin monella tapaa. Myös Suví Krokin (2009, 67) tutkimus yksinhuoltajaäitien arkikokemuksista osoittaa, kuinka vahvasti äitiyden identiteetti määrittää naista. Kertomuksissaan naiset määrittivät itseään ja toimintaansa ennen muuta äitiysidentiteetin kautta. Äitiys on

paljon enemmän kuin vain yhteiskunnallinen asema; Äitiys on kaikkialla ja se koskettaa kaikkea. Äitiys on elämäntapa. (mts. 70, 76)

Toisin kuin fysiologinen prosessi tai biologinen tehtävä äitiys on nimenomaan kulttuurinen ja historiallinen konstruktio, ja se merkitsee yleisesti ottaen suhdetta lapseen. Raskauden ja synnytyksen kuluessa naisen ruumis jakautuu kahdeksi osaksi, joista toinen, lapsi alkaa pikku hiljaa elää omaa elämäänsä. Tämän prosessin nainen tulkitsee kulttuuristen merkitysten avulla. (Nätkin 1997, 153–154) Nätkinin mukaan on ilmeistä, ettei äitiys ole absoluuttinen substanssi, luonnollinen muuttumaton perusta, jolle historian saatossa tapahtuu jotain. Sen sijaan äitiys on alati muuttuvaa, määrittelyn alaisena olevaa ja tavattoman monista suhteista koostuvaa. Myös hyvän äidin kategoria on historiallisesti muuttuva. (mts. 153, 250) Satu Katvalan (2001, 10) mukaan äitiys ei ole vain jotain, mitä tapahtuu naiselle, vaan nainen on itsekin toimija.

Suomen kielessä äitinä toimiminen (sosiaalinen äitiys) ja biologisen äitiyden identiteetti sulautuvat käsitteellisesti yhteen. Eeva Jokinen (1996, 22) käyttää tutkimuksessaan ei-yleiskielisiä äiti-sananjohdannaisia kuten äitimisen halu, äitiä ja tulla äiditetyksi, jotka ovat yrityksiä suomentaa englannin kielen ilmaisuja *desire to mother*, *to be mothered* ja *mothering*. Jokinen (2004b, 139) erottaa myös käsitteet äitiminen ja äidittäminen. Äitiminen korostaa äidin ja lapsen suhdetta, lapsen synnyttäneen äidin hoivaa ja halua hoivaamiseen. Äitiminen on hyvin hitaasti muuttuvaa ja osittain ajatonta. Äidittämistä, lapsen perushoitoon ja kasvatukseen liittyviä tehtäviä, voivat puolestaan toteuttaa muutkin kuin lapsen äiti. Kristiina Berg (2008, 165) liittää äitimiseen äitiyden emotionaalisen ulottuvuuden, psyykkisen tunnesiteen, jota on vaikea jakaa tai luovuttaa toiselle. Äitiyden jakaminen on Bergin mukaan todennäköisesti kulttuurisesti sitä hyväksyttävämpää, mitä emotionaalisemmalla hoivasuhteella äiti voi oman hoivansa korvata.

4.2 Uskomusten äiti – modernin äidin mallitarina

Satu Katvala (2001, 82–85) on tutkinut äitejä ja äitiyden uskomuksia sukupolvien saatossa. Uskomukset luovat varsin perinteisen kuvan äidistä ja äidin ”paikasta”. Äitiä pidetään isää keskeisempänä vanhempana, hoivaajana ja kasvattajana. Koti liitetään äitiin sekä vallan että vastuun kautta. Uskomusten mukaan äidin paikka on kotona ja kodin onni liitetään äidin läsnäoloon. Hyvä äiti rakastaa ja on läsnä, kotona. (mts. 92) Haastateltujen uskomukset osoittavat, että perinteisenä pidetty vanhemmuuden jako, äiti kotona ja isä elättäjänä, on edelleenkin osa arkielämäämme ainakin uskomuksissa. Uskomuksissa näkyvät ydinperheideologian perintö sekä äidin ja lapsen tärkeä suhde, jossa isällä ei ole juurikaan sijaa. (mts. 91, 101)

Eri-ikäisten suomalaisten vanhemmuusihanteita tutkinut Satu Perälä-Littunen (2004, 188) havaitsi myös haastattelututkimuksessaan, että naiseus ja äitiys ovat vanhemmuuden normi. Haastatellut kertoivat usein ensin hyvästä äidistä ja vasta sitten isästä, tai totesivat hyvän isän olevan samanlainen kuin hyvä äiti. Isät vertautuivat aina äitiin. Hyvän äitiyden tärkeimpänä määrittäjänä pidettiin äidin rakkautta lastaan kohtaan. Toiseksi tärkeimpänä pidettiin äidin kykyä kuunnella, keskustella ja luoda avoin suhde lapseen sekä kolmantena äidin kykyä asettaa rajoja. Isyyden tärkein määrittäjä oli lasten kanssa vietetty aika ts. läsnäolo. Rakkaus lapseen tuli vasta toisena. (mts. 88–92, 108–111) Äidin rakkauteen liitetyt merkitykset olivat osittain ristiriitaisia. Äidin rakkauden ajateltiin syntyvän itsestään ja olevan luonnollista. Äidin oli kuitenkin kyettävä kontrolloimaan tunteitaan, jotta rakkautta voisi käyttää kasvatuksessa. (mts. 196)

Myös Väestöliiton tutkimuksessa suomalaisten äitien kielletyistä tunteista ilmenee, kuinka vanhanaikaisia käsityksiä äitiydestä pidetään yhä yllä. Äitien kirjoituksissa hahmottuu ihannekuva äitiydestä, joka myötäilee ⁴ äitimyyttä. (Cacciatore & Janhunen 2008, 12)

⁴ Riitta Auvinen (1979, 183) määrittelee myytin esimerkinomaiseksi malliksi, jonka mukaisesti tietyn yhteisön jäsenten odotetaan käyttäytyvän. Tämä myytin sosiologinen määritelmä sopii kuvaamaan myös äitimyyttä. Mielikuvituksessamme meillä on eräänlainen malliäiti, josta johdamme ohjeet ja normit jokapäiväiseen käyttäytymiseemme.

Tutkimusten valossa äitimyytti, ideaalinen ja normatiivinen äitiyden muoto, näyttää siis sinnittelevän sitkeästi. Katvalan (2001, 93–94) mukaan uskomukset ovat osa elämää ja sitä kulttuuria, jonka jäseniä mutta myös tuottajia me yksilöinä olemme. Uskomukset eivät ole kuitenkaan ikuisia, vaan historian saatossa muuttuvia. Juuri modernin äidin mallitarina, uskomus voimakkaasta, täydellisestä ja pystyvästä äidistä, on omiaan syyllistämään kiireistä, poissaolevaa ja usein kodin ulkopuolella työssäkäyvää äitiä. Se on myös ristiriidassa heikkojen, voimattomien ja epätäydellisten äitiyden tunteiden kanssa. (mts. 102–103)

4.3 Asiantuntijatiedon mallitarina äitiydestä

Mikä on vanhemmuutta, tässä kohtaa äitiyttä koskevan asiantuntijatiedon ja tutkimuksen merkitys? Ilana Aallon (2012, 21) näkemys on, että asiantuntijatieto muokkaa ja hallitsee vanhemmuuden ymmärtämistä ja myös vanhempana toimimista. Äitipuolen identiteetin rakentumista uusperheessä tutkinut Minna Murtorinne-Lahtinen (2011, 44) näkee asiantuntijatiedon tieteellisesti tuotetuksi, kulttuuriseksi mallitarinaksi, koska se tarjoaa malleja, normeja ja arvoja, joiden avulla ihmiset voivat jäsentää omaa elämäntarinaansa. Murtorinne-Lahtisen mukaan äidinhoivan merkitystä lapsen hyvinvoinnille korostava asiantuntijatieto on vahvistanut äidin ja isän sukupuolieroa korostavaa äitimyyttiä. Myös Jaana Vuori (2001, 147–151) havaitsi tutkiessaan suomalaisten perheasiantuntijoiden 1980–1990 -luvulla julkaisemia tekstejä vanhemmuudesta, että perhepuheessa vanhemmuus ja vanhempi pyrkivät sukupuolineutraaliuteen, mutta käytännössä niillä toistuvasti tarkoitetaan naista. Näin puhe vanhemmasta ja vanhemmuudesta rakentaa äitiä lapsen ensisijaisena hoitajana ja kasvattajana.

Kristiina Berg (2008, 171) on tarkastellut äitiyttä sekä lastensuojelun perhetyössä toimivien ammattilaisten että median puheen kautta. Tutkimuksessa ilmeni, että ammattilaispuhe tuottaa kuvaa äitiydestä lapselle omistautuvana, äitiyttä jakavana, odotuksia toteuttavana, ikaikaisena ja emotionaalista sidettä korostavana. Se heijastaa

Bergin mukaan perinteistä äitiyttä koskevaa ajattelua: äitiys kiinnittyy kotiin, ydinperheeseen, biologiseen kiintymyssuhteeseen ja työssäkäyvään naiskansalaiseen.

Perälä-Littunen (2004, 106) toteaa, että asiantuntijatieto koskien lastenhoitoa ja kehityspsykologian tuottama mielikuva lapsesta vaikuttavat ratkaisevasti lapsen ja hyvän äidin mielikuvan rakentumiseen. Hyvän äidin pitäisi kyetä vastaamaan lapsen tarpeisiin. Perälä-Littusen (2004, 196–197) mukaan voidaankin olettaa, että mielikuvat ohjaavat yhteiskunnan vanhemmuuteen kohdistuvia toimia ja vanhemmat arvioivat omaa ja muiden vanhempien vanhemmuudessa onnistumista näiden mielikuvien avulla. Myös vanhempien perhevapaiden käyttöä tutkinut Johanna Lammi-Taskulan (2004, 171) ajatus on samansuuntainen. Hän toteaa, että näennäisesti sukupuolineutraalit käsitykset varhaisen vuorovaikutuksen ja kiintymyssuhteiden merkityksestä lapsen kehitykselle osoittautuvat käytännössä äidin hoivaa painottaviksi. Äitejä kannustetaan imettämään ja luomaan kiinteä vuorovaikutussuhde lapseen. Hyvän äidin kuuluu paneutua täysillä vauvanhoitoon ja unohtaa työelämä mahdollisimman pitkäksi aikaa. (myös Vuori 2004, 49)

Asiantuntijatiedon mallitarina äitiydestä osoittautuu tutkimusten valossa modernin äitiyden mallitarinaksi ja samalla äitimyytin kannattelijaksi, jonka keskeisenä toimijana on äiti itse. Käsitteellä *moderni äitiys* viitataan työssäni perinteisenä pidettyyn äitiyteen liittyen käsitykseen äidin ensisijaisuudesta hoivaajana (kts. Berg 2008; Murtorinne-Lahtinen 2011).

4.4 Isyyden vahvistuminen ja jaettu vanhemmuus

Modernin ajan kysymykset perheestä, kasvatuksesta ja hoivasta ovat tiiviisti kiinnittyneet äitiin. Vanhemmuuspuhetta on määritellyt pääosin puhe äitiydestä. Äiti on ollut keskeinen niin lapsen psykologisen kehityksen mahdollistajana kuin uusien kansalaisten kasvattajana. (Aalto 2012, 17; Nätkin 1997, 183) Isyyden vahvistuminen on ollut yksi puoli naiseuden ja äitiyden välisen itsestään selvän kytköksen purkautumisessa (Vuori 2003, 40). 1980-luvulta lähtien voidaan puhua isyyden ajasta,

jolloin perheasiantuntijoiden, tutkijoiden ja poliittisten päättäjien huomio ja kiinnostus siirtyi äidistä isään. Myös miehet itse ”heräsivät” keskustelemaan isyydestään julkisuudessa. Isyyden ajan juuret löytyvät jo toki 1960-luvun tasa-arvokeskusteluista, jolloin naisten työssäkäynti yleistyi. Kaivattiin osallistuvampaa isyyttä. (Aalto 2012, 17, 37; Vuori 2004, 51)

Jouko Huttunen (2001, 171) on käsitteellistänyt isyyden muutosta puhumalla uudesta hoiva-isyydestä vanhan, perinteisen isyyden rinnalla. Hoitava isä tarkoittaa miestä, joka ”toteuttaa isänä olemisessaan jaetun vanhemmuuden periaatteita”. Huttusen mukaan uusi, hoitava isyys lisää naisten aseman, työn ja naiskulttuurin arvostusta sitä mukaa kun miehet osallistuvat yhä enemmän lasten hoitoon (mts. 192). Vuoren (2003, 52; 2004, 62) mukaan voidaan olettaa, että isyydessä on tapahtunut muutoksia osallistuvampaan suuntaan, vaikka tarkkaa tietoa osallistuvien isien määrästä ei ole.

Ritva Nätkinin (1997, 233) äitien omaelämäkertoja sisältävässä aineistossa erottuu naisen suhtautumisessa miehiin isänä kaksi toisistaan poikkeavaa linjaa: jaetun vanhemmuuden ihanne, joka jatkaa kumppanuustarinaa, sekä miehen poissulkeminen eli niin sanottu itsenäisen äitiyden linja. Aineiston nuoremmat äidit näkivät lapsen itsestään erillisenä ihmisenä tai etteivät he omistaneet häntä. Toinen moderniuden kriteeri on uusi isyyden määrittely, joka tuo isille suuria oikeuksia, mutta myös odotuksia ja vaatimuksia.

Vuori (2001, 125–126, 355; 2004, 51) on puolestaan nimennyt vanhemmuuden työnjakoa kuvaavat ja keskenään kamppailevat ilmiöt äidinhoivan ja jaetun vanhemmuuden diskursseiksi. Äidinhoivan diskurssilla tarkoitetaan äidin ja lapsen tiivistä psykososiaalista suhdetta ja sitä tukemaan tarkoitettuja käytäntöjä. Se korostaa naista ennen muuta lapsen synnyttäjänä sekä ensisijaisena hoivaajana ja kasvattajana. Isän tulee toimia äidin tukena lastenhoidossa, mutta ei syrjäytä häntä. Jakamatonta äitiyttä haastaa jaetun vanhemmuuden diskurssi, joka ehdottaa nimensä mukaisesti vanhemmuuden jakamista isän ja äidin kesken. Se kiistää ehdottoman roolijaon vanhempien välillä: mies osallistuu lastenhoitoon ja kotitöihin siinä missä nainenkin.

Vuori (2001, 368–369) pitää diskurssien ongelmana sitä, että ne tulkitsevat perheen yhdeksi tietyksi perheeksi, äidistä, isästä ja lapsista koostuvaksi ydinperheeksi. Kaikki tästä mallista eroavat perhejärjestelyt nähdään poikkeavina ja potentiaalisesti ongelmallisina lapsen normaalille kehitykselle. Myös Katja Yesilova (2009, 204–205)

tuo julki ajatuksen, että ydinperhe on yhteiskuntamme normi. Hän on tutkinut suomalaisen perhekasvatuksen muotoutumista 1960-luvulta 1990-luvulle. Perhekasvatukseen liittyvistä teksteistä välittyy käsitys isän ja äidin muodostamasta ydinperheestä lapsen normaalin kehityksen välttämättömänä edellytyksenä ja ihmisyyden ehtona. Muunlaiset perheet ovat riski.

4.5 Äitien uusi vastuu?

Hyvän äidin kuuluu nykykäsityksen mukaan paitsi olla itse lapsen käytettävissä, myös kannustaa isää luomaan läheinen suhde lapseen. Monissa tutkimuksissa on puhuttu naisten kotikenttäedusta ja portinvartijuudesta kotiin ja vanhemmuuteen liittyvissä kysymyksissä. Naisilla on nähty valta päättää miesten isyydestä ja vaikuttaa siihen. Naisia on myös vastuullistettu miehen isyyden toteuttamisesta. Naisille onkin syntynyt uusi vanhemmuuden vastuualue, välittäjän rooli: nainen huolehtii siitä, että mies osoittaa sosiaalisesti hyväksyttävää ja nykykäsityksen mukaista kelvollista isyyttä. (Aalto 2012, 160; Korhonen 2004, 263; Mykkänen & Huttunen 2008, 181, 183; Perälä-Littunen 2004, 125–126, Vuori 2001, 359; 2004, 56–57) Eija Sévon ja Jouko Huttunen (2004, 161) käyttävät nimitystä isyyttämiskäytäntö ja viittaavat sillä tapaan, jolla naiset vetävät miestä lapsen maailmaan ja toisaalta säästävät häntä raskaimmilla lastenhoitotehtäviltä. Isän vapauttaminen jokapäiväisistä kotitöistä voi olla jopa yritys tehdä tilaa isän ja lapsen yhteiselle ajalle (Lammi-Taskula 2004, 191).

Vanhemmuuden jakamisen piti lisätä tasa-arvoa, mutta se tuokin lisää vastuuta naisille. Uudenlaista isyyttä rakennetaan naisten tuella. Jaetun vanhemmuuden ideaalia onkin kritisoitu siitä, että se tuo mukanaan naisille yhä enemmän vastuuta. Se asettaa äidit vastuuseen lasten ja kodin hoidosta, mutta myös miehen oikeudesta isyyteen. (Huttunen & Sévon 2002, 89; Kuronen 1995, 131; Vuori 2001, 359; 2004, 57)

Yhä edelleen äiti toimii perheen edustajana ammattilaisiin, päiväkotiin, kouluun, neuvolaan ja sosiaalityöntekijöihin päin (Kuronen 1995, 122; Oulasmaa, Raimovaara, Salmi & Karne 2008, 96; Vuori 2003, 55; 2004, 56). Marjo Kurosen (1995, 127–128) tutkimuksessa äitiys- ja lastenneuvolakäytännöistä käy ilmi, kuinka

vanhemmuus määritellään nimenomaan äidin vanhemmuuden kautta ja isän toimijuus on lähinnä äidin avustamista. Myös Huttunen ja Sévon (2002, 89) havaitsivat haastatteluissaan, miten äidit kantoivat vastuun isän pääsemisestä osalliseksi vanhemmuudesta. Neuvola osallistui naisten vastuuttamiseen, vaikka odottavat äidit olivat itse hyvin vastuuntuntoisia. Miesten vastuullisuuden kehitystä ei sen sijaan neuvolan taholta paljonkaan tuettu (myös Kuronen 1995, 131). Äitiys- ja lastenneuvola sulkee jo nimensä puolesta isän ulkopuolelleen (Oulasmaa ym. 2008, 96).

4.6 Postmodernin äitiyden mallitarina

Tutkimuksessaan *Postmoderni isyys ja uskonnollisuus – tarinallinen näkökulma* Jari Kekäle (2007, 37–39, 45) on erottanut toisistaan kolme isyyden mallitarinan vaihetta: esimodernin, modernin ja postmodernin. Tällä jaottelulla hän viittaa yhteiskunnan modernisaatiokehitykseen. Hän muistuttaa, että mallitarina esittää kuitenkin aina vain karkean ja pelkistetyn tulkinnan. Postmoderni vanhemmuuden tarina on korostanut sukupuolittuneen asetelman ja ydinperhemallin sijaan miehen ja naisen samanlaisuutta hoivaajina sekä perhemallien moninaisuutta (mts. 306). Minna Murtorinne-Lahtinen (2011, 44) on tukeutunut tutkimuksessaan Kekäleen (2007) esittämään jaotteluun ja erottaa toisistaan esimodernin, modernin ja postmodernin äitiyden mallitarinat. Hän tarkastelee äidin keskeistä roolia perheessä painottavaa tulkintaa modernin äitiyden mallitarinana sekä äidin ja isän samanlaisuutta vanhempana korostavaa ihannetta postmodernina mallitarinana.

Äitiyden omaelämäkerrallisia tarinoita tutkineen Eeva Jokisen (1996, 13) mukaan äidin rooli on tiukimpia olemassa olevia sosiaalisia rooleja. Erilaisen ja moninaisen äidin representaatioita, tulkintoja on vähän. Hallitsevat kulttuuriset kertomukset määrittelevät hyvän äitiyden tietynlaiseksi ja vaikenevat äitiyteen liittyvistä kielteisistä tunteista ja naisen omista tarpeista (Sevón 2009, 97). Äitiyden määritelmää on syystäkin haluttu avartaa. Nykypäivänä äitien erilaisuuksien korostaminen heijastelee halua löytää erilaisia tulkintoja äitiydelle. Monet biologista ja sosiaalista äitiyttä muovanneet sidokset ovat murtuneet eivätkä entiset elämäntavat tai arvot enää

pakota hyväksyttävää äitiyttä tiukkaan kaavaan tai määritä sitä toisiaan poissulkevinä tai edellyttävinä valintoina. Monet aiemmin siveettömiksi tai sosiaalisiksi ongelmiksi määritellyt äitiyden toteuttamisen muodot voidaan nykyään määritellä neutraalimmin erilaisuudeksi tai yksilöllisiksi arvovalinnoiksi. (Nätkin 1997, 250–251) Jokisen (2005, 129) mukaan yksilöllisyyttä ja autonomiaa korostavassa yhteiskunnassa erot ja erilaisuudet määrittyvät usein yksilön ominaisuuksiksi ja kyvyiksi.

D.W.Winnicott (1965, 32) loi riittävän tai kyllin hyvän äidin (good-enough mothering) käsitteen vastineeksi täydelliselle äidille, joka kiirehtii tyydyttämään lapsen tarpeet ennalta tai välittömästi lapsen niitä ilmaistessa. Kyllin hyvä äiti reagoi lapsen tarpeisiin vaistomaisesti ja asteittain kasvavalla viiveellä, joka takaa onnistuneen äidin ja lapsen separaation. Eeva Jokinen (1996, 190) pitää kyllin hyvän äidin käsitettä liian vaativana, sillä se sisältää oletuksen että ”äiti on potentiaalisesti paha”. Jokinen luo käsitteen äidistä, joka on niin hyvä kuin kykenee. Tällainen äiti on itsekin riippuvainen kiinnipitävästä ympäristöstä. Hän on itsekin tarvitseva, heikko ja väsynyt, mutta silti riittävän hyvä, rakastava ja rakastettu. Vastineeksi kulttuurimme kuvaston vahvan naisen ja äidin hahmolle, Jokinen haluaa puhua äidin heikosta subjektista myönteisessä mielessä: subjekti on aina suhteinen, suhteessa syntyvä ja toimiva sekä aina jostain riippuvainen. (mts. 189)

Myös uusin naistutkimus on rakentanut postmodernia vanhemmuuden mallitarinaa: se on korostanut äitien keskinäistä erilaisuutta ja valottanut todellisten äitien elämää ja heidän ristiriitaisia tunteitaan myyttien ja uskomusten varjossa (Katvala 2001; Perälä-Littunen 2004; Sevón 2009). Jopa marginaalissa elävät yksinhuoltajaäidit (Krok 2009) sekä uusperheiden äitipuolet (Murtorinne-Lahtinen 2011) ovat saaneet tutkimuksen kautta äänensä kuuluviin. Kristiina Bergin (2008, 170–172) tutkimus tuo puolestaan ilmi, kuinka media tarjoaa ihanteita äideille ja tuottaa kulttuurisia tulkintoja. Mediapuhe luo äitiyden kuvaa itseään toteuttavana, itsenäisenä, omaehtoisena, ajassa muuttavana ja rationaalista tehtävää korostavana. Se heijastaa äitiyden postmoderneja, ajassa muuttuvia tulkintoja, jotka kyseenalaistavat modernin äitiyden ihanteeseen liittyviä arvoja ja merkityksiä. Mediapuheen keskiöön nousee vapaa ja itsenäinen nainen ja äiti, jota eivät sido yhteiskunnalliset normit ja arvot. Myöskin hyvin monenlaiset äitiyden toteuttamisen tavat ovat sallittuja.

Postmodernin äitiyden käsitteellä viitataan tutkielmassani äidin ja isän yhdenvertaisuuteen hoivaajina sekä äitiyden moninaisuuteen ja ajassa muuttuviin tulkintoihin. (kts. Berg 2008; Murtorinne-Lahtinen 2011)

4.7 Äitiyden ambivalenttius

Äitiyteen liittyy monentasoista ambivalenssia. Vuori (2001, 360) kuvaakin osuvasti tämän päivän äitiyden ambivalenttisuutta. Hänen mukaansa ei ole yhtä ainoaa kysymystä, johon vastaamalla ymmärtäisimme äitiyttä. Äidit eivät ole joko–tai vaan sekä–että. Eija Sévonin (2009, 96) tutkimus osoittaa, että vastuu lapsesta on itsessään ambivalenttia, sillä vastuun kantamiseen liittyy ristiriitaisia, jopa vastakkaisia tunteita. Yhtäältä lapsi tuottaa ilon ja nautinnon hetkiä sekä antaa pätevyyden kokemuksia naisen identiteetille. Toisaalta lapsen kanssa eläminen tuottaa epävarmuuden, syyllisyyden, huolen, väsymyksen ja uupumuksen tunteita. (mts. 97) Ambivalenssin aiheuttajina voivat olla myös ristiriitaiset, eri suuntiin vetävät vaateet ja tarpeet: Yhtäältä nainen haluaa olla hyvä äiti eli läsnä lapselle ja toisaalta äidin omat tarpeet vetävät häntä toiseen suuntaan. Myös yhteiskunnalla on omat odotuksensa naiselle, sillä se vaatii naisen työssäkäyntiä. (Krok 2009, 88) Työmarkkinat, koulutus ja päivähoitojärjestelmä sekä miesten osallistuminen lasten ja kodin hoitoon vetävät äitejä töihin kodin ulkopuolelle. (Vuori 2003, 40)

Ambivalenssi voi ilmetä myös äidin tasapainoiluna erilaisten kulttuuristen odotusten välillä. Berg (2008, 170) kuvaa nykyajan äitiyttä tasapainoilutikkaina, joilla äidit liikkuvat ja tasapainoilevat rakentaessaan ymmärrystä itsestään ja ohjatessaan toimintaansa. Kaksi aaltoilevaa köyttä symboloi ammattilaispuhetta ja mediapuhetta, joita yhdistää toisiinsa puolat muodostaen köysitikkaat. Nämä symboliset köysitikkaat havainnollistavat sitä, etteivät kulttuuriset odotukset ole toisistaan irrallisia, vaan vetävät äitejä eri suuntiin. Riittävän hyvä äitiys voi toteutua hyvin monenlaisina yhdistelminä ja äidit voivat tasapainoilla ja liikkua tikapuissa eri suuntiin, vaikka liikkumatila onkin hyvin kapea. Äitiys on vaarassa epäonnistua tai ainakin leimautua poikkeavaksi tai riittämättömäksi, jos äiti liikkuu ulottuvuuksien ääripäissä. Bergin

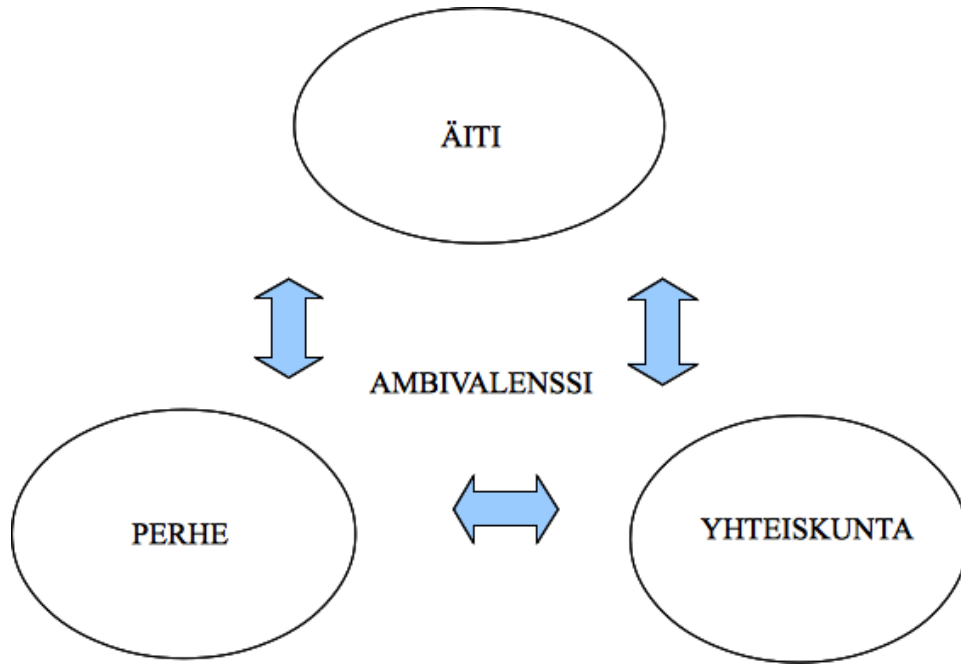
tutkimus tekeekin näkyväksi sitä, kuinka moniin erilaisiin kulttuurisiin odotuksiin ja vaatimuksiin naiset joutuvat äiteinä vastaamaan. Äitiyttä määrittävät perinteiset normit sekä nykyiset uudet odotukset muodostavat yhdessä ristiriitaisten uskomusten ja odotusten joukon. (mts. 175)

5 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

5.1 Tutkimustehtävä

Äitiyteen liittyy siis monentasoista ambivalenssia eli vastakkaisten tarpeiden ja tunteiden aiheuttamaa jännitettä. Baumanin (1996, 1997) ambivalenssi -käsitteen avulla tarkastelen äitiä omien tarpeiden, perheen tarpeiden sekä yhteiskunnan aiheuttamien vaatimusten keskiössä (kuvio 1). Käsite sisältää ajatuksen siitä, miten erilaiset tarpeet ja vaatimukset vetävät äitejä samaan aikaan eri suuntiin eli kilpailevat äidin ajasta. Kuvio 1 kuvaa jännitteistä tilaa, jossa tämän päivän äidit elävät. Tähän tilaan haluan tutkimusanalyysissäni pureutua. Tutkimuksen ensisijaisena tarkoituksena onkin selvittää

1. Millaista on olla äiti nyky-yhteiskunnassa, jossa äitiyteen kohdistuu monia ristiriitaisia odotuksia ja vaatimuksia?
2. Miten äitiyttä ja äitiyden identiteettiä rakennetaan perhearjen käytännöissä?
3. Millaiset perheeseen ja yhteiskuntaan liittyvät tekijät vetävät äitiä eri suuntiin eli tekevät äitiydestä ambivalenttia?

KUVIO 1. Äitiyden jännitteinen tila

5.2 Narratiivinen lähestymistapa

Lähestymistapani tutkimukseen on narratiivinen. Hännisen (2000, 16) mukaan narratiivisen tutkimuksen ydin on kertomusten analyysi. Haastattelujen avulla olenkin koonnut äitien ⁵ kertomuksia tutkimusaineistoksi (Eskola & Suoranta 1998, 23; Hyvärinen & Löyttyniemi 2005, 189). Haastattelutilanteessa olen pyrkinyt antamaan tilaa äitien narratiiveille esittämällä mahdollisimman avoimia kysymyksiä. Aineiston teemoittelu ja äitien tarinoiden luokittelu on perustunut tutkimuksen narratiivisiin lähtökohtiin: tarinat joko toistuvat tai erottautuvat ja muodostavat näin oman tarinansa. (Eskola & Suoranta 1998, 23–24; kts. 5.5. Temaattinen analyysi)

Hyvärisen ja Löyttyniemen (2005, 189) mukaan ihmiset rakentavat identiteettiään ja suuntaavat toimijuuttaan tulevaisuuteen kertomusten avulla. Kertomalla vastaamme kysymykseen, kuka minä olen. Kertomus on myös vuorovaikutuksen väline, sillä kertomalla jaamme ja teemme ymmärrettäviksi kokemuksia. Laadullinen haastattelu sisältää aina kertomuksia: siinä tutkija antaa tilaa kertomiselle ja esittää sellaisia kysymyksiä, joihin odottaa saavansa vastaukseksi kertomuksia (mts. 191). Dalyn (2007, 221) mukaan narratiivien avulla ymmärrämme elämäntulkua itsessään: kertomalla tarinaa yksilö kuvaa elämänsä tarkoitusta ja pohtii identiteettiään. Narratiivinen lähestymistapa ilmentää hyvin postmodernin ajan refleksiivisyyttä, oman elämän tarinan kertomista ja sen tulkintaa (Giddens 1991, 52; Syrjäla 2001, 204).

Tutkimusstrategian valintaan vaikutti teoreettinen viitekehys, johon tukeutuen peilasin ja tulkitsin äitien omia narratiiveja suhteessa yhteiskunnan vallitseviin kulttuuriin kertomuksiin äitiydestä. Steph Lawler (2002, 242) toteaa, että kertomukset ovat sosiaalisia tuotteita, joita saadaan aikaan tietyssä sosiaalisessa, kulttuurisessa ja historiallisessa kontekstissa. Hänen mukaansa sosiaalinen maailma, jossa elämme, on itsessään kerrottu. Kulttuuristen tarinoiden avulla yksilö ymmärtää maailmaa, rakentaa omia kertomuksiaan sekä identiteettiään peilaten mennyttä ja tulevaisuutta, itseään ja muita. (mts. 249) Julkiset tarinat voivat myös ohjailla millaisia tarinoita voidaan

⁵ Käytän kertomuksen, narratiivin ja tarinan käsitteitä analogisesti.

yleisesti kertoa eli millaiset tarinat ovat suotavia (mts. 252). Aineiston äitien tarinat ovat siis osa yhteiskuntamme ja kulttuurimme tarinaa. Aineistoni ei muodosta kuitenkaan yhtä kokonaista kertomusta, vaan se sisältää useita eri tarinoita äitien elämästä, kokemuksista ja ajatuksista postmodernissa yhteiskunnassa. (Hyvärinen, M. 2010, 90–91, 114)

5.3 Teemahaastattelu aineiston keruun muotona

Tutkielman yhtenä tavoitteena on tuoda haastateltavien, äitien ääni kuuluviin (Syrjälä 2001, 205). Tästä syystä puolistrukturoidun teemahaastattelun metodi oli varsin luonnollinen valinta tutkimusmenetelmäksi (Hirsjärvi & Hurme 2010, 47; Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2010, 208). Jo teoreettista viitekehystä tehdessäni ja teemahaastattelun runkoa suunnitellessani ryhmittelin aineiston erilaisten aihepiirien mukaan eli teemoittelin aineiston (Tuomi & Sarajärvi 2011, 93). Keskeisiä teemoja olivat äitiys, perhe ja arki sekä postmoderni yhteiskunta. Haastattelurunko (liite 2) pohjautuikin näihin teemoihin sisältäen aihepiirit työ, lastenhoitojärjestelyt, työnjako perhearjessa, ajankäyttö perhearjessa sekä oman äitiyden kuvaaminen. Haastattelurungon avulla johdattelin keskustelua haluamaani teemoihin (Eskola & Suoranta 1998, 86; Hirsjärvi & Hurme 2010, 42). Vaikka haastattelurunko olikin ennalta suunniteltu, niin kysymysten sanamuoto oli vapaa ja niiden järjestys vaihteli. Jokin tarpeettomaksi havaitsemani kysymys jäi haastattelujen myötä pois. (Robson 2002, 270) Haastattelu oli joustava menetelmä, sillä haastattelussa epäselväksi jääneeseen asiaan saattoi palata vielä myöhemmin haastattelun aikana tai sen jälkeen (Hirsjärvi & Hurme 2010, 38; Tuomi & Sarajärvi 2011, 73).

Hirsjärven ja Hurmeen (2010, 68) mukaan haastattelemalla opitaan haastattelemalla. Haastattelua pidetään tutkijalle vaativana ja se edellyttää haastattelijakoulutusta (mts. 36). Keväällä 2013 Jyväskylän yliopistossa järjestetty Haastattelukoulutus antoi minulle hyvät eväät toteuttaa haastattelut omaa tutkielmaani varten. Haastattelut toteutettiin yksilöhaastatteluina vuoden 2014 tammi-helmikuussa. Kuuntelin haastateltavien toiveita haastattelupaikasta (Eskola & Suoranta 1998, 91).

Haastatteluista kaksi toteutettiin minun kotona, kolme haastateltavien kotona, kaksi haastateltavien työpaikalla ja yksi kirjaston neuvotteluhuoneessa. Haastattelut kestivät noin 1–1,5 tuntia kerrallaan. Kaikki kahdeksan haastattelua tallennettiin (Hirsjärvi & Hurme 2010, 75). Haastateltavat kirjoittivat luvan tutkimukseen osallistumisesta, haastattelun tallentamisesta ja haastatteluaineiston hyödyntämisestä tässä työssä (liite 3).

Onnistuin mielestäni luomaan vuorovaikutuksellisen, luottamuksellisen ja äitien ajatuksia arvostavan haastattelutilanteen (Eskola & Suoranta 1998, 86; Hirsjärvi & Hurme 2010, 4, 96; Mason 2002, 62; Ruusuvuori & Tiittula 2005, 29). Rohkaisin äitejä kertomaan omasta elämästään; ajatuksia itsestään, perheestään ja sen hetkisestä elämäntilanteestaan (Kvale & Brinkmann 2009, 286). Tärkein tavoite oli luoda avoin ja luottamuksellinen ilmapiiri unohtamatta kuitenkaan itse tutkimustavoitetta. Haastattelutilanteessa luottamuksellisuuden ja avoimuuden rakentaminen oli minulle tärkeämpää kuin neutraalius, joka mielletään usein osaksi professionaalisuutta (Ruusuvuori & Tiittula 2005, 42, 44–45). Ruusuvuoren ja Tiittulan (2005, 45) mukaan ohjetta neutraaliudesta voikin olla käytännössä vaikea noudattaa kirjaimellisesti. Liiallista neutraaliutta myös kritisoidaan metodikirjallisuudessa. Muun muassa Jaber F. Gubrium ja James A. Holstein (2002, 14–15) näkevät haastattelun pikemminkin vuorovaikutuksellisenä projektina, jossa sekä haastateltava että haastattelija ovat aktiivisia, refleктоivia toimijoita: kun haastateltava tarjoaa omia elämän kokemuksiaan haastattelijalle, hän samalla rakentaa ja muotoilee niitä haastatteluprosessissa. Haastattelijan tehtävä on puolestaan aktivoida näitä kertomuksia haastateltavassa. (myös Holstein & Gubrium 1995, 38–39, 55)

Holstein ja Gubrium (1995, 45 – 46) korostavat myös haastateltavan elämäntilanteen ja taustan tuntemisen tärkeyttä, jotta tutkija kykenisi esittämään tarkoituksenmukaisia kysymyksiä ja tulkitsemaan haastateltavan vastauksia oikeasta näkökulmasta. Uskon, että noin kymmenen vuoden kokemus äitiydestä antoi minulle hyvät lähtökohdat ymmärtää tutkimuksessa mukana olleita äitejä ja heidän elämäntilannettaan pienten lasten vanhempina. Myös omakohtainen kokemus työn ja perheen yhteensovittamisesta antoi näkökulman arjen pyörittämisen iloihin, mutta myös haasteisiin.

5.4 Tutkimukseen osallistujat

Suunnitellessani tutkimuksen käytännön toteutusta haastattelun keinoin, mietin miten saada yhteyden tutkittavaan ryhmään, työssäkäyviin äiteihin. Päädyin hankkimaan tutkittavat päiväkotien kautta. Suurin osa työssäkäyvien vanhempien lapsistahan hoidetaan päiväkodeissa, joten taustayhteisön valinta oli mielestäni varsin onnistunut, eikä täten vaikuttanut kaventavasti tutkittavaan ryhmään (Hirsjärvi & Hurme 2010, 83). Tavoitteena oli saada tutkimukseen mahdollisimman edustava joukko työssäkäyviä pienten lasten äitejä. Sain tutkimusluvan Mikkelin kolmeen eri päiväkotiin. Päiväkoti toimi välineenä saada kontakti työssäkäyviin äiteihin. Tutkimuspyyntö (liite 1) jätettiin kaikille 1–4 -vuotiaiden lasten äideille, jotka olivat kahden vanhemman perheistä. Tutkimuspyyntöihin tarttui neljä äitiä. Haastateltavien saaminen oli yllättävän haastavaa. Haastateltavien hankkimiseksi Daly (2007, 143) suosittelee käytettäväksi kontakteja, tuttavasuhteita, lumipallotekniikkaa ja mediaa haastateltavien hankkimiseksi. Lumipallotekniikan avulla sainkin toiset neljä äitiä haastateltavaksi. Yhteensä tutkimukseen osallistuneita äitejä oli siis kahdeksan.

Tutkimuskohdetta miettiessäni tiedostin ristiriidan postmodernin ajan monimuotoisen perhekäsityksen ja tutkittavien äitien perheiden ulkoisen yhdenmukaisuuden välillä (Daly 2007, 70–71). Halusinhan haastateltavaksi nimenomaan äitejä kahden vanhemman, isän ja äidin, muodostamista perheistä. Tämä ei toki tarkoittanut sitä, etteikö uusperheiden äidit, jotka asuivat samassa taloudessa puolisonsa ja lastensa kanssa, olisivat voineet olla mukana tutkimuksessa. Perusteluna valita äidit nimenomaan kahden vanhemman perheistä johtui kiinnostuksestani tarkastella isän ja äidin välistä työnjakoa hoivan ja kotitöiden osalta sekä äitiyden identiteetin rakentumista arjessa suhteessa samassa taloudessa asuviin lapsiin ja isään. Vaikka tutkimuksessa mukana olleiden äitien perhemuodot olivatkin ulkoisesti varsin yhdenmukaisia, oli jokaisen tutkittavan toteuttama äitiys ainutlaatuista ja arjen perhekäytännöt monimuotoisia (mts. 77). Haastateltavien joukossa oli kolme epäsäännöllistä työaikaa tekevää äitiä, kaksi vuorotyöläistä ja yksi yrittäjä. Muut viisi äitiä tekivät säännöllistä työaikaa. Yksi äideistä oli adoptioäiti. Kuudella äideistä oli

korkeakoulututkinto ja kahdella keskiasteen tutkinto. ⁶ Äidit olivat keskimäärin koulutetumpia kuin puolisonsa, joista kolmella oli korkeakoulututkinto ja viidellä keskiasteen tutkinto (Suomen virallinen tilasto 2012b). Äideistä neljä toimi kasvatusalan tehtävissä, yksi hoitoalalla, yksi sisustusosalalla, yksi rakennus- ja ympäristöalalla sekä yksi talouden ja hallinnon tehtävissä. Haastateltavat olivat iältään 34–41 -vuotiaita ja heidän keski-ikänsä oli 38 vuotta. ⁷ Äidiksi he olivat tulleet 27–38 -vuotiaina ja keskimäärin 31-vuotiaina. Haastateltavat jakautuivat viiden lapsen (1), kolmen lapsen (2), kahden lapsen (3) ja yhden lapsen (2) äiteihin eli lapsiluvun keskiarvo oli kahden ja kolmen lapsen välillä. Äideistä seitsemän oli Mikkelistä ja yksi Haapajärveltä. Tekstissä olen käyttänyt haastateltavilla ja heidän läheisillään peitenimiä. Äitien peitenimet ovat Anna, Katja, Merja, Paula, Sari, Tiina, Ulla ja Venla. Olen myös liittänyt kunkin äidin nimen heidän tuottamaansa puheeseen, jolloin jokaisen äidin yksilöllistä tarinaa on mahdollisimman helppo seurata.

5.5 Temaattinen analyysi

Kansainvälisessä tutkimusmenetelmäkirjallisuudessa sisällön analyysiin viitataan usein termillä temaattinen analyysi. Yleensä sillä tarkoitetaan aineiston analyysin luokitteluvaihetta. (Ruusuvoori, Nikander & Hyvärinen 2010, 19) Omassa tutkimuksessani nojaudun Virginia Braunin ja Victoria Clarcken (2006, 86–93) tarkoittamaan temaattiseen analyysiin, joka sisältää kuusi vaihetta: aineistoon tutustuminen, koodaus, teemojen etsintä, teemojen arviointi, teemojen määrittely ja nimeäminen sekä kirjoittaminen. Eri vaiheet voivat myös sulautua yhteen analyysiprosessin aikana. Temaattisen analyysin lähtökohtia voi olla useita, mutta itselläni oli selvä teoriaan perustuva tutkimustehtävä (kuvio 1), jonka kautta kävin vuoropuhelua haastatteluaineiston kanssa sekä pyrin löytämään äitien narratiiveille

⁶ Tilastokeskuksen mukaan kaikista naisista keskiasteen tutkinnon oli suorittanut 37 prosenttia ja miehistä 43 prosenttia. Miehistä korkea-asteen tutkinnon oli suorittanut 25 prosenttia ja naisista 32 prosenttia..

⁷ Äidiksi tullaan yhä vanhempana. Vuonna 2012 ensisynnyttäjien keski-ikä oli 28,5 vuotta. (Suomen virallinen tilasto 2012a)

teoreettista perustaa. Tästä syystä analyysin lähtökohta oli latentti, jolloin koodaus ja teemojen kehittäminen raportoivat käsitteitä ja oletuksia, jotka saivat tukea aineistosta⁸. (mts. 84; Hirsjärvi & Hurme 2010, 136). Johanna Ruusuvuoren, Pirjo Nikanderin ja Matti Hyvärisen (2010, 19) mukaan puhdas aineistolähtöisyys onkin käytännössä mahdotonta. Tutkija hahmottaa tutkittavia ilmiöitä omista lähtökohdistaan käsin (Hirsjärvi & Hurme 2010, 53). Jo itse haastattelutilanteessa kohtaavat usein osallistujien erilaiset sosiaaliset maailmat: osallistujat tuovat omat kokemuksensa, joiden kautta haastattelua tulkitaan (mts. 41; Ruusuvuori & Tiittula 2005, 36). Jennifer Mason (2002, 148) tähdentää, että tutkimuskysymys, tutkijan tulkinta ja valinnat ohjaavat aineiston käsittelyä. Aineistoon tutustuminen ja sen alustava koodaaminen eivät ole analyttisesti neutraaleja vaan pohjautuvat tutkijan epistemologiselle ja ontologiselle esiyymmärrykselle siitä, mikä analyysissä on olennaisinta ja mihin siinä erityisesti keskitytään. Tutkija itse on valintojen ja päätösten tekijä (Hirsjärvi ym. 2010, 123).

Päästäkseni käsiksi aineiston analyysiin ja tulkintaan litteroin aluksi haastatteluaineiston. Kaikkiaan litteroitua tekstiä kertyi reilut sata sivua. Sen jälkeen tutustuin aineistoon tarkemmin lukemalla ja koodaamalla eli kävin aineistoa systemaattisesti läpi useita kertoja tehden samalla merkintöjä ja muistiinpanoja, luokittelemalla ja ryhmittelemällä aineistoa (Eskola & Suoranta 1998, 151, 156). Aineistoon tutustumisen ja koodauksen avulla valitsin teemat, arvioin ja määrittelin ne. Temaattisen analyysin myötä tarinat nousivatkin aineistosta aivan kuin itsestään: ne joko toistuiivat useamman kerran tai erottautuivat muista tarinoista muodostaen oman tarinansa. Tarinoiden joukosta erottui kolme erilaista mallitarinaa: perheorientoituneen, työorientoituneen ja uraorientoituneen äidin tarinat. Luokittelun ensisijaisena perustana käytin äitien antamia merkityksiä työlle ja urasuunnitelmille. Tietyissä ammateissa uralla eteneminen ei toki ollut edes mahdollista, jos uraa ajatellaan lineaarisesti ylöspäin nousevana jatkumona (Ekonen 2014). Kuitenkin jo itse ammatin- tai työpaikan valinta, työaika lyhentävät ratkaisut, työn ohessa kouluttautuminen tai tulevaisuuden suunnitelmat kertoivat äitien orientaatioista. Työ- ja uraorientoituneen äidin ajatukset poikkesivat muiden äitien ajattelusta työn ja uran merkittävyyden osalta. Se ei kuitenkaan tarkoittanut sitä, etteikö työ- tai urasuuntautunut äiti olisi ollut yhtä

⁸ Tuomi ja Sarajärvi (2011, 96–97) käyttävät nimitystä teoriaohjaava analyysi.

sitoutunut vanhemmuuteensa kuin perheorientoitunut äiti: hänen orientaationsa oli sekä työssä että perheessä (Närvi 2014, 115). Prosessin viimeisenä osana ryhdyin kirjoittamaan.

5.6 Tutkimuksen eettisyys ja luotettavuus

Tutkielmaa kirjoittaessani olen pyrkinyt mahdollisimman rehellisesti ja tarkasti kuvaamaan tutkimuksen toteutusta ja sen eri vaiheita (Hirsjärvi ym. 2010, 232). Aineistonkeruu- ja analysointivaiheessa en ole tavoitellut yleistä, vaan ennen kaikkea ymmärtämään tutkittaviani ja eläytymään heidän kokemuksiinsa ja ajatuksiinsa (Eskola & Suoranta 1998, 61). Jouni Tuomen ja Anneli Sarajärven (2011, 28, 85) mukaan laadullinen tutkimus onkin nimenomaan ymmärtävää tutkimusta. Tavoitteena on ymmärtää ja kuvata tutkittavia kokonaisvaltaisesti sekä kuvata todellista elämää (Hirsjärvi ym. 2010, 161, 181). Vaikka objektiivisuuden tavoittelu ei ole laadullisen tutkimuksen ensisijainen päämäärä, olen pyrkinyt esittämään mahdollisimman objektiiviset ja tutkimukselle ensisijaiset perustelut tiedostaen omat subjektiiviset arvoni ja käsitykseni äitiydestä (Eskola & Suoranta 1998, 17). Työssäni olen käyttänyt eettisesti kestäviä menettelytapoja viittaamalla asianmukaisesti aikaisempiin tutkimustuloksiin ja tutkijoihin (Hirsjärvi ym. 2010, 26–27; Tuomi & Sarajärvi 2011, 133).

Haastattelua varten hankin tutkimusluvan päiväkoteihin Mikkelin päivähoitopalveluista. Myös haastateltavilta pyysin kirjallisen suostumuksen (liite 3) osallistua tutkimukseen. Tutkimusta tehdessäni olen huolehtinut tutkittavien anonymiteettisuojasta, varmistamalla ettei heidän henkilöllisyytensä paljastu missään vaiheessa tutkimusta. Tutkielman tekstissä olen käyttänyt äideillä ja heidän läheisillään peitenimiä. Äänitallenteet, litteraatit ja äitien yhteydenpitoon liittyvä materiaali ovat olleet vain tutkimuskäytössä, ja ne hävitetään asianmukaisesti tutkimuksen jälkeen. (Eskola & Suoranta 1998, 57; Tuomi & Sarajärvi 2011, 140–141) Olen lupautunut toimittamaan tutkielman Mikkelin päivähoitopalveluihin ja tutkimukseen osallistuneille äideille (Eskola & Suoranta 1998, 52–53).

6 ÄITIYDEN RISTIRIITAISET MIELIKUVAT

Tässä luvussa tarkastelen, millaista on olla äiti nyky-yhteiskunnassa, jossa äitiyteen kohdistuu monia ristiriitaisia odotuksia ja vaatimuksia. Tuon esille äitiyteen liittyviä mielikuvia, jotka elävät rinnan äitien puheessa, mutta joissa piilee myös ambivalenssin siemen. Äitiyden ja yhteiskunnan muutos sekä niiden aiheuttama huolipuhe äitiydestä ja vanhemmuuden vastuusta nousevat aineiston sisällä merkittäväksi teemaksi: yhtäältä suorittavasta nykyäidistä ollaan huolissaan, toisaalta vanhemmuuteen sitoutumista edellytetään. Oma äitiys irrotetaan nykyäitiyden huolestuttavista mielikuvista.

6.1 Hyvä äiti, läsnä oleva äiti

Äitiyttä ja äitiyden identiteettiä rakennetaan arjen käytännöissä. Aineiston äideillä työssä vietetty aika ja kotonaoloaika rytmittävät arkea. Kolme äideistä teki epäsäännöllistä työaikaa, joista kaksi oli vuorotyöläistä ja yksi yrittäjä. Muut viisi äitiä tekivät säännöllistä työaikaa. Hyvä äitiys on aikaisemmissa tutkimuksissa liitetty äidin rakkauteen ja lapsen tarpeisiin vastaamisena, hyvä isyys puolestaan läsnäoloon (Perälä-Littunen 2004). Uskomuksissa äidin paikka on kotona ja kodin onni liitetään äidin läsnäoloon. Hyvä äiti rakastaa ja on läsnä, kotona. (Katvala 2001, 92) Aineistosta ja äitien puheesta välittyy läsnä olevan äitiyden merkitys. (myös Krok 2009, 72–74). Hyvän äidin määrittelyn keskiössä on huolehtiva ja läsnä oleva äiti eli äiti, jolla on aikaa lapselleen. Äitiyttä ei määritellä kuitenkaan aina kodista käsin eikä liitetä yksioikaisesti kotiäitiyteen (vrt. Katvala, 2001), vaan läsnäolo ilmenee lapsen kanssa yhdessä tekemisenä ja olemisena. Venla kuvaa hyvää äitiyttä erityisesti huolenpidon ja läsnäolon, ajan antamisen kautta.

No tietyllä tapaa semmonen niinku, tietysti huolehtivaine, mut sit et osais olla jollai lailla rento, et ei menis sellasen ylihuolehtimisen puolelle ja antais niille lapsillekki semmosta vapautta ja vastuuta niistä omista asioista mihin ne pystyy ja olla siinä niinku, olla aikaa niille lapsille ja olla aikaa kuunnella niitte asioita ja eikä vaa koko aika sano, et kohta kohta kohta ja nyt o kiire ja ei nyt, jotenki niinku, ja osata olla siinä hetkessä, mikä o hirveen vaikeeta, ku on miljoona asiaa, mitä pitäs tehä, mut sit vaa joskus pitäs pystyy vaa olla siinä hetkessä.

Ulla liittää hyvän äitiyden määritelmään myös äidin rakkauden lastaan kohtaan. Hän ei kuitenkaan näe rakkautta luonnollisena, vaan ajan myötä kehittyvänä tunteena. (vrt. Perälä-Littunen 2004, 196)

No mulle tulee nyt siitä mieleen se rakkaus, että ko hyvä äiti voi olla niin monella eri tavalla, mutta just että sulla on niinku se lämpö ja rakkaus antaa sille lapselle nii, siitä se kaikki sitte lähtee. (...) Kyllä se on semmone rakkauden tunne, mitä niinku sillon jännitti itse asiassa, että miten se semmonen tunne kehittyy, mutta kyllä se vaan tuli sitte tosi nopeesti ja se semmonen niinku onnellisuuden tunne siitä, että nyt sulla on lapsi mitä saat hoitaa ja kasvattaa ja sä olet niinku hänelle se toinen maailman tärkeimmistä ihmisistä.

Tiinan puheessa ilmenee modernin ja postmodernin äitiyden rinnakkaiselo. Yhtäältä Tiina liittää hyvään äitiyteen ajatuksen läsnä olevasta, kotona olevasta äidistä (Katvala 2001; Perälä-Littunen 2004). Toisaalta Tiina pitää itsestään selvänä ja luonnollisena hoivan jakamista puolison kanssa, eikä pidä itseään huonona äitinä, vaikka jakaakin hoivavastuuta myös isovanhempien kanssa (Murtorinne-Lahtinen 2011). Bergin (2008, 165) mukaan hoivan jakaminen onkin sitä hyväksyttävämpää kulttuurisesti mitä emotionaalisemmalla hoivasuhteella äiti voi oman hoivansa korvata.

Niin, kyllä miulta odotetaa sitä, että miä oisin mahollisimman paljo kotona, koska siellä on ne ihmiset mitkä tarvii sitte miua, ja lapset tarvii sitä, että ollaa niinkö läsnä, ollaa

jos hyö tarvii nii ollaa sit siinä. (...) Mutta oli niinkö noista isovanhemmista puhetta just, että nehä o lapsille iha äärettömän tärkeitä ja läheisiä, nii miä en koe sitä niinkö omana huonoutena et, miä vien ne lapset sinne, koska hyö saa taas heiltä sitte sitä iha samallailla sitä läheisyyttä ja läsnäoloa, ehkä joskus vähä enemmäki ku kotona.

Eeva Jokisen (1996, 13) mukaan äidin rooli on tiukimpia olemassa olevia sosiaalisia rooleja. Erilaisen ja moninaisen äidin representaatioita, tulkintoja on vähän. Hallitsevat kulttuuriset kertomukset määrittelevät hyvän äitiyden tietynlaiseksi ja vaikenevat äitiyteen liittyvistä kielteisistä tunteista ja naisen omista tarpeista (Sevón 2009, 97). Äitiys on kuitenkin alati muuttuvaa, määrittelyn alaisena olevaa ja tavattoman monista suhteista koostuvaa. Myös hyvän äidin kategoria on historiallisesti muuttuva. (Nätkin 1997, 153, 250) Nykypäivänä äitien erilaisuuksien korostaminen heijasteleekin halua löytää erilaisia tulkintoja äitiydelle (Berg 2008; Jokinen 1996; Katvala 2001; Krok 2009; Murtorinne-Lahtinen 2011; Perälä-Littunen 2004; Sevón 2009). Annalle hyvä äitiys on ennen kaikkea läsnäoloa ja suhdetta lapseen, mutta hyvää äitiyttä voi toteuttaa myöskin hyvin monella tapaa. Postmodernin äitiyden ainekset, äitiyden moninaisuuden ajatus sisältyy siis Annan puheeseen.

Sellanen että, on niinku ihan sataprosenttisesti läsnä siinä äitiydessä, et sitte sitä voi niinku toteuttaa hirveen monella tavalla, mut että tärkeintä olis varmasti se, että niille lapsille syntyy se semmone tunne, että tää on tässä, vaikka niinku mitä tapahtus ja tähän voin luottaa ja tää on niinku semmone elämän tukipilari, mistä käsin sitte uskaltaa lähteä tekemään sitä omaa juttuaan.

Haastateltavien äitien puheessa nousee esille ajatus myös siitä, ettei hyvää äitiyttä voi määritellä. Tulkitsen tämän haluna avartaa äitiyden määritelmää. Vaikka hyvää äitiyttä ei halutakaan kategorisoida, nousee määrittelyn keskiöön lapsen hyvä; hyvää äitiyttä tarkastellaan ensisijaisesti lapsen hyvinvoinnin kautta. Nykyisin termillä lapsen hyvä tarkoitetaan usein ihmissuhteiden laatua eli kiintymyssuhdetta, tasapainoista kehitystä ja normaalia elämäntapaa sekä yhä useammin lapsen toimijuutta ja mielipiteen kuulemisesta (Nätkin 2003, 38). Paulan mielestä hyvän äitiyden määritelmää ei voi

suoranaisesti antaa, mutta lapsen hyvä on kaiken etusijalla. Niin työssäkäyvä äiti kuin kotiäitikin voi olla hyvä äiti.

No miun mielestä ei voi määritellä että mitä on hyvä äitiys, miun mielestä jokaisella on se oma, erilaine äitiys että, ei, no tietenki se että täyttää sen niinku, että sillä lapsella on turvallinen ja hyvä olla, niin se nyt on varmaan sitä hyvää äitiyttä, mutta (...) Jokainen on omanlaisensa äiti ja ei sitä mun mielestä nii lähtee kritisoimaan, jos ei mitään laiminlyöntejä tapahdu, niinku sellasta lapsen suhteen, emmä nyt voi sanoo, mun mielestä hyvä äiti voi olla työssäkäyvä, mut hyvä äiti voi olla kotiäiti, eli niinku jos tällaseen viittaa, niin emmä nää siinä mitään eroo.

Myös Sari kokee, ettei hyvää äitiyttä voi tarkkaan määritellä, vaan hän tulkitsee Paulan tavoin hyvää äitiyttä lapsen hyvän näkökulmasta. Myöhemmin Sari kuitenkin liittää omaan äitiyteen ajatuksen läsnä olevasta äidistä. Modernin ja postmodernin äitiyden mielikuvat elävät rinnakkain.

Mun mielestä siitä ei voi tehdä mitään siis semmosta niinku yhtä määritelmää, vaan mun mielestä se on aika henkilökohtasta ja, ehkä se on enempi perhekohtasta ja ehkä mie aattelen, että se vois olla jopa jossain tapauksessa lapsikohtastaki, et miten jokkaine kokkee sen erillä tavalla. (...) että mun mielestä sitä ei voi silleen määritellä (...) No ehkä mie toivon, et jos aattelen, mitä lapset aikuisena vaikka ajattelis, millanen oon ollu niin, ehkä toivois et se ois ollu niinku aitoo ja niinku läsnäolevaa ja välittävää ja kannustavaa, no ehkä siinä jo semmoset.

Naisen elämäkerran on ajateltu tulevan lähemmäksi miehen elämäkerta, jolloin yksilöllistymiskehitys olisi ikään kuin saavuttamassa huippunsa. (Beck & Beck-Gernsheim 2002, 54–56, 102) Kuitenkin aikaisemmat äititutkimukset ja tämänkin tutkimuksen aineisto osoittaa, että äidin ja lapsen tarpeiden välinen ambivalenssi on arkipäivää. Naisten yksilöllistyminen miesten tavoin on eräänlainen näköharha (Nätkin 2003, 21–22). Asiantuntijatieto koskien lastenhoitoa ja kehityspsykologian tuottama

mielikuva lapsesta vaikuttavat ratkaisevasti lapsen ja hyvän äidin mielikuvan rakentumiseen. Hyvän äidin pitäisi kyetä vastaamaan lapsen tarpeisiin. (Perälä-Littunen 2004, 106; Lammi-Taskula 2004, 171; Vuori 2004, 49, 55) Kuva läsnä olevasta, lapsen tarpeisiin vastaavasta modernista äidistä välittyikin Katjan puheesta: lapsen tarpeet menevät välillä äidin tarpeiden edelle.

Kyl mie aattelin, et se o varmaa sitä läsnäoloa kuitenkin parhaimmillaa se, että siä oot käytettävissä ja siä oot kuulolla ja siä oot niinku kiinnostunu ja haluut olla siun lasten kanssa, ja tietää mitä niitten mielessä liikkuu, eiköhä se läsnäolo oo semmosta hyvää äitiyttä, ja kai se välillä tarkoittaa, et pitää omat tarpeet laittaa välillä niinku niitte laste tarpeitte taakse, siinä mielessä ei varmaa hirvee itsekäs voi olla sitte siinä, jos on hyvä äiti niin sanotusti.

Äitiyttä reflektoidaan siis omasta elämäkerrasta käsin (Giddens 1991, 53). Hyvän äitiyden määritelmässä yhdistyvät modernin ja postmodernin äitiyden jännitteinen suhde: hyvä äitiys liitetään yhtäältä läsnä olevaan ja huolehtivaan äitiin, toisaalta äitiyden toteuttamisen tavat nähdään moninaisina, eikä hyvää äitiyttä haluta kategorisoida. Moderni, uskomusten ja asiantuntijatiedon, äitiys elää postmodernin, erilaisuutta korostavan äitiyden rinnalla. Omaa tarinaa suhteutetaan myös kulttuurisiin tarinoihin: jokainen äiti yksilönä tulkitsee ja toimii omasta elämäkerrastaan käsin ottaen etäisyyttä tarinoihin, arvioiden ja arvostellen tai pohtien itseään ja muita äitejä. Samalla omat tulkinnat ja toiminnat vaikuttavat vallitseviin äitiyden uskomuksiin ja tarinoihin joko ylläpitäen tai heikentäen niitä. (Katvala 2001, 103; myös Perälä-Littunen 2004, 196–197) Aineiston sisällä oleva äitiyteen liittyvä muutos- ja huolipuhe paljastaakin, kuinka äitiyttä arvotetaan erilaisten, jopa ristiriitaisten mielikuvien välillä.

6.2 Äitiyden muutos

Yhtenä merkittävänä teemana aineistossa kulkee äitiyden ja samalla yhteiskunnan muutos. Äitiyden muutos liitetään yhtäältä naisten työssäkäynnin yleistymiseen ja toisaalta isyyden muutokseen. Vaikka äiti on edelleen perheen arjen organisaattori (kts. Arjen organisaattori 7.2), on hoivaisuus arjessa normi. Ulla näkee äitiyden muuttuneen naisten työelämään siirtymisen myötä. Äidin hahmo kotona on ehkä jopa pienentynyt, sillä naisten astuminen työelämään on muuttanut työnjakoa lastenhoidon suhteen. Muutoksen myötä myös mielikuvat heikon subjektin omaavasta äidistä ovat mahdollisia: Äidin ei tarvi aina jaksaa. Äitikin saa olla heikko. (Jokinen 1996)

Kyllä mun mielestä jotenki semmonen äitiys-käsitys on varmaan vähän erilainen nykyään, että kö enne se äiti oli kotona se pullantuoksuine kodinhengetär, niin nykyään sitte se on aina harvinaisempaa, et se äiti on siellä kotona aina, että kyllä se äitiys on tietysti sillee, just se työelämä tuonu siihe erilaista mielikuvaa jotenki, jos mieltii vaikka omaa äitiä, nii, joka oli töissäki, nii hän kyllä hoiti kodin ja lapset ihan täysin, et se semmonen työnjako oli niin erilaista ennen, että miehillä oli selkeesti ne omat työt ja naisilla omat työt, et se äitiys oli niin paljon, jotenkii, miten sen vois sanoa, hallitsevampaa, semmosta, et se koti oli sitä äidin aluetta, mut että jotenki siitä niinku muuttunu sitte omaki käsitys äitiydestä, että ei sen äidin tarvi aina jaksaa ja tehdä kaikkea, et niitä voi niitä töitäki jakaa, vaikka sinä oot äiti niin, se ei niinku tarkota sitä, että sä hoidat kaikki ne lapseen liittyvät asiat, vaan et niitä voi jakaa.

Myös Annan mielestä äidin rooli kotona on pienentynyt. Äidin ensisijaisuus hoivaajana, modernin äitiyden mallitarina on tullut lähemmäksi äidin ja isän tasavertaista vanhemmuutta, postmodernin äitiyden mallitarinaa (Murtoirinne-Lahtinen 2011). Nykyään roolit voivat olla niinkin perheessä, että mies hoitaa lapsia kotona naisen ollessa työssä. Nykyäiti voi olla myös uraäiti.

Ennen se äiti oli varmaan paljon selvemmin se hoivaaja, ja se joka piti kaikesta tämmösistä varsinki fyysisistä tarpeista huolta, että on se varmaan muuttunu siinä mielessä niinku huomattavasti, että ei enne ollu niinkään ehkä tämmösiä uraäitejä, niinkö nykyisin voi olla siis nää ns. perinteiset roolit perheessä täysin päälallaan, et se on isä, joka on lasten kanssa siellä kotona ja äiti tekee uraa, niin on se varmasti muuttunu paljonkii, että se äidin rooli on paljon jopa jossain perheessä, jopa pienentyny siinä mielessä, et siellä ollaa nyt ehkä jotenki tasavertasempia (...)

Ulla Kinnunen ja Saija Mauno (2002) tuovat esille moniroolisuuden-käsitteen ja sen hyöty- ja haittanäkökulman. Heidän mukaansa sekä-että -tilanteissa kuten työn ja perheen yhdistämisessä yksilöllä voi olla useita rooleja. Kielteisestä näkökulmasta moniroolisuus voi aiheuttaa yksilössä ristiriitoja: yhtäältä yksilöä vetävät kodin suuntaan velvollisuudet perhettä kohtaan, toisaalta olisi jäätävä ylitöihin. Myönteisesti ajateltuna monessa roolissa toimiminen kohottaa yksilön itsetuntoa, monipuolistaa hänen persoonallisuuttaan ja vahvistaa sosiaalista pätevyyttä. Merjan mielestä äitiys ei määritä naista enää niin paljon kuin aikaisemmin, vaan äidillä voi olla äitiyden lisäksi monia muitakin rooleja. Äidillä on lupa toteuttaa itseään ja edetä urallaan.

Ehkä sillä äidillä, et ku sillä nykypäivänä voi olla useampi rooli kun pelkästään se äitiys (...) sillä voi olla myös ura ja on niinku lupa tänä päivänä toteuttaa myös sen äidin itseään ja tehdä sitä, mistä se tykkää.

Individualistitutkijat Beck ja Beck-Gernsheim toteavat, että kahden uran perhe merkitsee kahta yksilöelämäkertaa, joita toteutetaan perheissä neuvotellen, suunnitellen ja tasapainoillen vanhempien koulutuksen, työpaikan ja uran välillä. (Beck 1995, 29–30; Beck & Beck-Gernsheim 2002, 90) Äidin sitoutuminen työhön ja pitkät työpäivät pakottavat miehen ottamaan vastuuta kodista ja lapsista (Huttunen 2001). Jaettu vanhemmuus ja vanhemmuuteen sitoutuminen antavat isälle mahdollisuuden luoda vahva suhde lapseen (Salmi 2004b, 6). Merja näkee äidin ja isän yhtä tärkeinä hoivan lähteinä lapsille. Myös lapset näkevät erilaisia toimintamalleja, kun molemmat vanhemmat osallistuvat hoivaan.

Meidän perheessä se (hoivaisuus) toteutuu tosi hienosti ja mä piän sitä erittäin tärkeenä, koska mä nään, että ei mulla oo aikaa siihen, mun mielestä se antaa lapsille tosi paljon, se on niille ihan mielettömän suuri rikkaus, että isä on oikeesti niinku kotona, on lähellä, ja hieno juttu, ja todella semmonen asia, mistä on hyvä puhua, koska kyllä isä on iha yhtä tärkeä lapsille ku äiti, että mun mielestä ei oo väliä, et onko se isä vai äiti, joka niitä hoitaa. Ja ehkä se vielä, että se on hieno, et lapset näkee niinku erilaisia malleja tehdä sitä työtä.

Vanhemmuuden jakaminen ei kuitenkaan aina suju kitkatta. Koti liitetään äitiin vastuun, mutta myös vallan kautta (Katvala 2001, 82–85). Tasa-arvoisemman arjen jakamisen esteenä saattaakin olla äiti itse. Ulrich Beckin (1995, 45) mukaan luonnosta sekä perheen ja äidillisen onnen käsitteistä rakennetaan usein naisten tietoisella myötävaikutuksella tasa-arvoa edistävää, uutta moderniutta estäviä muureja. Anna kuvaa, kuinka miehen aktiivisempi osallistuminen ja sitoutuminen vanhemmuuteen vaati aluksi totuttelua.

Se mikä siinä on kaikkein hauskinta, niin sekäähän ei käy täysin kivutta, että kun se mies alkaa niitä asioita tekemään, niin tulee vähän sellanen olo, että hetkinen, että sehän niinku samalla siinä ottaa niinku roolia, ja et onks tää nyt hyvä juttu vai ei, se on niinku alkuun vähän sellanen, että enkös minä saakaan enää päättää, mitä täällä syödään ja mitä kaupasta ostetaa ja pyykitki ihan viikattu aiva vääri ja, sehä on vähä hämmentävä hetki että, et siihenkii vie aikansa tottua.

Miehellä on oikeus ja velvollisuus isyyteen ja vastuuseen lapsista (Sévon & Malinen 2009, 247). Lasten syntyessä Venla halusikin tietoisesti antaa tilaa miehen vanhemmuudelle ja osallistumiselle.

Kyllähän se isän rooli on tärkeä, kyllähän se on lapsille tärkeä, et sit niinku toivoo, että ite antais sen isän myöskin niinku tehdä niitä asioita silleen niinku omalla tavallaan, ettei puuttuis sitte, helposti varmaan menee semmosee äideillä, et ku on nie lasten kans kotona ja oppii omalla tavalla tekemää varsinki sillon pienenä niitte kanssa asiat, nii

sitte aina on jokaisesta asiasta neuvomassa, nii ei siinä varmaan kauheesti miestäkää tee mieli hoitaa tai tehdä niitä asioita, ku aina tulee sanomista ja ikinä ei osaa tehdä sille omalla tavalla, et se ei mee oikei, nii sitä niinku oikeesti yritti sillo miettiä ja aika vähä sanoinki sillo kyllä, et olin iha tyytyväine, että asiat voi tehdä nii monella tavalla (...)

Lapset on nähty teollisessa yhteiskunnassa ainoastaan naisten lapsina. Vasta naisten tullessa työmarkkinoille, lastenhoito määriteltiin ongelmaksi. Aiemmin maatalousyhteiskunnassa lapset olivat osa kotitalouden kokonaisuutta, jonka puitteissa naisten ja miesten välinen työnjako toteutui. Kun ansiotyö kodin ulkopuolella alkoi yleistyä, sitä pidettiin miesten alueena ja lasten hoitamisesta tuli aiempaa selvemmin naisten asia. Naiset kuitenkin Suomessa osallistuivat jo varhain kodin ulkopuoliseen työhön. (Salmi 2004b, 4) Paulan mielestä äitiys onkin saanut ajan saatossa uuden merkityksen: äitiys ei ole vain lapsen kasvattamista vaan nimenomaan äitiyttä itsessään. Paulan näkökulmasta äiti on tullut lähemmäksi lasta, sillä hänen lapsuudenkodissaan äidin oli samaan aikaan hoidettava sekä maatalon työt että lapset.

(...) mun vanhemmat on siis maalta kotosin, et mitä se silloin on ollu, me ei puhuttu äitiydestä vaan lapsen kasvatuksesta, että ku ne navettatyöt oli hoijettava, ja siinä mielessä se äitiys on varmaan tullu enemmän siihe, semmoseks just niinku läheisemmäks ja näin, koska silloin se arki on ollut erilaista.

Äitiyden muutokseen liitetään siis aineistossa postmodernille ajalle tyypillisiä kehityskulkuja: naisten ja äitien työssäkäynnin ja urasuunnittelun yleistyminen, äitien valinnan lisääntyminen ja tasa-arvoisempi vanhemmuuden jakaminen äidin ja isän kesken. Vastakohtana individualistiselle äitiyden kuvalle, aineistosta nousee esille⁹ uusfamilistinen, yhteisöllisyyttä ja perheyhteyttä korostava äitiys, joka edellyttää sitoutumista vanhemmuuteen ja ajan antamista lapselle. Äitiyteen liittyvät individualistiset mielikuvat aiheuttavat huolta aineiston äideissä.

⁹ Uusfamilismin käsitteellä viitataan Jallinojan (2006) tarkoittamaan moderniin familismiin.

6.3 Huoli äitiydestä, huoli vanhemmuudesta

Äitiys on mittava huolen aihe, ei vain äideille itselleen vaan myös laajemminkin. Tieteelliset julkaisut, yleisönosastokirjoitukset ja nettikirjoittelu paljastavat, kuinka eettinen huoli äitiydestä koskettaa kaikkia. (Jokinen 2004, 123–124; kts. Jallinoja 2006) Äitiyden ja yhteiskunnan muutos tuottaa huolipuhetta myös aineiston äideissä. Oma äitiys irrotetaan kuitenkin nykyäitiyden ja -vanhemmuuden huolestuttavista mielikuvista. Mielikuvat liitetään erityisesti äitiyden muutokseen, jossa äiti nähdään median kautta suorittajana. (Berg 2008) Sarin mielestä nykyäitiyteen liittyy suorittamista.

Toisaalta se (äitiys) on varmasti niinku suorittamistaki, jos miettii just netin keskustelupalstoja ja tämmösiä, mut mä varmaan oon aika, toisaalta siis, niinkö sanoin jo aikasemminki, et vähän ehkä vanhanaikainenki sitte äiti tämmösissä kuvioissa, että ehkä se on sit enempi vielä tämmösen teiniäitien haaste, tai niinku missä se äitiys on muuttunu vielä enempi, että mä varmaan oon kuitenkin aika perinteinen äiti.

Bergin (2008, 168–169) mukaan äitiä yksilönä korostavat käsitteet viittaavat yhtäältä vapaaseen naiseen ja toisaalta riippumattomuuteen tuen ja avun muodoista. Tällainen äiti pärjää omillaan, tietää mitä tahtoo ja tekee itsenäisiä valintoja, eikä näiden mielikuvien perusteella tarvitsekaan yhteiskunnan tukea. Mediapuhe äitiydestä toistaa siis ajalle tyypillistä individualistista eetosta, joka on kuitenkin ongelmallista ja ristiriitaista äitien arkitodellisuuden kannalta: äitiys edellyttää luopumista, sitoutumista ja vaivannäköä. Myös Katjan huoli koskee median luomaa kuvaa suorittavasta äidistä, joka kykenee kaikkeen. Tällainen kuva voi tuoda äidille suorituspaineita.

(...) et ehkä semmosta kuvaa mun mielestä halutaan luoda nykyään paljo enemmän, toisaalta se ehkä tuo paineita siihe, että miten niinku koetaan, mistä kaikesta mun pitäs selviytyä, mun pitäs olla hyvä siinä ja hyvä tässä, ja sosiaaliseen mediaan voi laittaa vaikka minkälaista kuvaa, mite meillä asiat kotona on, ku mä oon tässä vauvan kanssa kotona ja oon hoitanu nää ja nää ja nää jutut ja, ehkä siinä toki on sitä muutaki roolia

ku äitinä olemisen roolia, mutta jotenki aattelin, että se ei oo välttämättä semmonen iha hyvä juttu, et kaiken pitää olla nii tehokasta ja, et jotenki suoriutua nii monesta jutusta yhtä aikaa ja olla hyvä kaikessa.

Anneli Pohjolan (1994, 130) mukaan pärjäämisen ideologiasta on tullut suomalaisen kulttuurin eetos: jokaisen tulee olla omillaan toimeentuleva, saada päättää itsenäisesti omista asioistaan ja olla ulkopuolisesta kulttuurista vapaa. Pärjäämisestä on tullut 'pakko', se on osa identiteettiä. Pärjäämisen ideologia liitetään helposti myös suomalaiseen äitikuvaan. Kristiina Janhusen ja Minna Oulasmaan (2008) toimittama kirja Äidin kielletyt tunteet kertoo suomalaisten äitien tunteista Väestöliiton keräämän kirjoitusaineiston pohjalta. Kirjoitukset osoittavat kuinka liian suuret odotukset ja tavoitteet sekä epärealistiset mielikuvat äitiydestä ovat myös suomalaisten nykyäitien ongelmia ja aiheuttavat äidissä suuttumuksen, uupumuksen ja stressin tunteita. (Janhunen 2008, 10) Äitiydestä voi tulla suoritus, jossa voi päteä ja onnistua, mutta käänttöpuolena on epäonnistuminen ja väsyminen (Sévon 2009, 93). Epärealistiset tavoitteet aiheuttavat pettymystä, turhautumista ja itsesyytöksiä, kun äiti ei näe itsessään odotustensa mukaista kiiltokuvaäitiä (Cacciatore & Janhunen 2008, 12). Katjan mukaan äitiys ei ole pelkkää ruusuilla tanssimista. Äitiyteen liittyy vastuuta ja vaivaa. Äitiyteen menee aikaa ja energiaa. (Berg 2008)

Mää ite aattelisi kuitenkin aika erilaillla, että se o iha hirveen tärkeä semmone asia mihi oikeesti menee aikaa ja energiaa, ja et sä voi siitä noin vaa suoriutuu, pienesti, niin sanotusti. (...) Joskus tulee se sellane yleine ajatus, että se äitiys on hirveen ruusunpunaista ja ihanaa ja on paljon niinku pelkkii hyviä asioita, nii, jotenki ehkä se, sen miettiminen myös, että se on myös väkisinkin niitä toisen ääripään tunteita, että (...)

Huttusen (2001, 191) mukaan äitien jaksamis- ja imetysvaikeudet sekä lapsen itkuisuus- ja nukkumisongelmat viittaavat siihen, että yksin jaksava ja ongelmitta lapsen kanssa onnistuva äiti on osoittautumassa entistä enemmän myytiksi. Katja toivookin, että suhtautuminen omaan äitiyteen olisi armollisempaa. Täydellinen äiti on myytti (Cacciatore & Janhunen 2008, 12).

No kyllähä se varmaan se äitiyden haaste on se, että miten niinku aina osaa toimia oikein tai jotenki lasten kannalta hyvällä tavalla, että niinku vähän tuoho äskeseenki asiaan liittyy, että ei me kuitenkaa olla niinku täydellisiä kukaan ja aina niinku tekee hölmösti asioita, että ei niinku ikinä voi olla täydellisin äiti, mut et se varmaan, et miten niinku pystyy jotenki sietämäänki sitä, että mää nyt jonku asian ja tilanteen oon hoitanu huonosti, mutta tästäki selvittää tai sit toisaalta myös oppii, et sitte jonku toise tilanteen voin hoitaa vähän paremmin, et ehkä sellasta armollisuutta itelle sitte.

Huoli lapsesta, perheestä ja perheen yhteisestä ajasta on noussut aika ajoin yleisen huolen aiheeksi (kts. Jallinoja 2006; Yesilova 2009). Eeva Jokinen (2005, 124–126) on määritellyt ¹⁰hukassa olevan vanhemmuuden diskurssin ruuhkavuosia elävien naisten ja miesten haastatteluihin perustuvassa arjen tutkimuksessaan. Diskurssin keskeiset teemat liittyvät kasvatustavasta siirtämiseen perheen ulkopuolelle, lapsille annettuun vähäiseen aikaan sekä aikuisten urasuuntauneisuuteen ja itsekkyyteen. Myös vanhempien oletettu kyvyttömyys ja pelko kieltää lapsilta asioita liitettiin tähän diskurssiin. (mts. 130) Anttoson (2003, 178) mukaan arki- ja mediapuheessa äitien ansiotyötä ja poissaoloa kotoa on alettu pitää jopa lasten ja nuorten ongelmien keskeisenä syynä. Asiantuntijat vetoavat usein kiintymyssuhdeteoriaan esittäessään, että äiti on alle kolmevuotiaan lapsen paras hoitaja. Yhä useammin vedotaan lapsen etuun ja tarpeisiin ja etenkin siihen, että lapsen terve varhaiskehitys edellyttää äidin jatkuvaa läsnäoloa. Sari on huolissaan nykyäitiyden mielikuvasta, jossa äitiys nähdään vain hetkellisenä projektina. Vastuu lapsesta halutaan siirtää hyvin aikaisessa vaiheessa lapselle itselleen. Huolipuhe kumpuaa työssä koettujen asioiden kautta. Merja Korhosen (2004, 266) mukaan isyyteen ja äitiyteen sitoutuminen on käynyt ongelmalliseksi, sillä vanhemmuudesta on tullut entistä vaativampi tehtävä (myös Huttunen 2001).

Ja yks, mistä mä ite aattelen on, että se vastuu niistä lapsista, että se ei lopu vaikka esimerkiks yläasteikään tai johonki tämmöseen, vaan että kauheen aikasin haluttas, että ne lapset kasvaa nopeasti ja halutaan, et ne kasvaa äkkiä aikuisiks ja menee siiville, et

¹⁰ Suurin osa haastatelluista sisällytti sekä äidit että isät vanhemmuuden diskurssiin, vaikka vanhemmuuspuheella usein tarkoitetaankin äitiä (kts. Vuori 2001).

tavallaa se tuntuu, et se vastuu unohtuu vähän liian aikasin, että pitää niistä kuitenkin aika pitkään olla vastuussa, et aika helposti tavallaan pestään sitte kädet, että lapsi päättää jo ite omista asioistaan ja huolehtii itsestään, et se ei ehkä tässä nykyäitiydessä mikä on vallalla, niin aatellaan, et se on paljo lyhyempi se prosessi ku mitä se oikeesti on, huomaa, työpalaveri takana! (...)

Venla on havainnut työssään, että nykyajan lapset joutuvat olemaan paljon omillaan. Kun vanhemmat ovat työssä, on lapsen itse huolehdittava itsestään ja asioistaan.

Nykyää tuntuu, et sit vaa yleisempää on se, että lapset on enemmän omillaa, että ne joutuu itte huolehtimaa, jos ei oo jääkaapissa mitää tai ei joo aamupalaa laitettu valmiiks, nii nyt jos ei satu olee nälkä nii sitte ei syyä, ku ei kukaa oo sanonu, et pitää syyä, en tiä onks näitä enemmä vai tuleeks vaa nyt sitte sen takia, että niinku töitte kautta niinku näkee niitä perheitä, et oisko semmone vähä kiireisyys ja välinpitämättömyys muka lisääntyny, mutta emmä tiä, sitä varmasti ollu kyllä aina, emmä osaa sanoa (...)

Nykyajan vanhempia moititaan vastuuttomuudesta ja vähäisestä ajasta perheen ja lasten kanssa. Keskustelua leimaa ajatus, että ennen oli paremmin. Kuitenkin tutkimus äitien uskomuksista osoittaa, että myös entisajan äideillä saattoi olla paljon poissaoloa, kiirettä ja jopa välinpitämättömyyttä. Haastattelun nuorimmat äidit uskoivat lisäksi erityisesti läsnäoloon ja yhdessä tekemiseen. (Katvala 2001, 100; myös Krok 2009, 72–74) Myös aineistoni äidit liittivät hyvän äitiyden määritelmään lapsen edun. Samoin Perälä-Littusen (2004, 106) tutkimuksessa nuoremman sukupolven äidit liittivät hyvän äidin mielikuvaan yhä enenevässä määrin mielikuvan lapsesta, jolla on yksilön oikeudet. Ristiriita mielikuvien välillä on täten ilmeinen (Katvala 2001, 100).

Äitiyden mielikuvat sisältävät individualismiin, mutta myös familismiin liittyviä käsityksiä, jotka asettavat äitiydelle tiettyjä vaatimuksia. Individualistisissa, postmodernia aikaa ilmentävissä mielikuvissa äidin on suoriuduttava yksin, ilman tukea ja apua. Vapaa, itsenäinen nainen ja äiti on kuitenkin ristiriidassa äitiyden arkitodellisuuden kanssa, sillä äitiys vaatii sitoutumista ja vaivannäköä. Äitiyteen

sitoutumisessa on puolestaan vaarana se, että äitiydestä tulee suoritus, jossa pitää päteä ja onnistua. Täten familistisessäkin näkemyksessä piilee suorittamisen vaatimus: läsnä oleva äitiys voi näyttäytyä vaatimuksena, jopa normina hyväksyttävälle äitiydelle, mikä on omiaan aiheuttamaan ambivalenssin tunteita äidissä, joka ei täytä äitiydelle asetettuja vaatimuksia. Uusfamilistinen läsnä olevan äitiyden ihanne voi syyllistää poissaolevaa, kiireistä ja työhön sitoutunutta äitiä.

7 ÄITIYDEN RAKENTUMINEN ARJEN KÄYTÄNNÖISSÄ

Tässä luvussa tulen erityisesti tarkastelemaan, millä tavalla äitiyttä ja äitiyden identiteettiä rakennetaan perhearjen käytännöissä. Tarkastelun keskiössä ovat aineistossa esiin nousseet kokemukset äidin omasta ajasta, arjen päävastuun kantamisesta ja varsinkin minimaalisesta parisuhteen ajasta. Arjen käytännöt osoittavat, että äitiys rakentuu ennen kaikkea suhteessa lapseen, mutta myös mieheen eli lapsen isään. Toisaalta äitiyteen liittyy olennaisesti myös äidin oma aika ja itsestä huolehtiminen. Vaikka äidin roolin kotona ajatellaan pienentyneen ja hoivaa jaetaan puolison kanssa (Äitiyden muutos 6.2), osoittaa aineisto äidin roolin edelleen kiinnittyvän vahvasti kotiin, erityisesti kotitöiden osalta.

7.1 Äidin oma aika, omat tarpeet

Kokemukset äidin omasta ajasta ja tarpeista osoittavat, kuinka yksilölliset ja yhteisölliset tarpeet kilpailevat olemassaolostaan (Bauman 1996, 1997; Sévon & Notko 2008, 17). Lapsi ja perhe ovat äidille todella tärkeitä, mutta samaan aikaan yksilöllisistä tarpeista halutaan pitää kiinni. Autonomia, riippumattomuus ja oma tila ovat käsitteitä, jotka kuvaavat naisen yksilöllistymistä (Beck & Beck-Gernsheim 2002, 102). Katvalan (2001, 84) aineistossa nuorimmalla sukupolvella oli keskenään hyvin erilaisia näkemyksiä äidistä: Yhtäältä äiti nähtiin vanhempänä, jolla on päävastuu kodin ja lasten hoidosta, toisaalta äiti sai myös ajatella itseään, hänellä sai olla omia juttuja ja oma elämä, eikä hänen tarvinnut olla pelkästään lapsia varten. Katvalan mukaan perinteet ja nykyaika elävät rinnan, sekoittuvat ja jopa kilpailevat. Myös Paulan puheessa voidaan nähdä individualistisia piirteitä. Paula liittyy äitiyden nimenomaan kotiin ja lapseen, mikä ilmentää modernia äitiyttä ja äidin paikkaa kotona. Vaikka äitiys merkitsee

Paulalle paljon, haluaa hän olla muutakin kuin äiti: vaimon ja työntekijän rooli ovat myös tärkeitä.

Kyllä mä haluan myös pysyy Paulana, et mä oon muutaki ku se äiti, et mä oon äiti sit siel kotona, mut musta on kiva olla täällä työntekijä ja sit taas Arille vaimo ja näin että, on se tärkeetä, mut on siinä, mussa muutaki kun se äiti.

Jallinojan (2000, 119–126) mukaan ajan tärkeys konkretisoituu ajan jakamisessa. Hän erottaakin äidin oman ajan, perheajan ja parisuhteen ajan. Omaa aikaa äiti antaa ystäville, harrastuksille ja työlle. Perheaika puolestaan sitoo häntä muihin perheenjäseniin ja kodin tehtäviin. Myös parisuhteelle on annettava aikaa erikseen. Haastatteleman äidit käyttivät omaa aikaa enimmäkseen harrastuksiin ja ystävien tapaamiseen. Työhön käytettävää aikaa ei nähty omana aikana. Havahtuminen itsestä huolehtimiseen on saanut Tiinan ottamaan tietoisesti omaa aikaa:

Sitä omaa aikaa miähä otan sitte, eihän sitä saa, jos miä en sitä ota, niin olen sitä ottanu jo nyt tässä useemman vuoden ennenkö miä sitte hoksasin niinkö, että miun on vaan nyt saatava, etten muuten jaksa. Mulla o se liikunta semmone mitä miun pitää päästä tekemään, muuten kaatuu seinät päälle. Ei oo kellään kivaa sitte (...)

Myös Venla on pitänyt tärkeänä ottaa omaa aikaa jo ensimmäisen vauvan syntymästä lähtien.

Aika paljo niinku myös isä sai osallistua sillonko oli se ensimmäine vauva, sen kanssa olemiseen ja sen kanssa tekemiseen ja edelleenki, ja silleen oon osannu ottaa sillo omaa aikaa, tai niinku koin sen jo sillon tärkeeks, että täytyy olla myös omaa aikaa, edelleenki se on ollu semmone, minkä oon niinkö halunnu pittää ja pitää siitä kiinni, et vaikka oon paljo lastenki kanssa, mut että sitte tarvii sen oman hengähysajan myöski.

Forsbergin (1994, 7–8) mukaan ajan jakamisesta on tullut haaste nyky-yhteiskunnassa. Ristiriitoja koetaan erityisesti silloin kun perheenjäsenten erilaiset tarpeet ovat vastakkain: yhden etu voi olla toisen edun kanssa vastakkain. Minun, sinun ja meidän ajasta tulee haaste sovittaa yhteen, sillä omasta ja yhteisestä ajasta jopa kilpaillaan (Beck & Beck-Gernsheim 2002, 91–92). Äidiksi tulo vaikuttaa monella tapaa naisen arkeen (Sevón 2009, 96). Lapsi muuttaa väistämättä perhearkea, sillä molempien vanhempien työmäärä lisääntyy kotona (Pääkkönen & Niemi 2002). Ajan jakamisesta joudutaankin neuvottelemaan. Ulla on havainnut, että vanhemmaksi tulon myötä ennen niin itsestään selvä oma aika on ollut enemmän kortilla, mikä on herättänyt keskustelua puolisoitten välillä.

Hän (mies) niinku jotenki sitä ajattelee, että se työaika on mun omaa aikaa, että sä käyt töissä niin sullahan on omaa aikaa, mut mä en niinku koe, et se on mitään mun omaa aikaa, että emmä vietä siellä mitää niinku Ullan omaa aikaa, vaan se on niinku työtä, et siitä on ollu vähän keskustelua kotona sitte, että (...) niinku aina puhutaa jostai omasta ajasta mille ennen vaan naureskeli, nii nykyään sen ymmärtää, että sitä aikuinen ihminen kuitenkin kaipaa sitä toiste aikuiste seuraa ja sitte semmosta, ihan aikaa itselle, ei tarvi jakaa itseäs kellekkää muulle nii (...)

Pikkulapsiperheessä sekä työ että perhe voivat viedä niin paljon aikaa, että äiti luopuu omasta ajasta (Pääkkönen & Niemi 2002, 39). Omat säännölliset harrastukset laitetaan hetkeksi sivuun. Työn ulkopuolisen ajan Ulla haluaa tietoisesti panostaa lapseen. Ajan antaminen lapselle ja perheelle voi olla siis myös tietoinen valinta (kts. Kinnunen, Malinen & Laitinen 2009, 147). Se ei kuitenkaan tarkoita sitä, etteikö omaa aikaa kaipaisi. Tasapainottelu omien tarpeiden, lapsen ja perheen tarpeiden välillä on läsnä arjessa.

Ne o ehkä jääny semmoset säännölliset harrastukset nytte vähemmälle, että varmaa molemmat niitä vähä kaipaa sitte mutta, tän hetkinen tilanne on, et meil on kuitenkin nyt, se tyttö on kuitenkin tärkein, et hänelle halutaan antaa se aika mikä sitte multaki nii työltä jää, nii, se on niinku, kaiken haluun sitte sen ulkopuolisen ajan antaa kyllä työlle

että (...) et tämmöset harrastukset, mää oon niinku siirtäny ne nyt sivuu siks aikaa, et ne kyllä mulla on ajatuksissa ja mielessä, mut niie hetki ei oo vaa nytte.

Myös työhön sitoutuminen voi viedä äidin omaa aikaa. Merjalle työ on niin tärkeää, että hän on ollut valmis luopumaan omasta ajasta ja omista harrastuksista. Omaa aikaa hän kuitenkin kaipaa.

Tällä hetkellä sitä on tosi vähän ja sitä kaipaa, sitä todella kaipaa, ja jos mulla on omaa aikaa, kyl mää niinku iltasin pyrin ottamaan, mutta mää oon ylleensä siinä kohti nii väsyne, että mää saatan nukahtaa, et mää en jaksa (...)

Aineiston perusteella äidit näkevät oman ajan tärkeänä vanhempana jaksamiselle sekä oman ja perheen hyvinvoinnin kannalta. Äidit ottavatkin omaa aikaa, mutta siitä myös luovutaan työn, perheen yhteisen ajan tai lasten harrastusten hyväksi. Harrastukset voivat myös kahmaista suuren osan perheen ajasta ja olla täten haaste ajan jakamiselle. Äiti saattaa tinkiä omista menoistaan ja luopua omista harrastuksistaan perheen kiireiden vuoksi. Ajankäyttötutkimuksen mukaan pienten lasten vanhemmat ottavat kotitöihin ja lastenhoitoon vaaditun ajan omista vapaa-ajan harrastuksistaan (Pääkkönen & Niemi 2002, 39). Miten oman ajan jakaminen puolisoiden välillä tapahtuu, on usein neuvottelun tulos. Katja kokee ajan jakamisen perheen sisällä välillä haastavana.

Se onki välillä vähä haasteellista, että tällä hetkellä menee nii, että lasten jutut on ne ykkösasia ja toki ne menee siinäki mielessä helposti, et jalkapallo on semmone, mies valmentaa, poika pelaa, nii se on niinku heijä yhteine harrastus, se sama juttu, mutta toki se niinku, nää meijä omat, tykätää molemmat liikkua ja urheilla, nii ne o sitte ne mihi halua tietysti sitä aikaa löytää ja se o ainaki sitte semmone mistä ite joustaa ehkä ensimmäisenä, jos tuntuu, et sille viikolle on liikaa ohjelmaa ja ei joo aikaa tarpeeks, nii sitte jättää ne väliin ite (...)

Joskus sitten omasta ajasta pitää väkisinkin kiinni. Omasta jaksamisesta huolehtiminen ei ole itsekkyyttä, vaan se voi antaa voimavaroja itselle, vanhempana jaksamiselle ja parisuhteelle (Sévon ja Malinen 2009, 245). Katja jatkaa:

No tietysti joka iltahan on omaa aikaa sen jälkeen, kun lapset käy nukkumaa, et joskus sitä on enemmän, joskus vähemmän, riippuen kauan jaksaa ite valvoo, et joskus se menee vähä niinkin, et halua vähä väkisin pitää kiinni siitä, että mie nyt vähä aikaa oon vielä hereillä että, ennen ku käyn nukkumaan, et on omaa aikaa katsoo telkkaria tai tehä jotain muuta, mut et kyllä yleensä sitte viikonloppuunki mahtuu se, joku esimerkiks jumpassakäynti tai joku muu oma harrastus, mihi sitte on sitä omaa aikaa.

Ritva Nätkinin (1997, 197–198) tutkimuksessa Kamppailu suomalaisesta äitiydestä äitien omaelämäkerroista erottuu kolme juonirakenteen mallia: familistinen, maternalistinen ja individualistinen. Familistinen malli on perhekokonaisuutta ja avioliittoa koossa pitämään pyrkivä malli ja maternalistinen puolestaan äidin ja lapsen kiinteään suhteeseen ja miehen poissulkemiseen pyrkivä malli. Familistisessä mallissa lapsen koti on puolisoitten välisessä suhteessa, maternalistisessa puolestaan äidin hyvinvoinnissa. Kolmas malli, individualistinen, ilmenee pyrkimyksenä individuaatioon eli yksilöitymiseen ja itsenäistymiseen. Perheen ja lapsen lisäksi äidille on tärkeää yksilöllisen elämän luominen. Aineiston äitien puheessa kuuluu familistiseen malliin liittyvä yhteisöllinen puhe: perheelle ja lapsille annettu aika on äidille tärkeää. Lapsen ja äidin sekä perheen tarpeiden välinen ambivalenssi on arkipäivää, mutta sitä ei varsinaisesti problematisoida. Äiti haluaakin olla hyvä äiti lapselleen eli vastaa lapsen tarpeisiin, mutta toisaalta äiti kuuntelee myös itseään ja omia tarpeitaan sekä vastaa niihin (Krok 2009, 88). Äitien individualistinen puhe merkitsee puolestaan (kaivattua) omaa aikaa ja omien tarpeiden huomioimista. Joidenkin äitien kohdalla se liittyy myös työn ja urasuunnitelmien toteuttamiseen, jota käsittelen myöhemmin luvussa 8.

7.2 Arjen organisaattori

Anneli Miettinen (2008, 10–11) toteaa, että kodin piirissä tapahtuva työn tekeminen ja sen jakaminen puolisoiden välillä on pitkälti näkymätöntä. Tätä näkymättömyyttä on vahvistanut kodin ja perheen tarkastelu irrallaan ympäröivästä yhteiskunnasta. Sukupuolittuneita käytäntöjä on harvemmin tarkasteltu perheen sisällä. Suomalainen tasa-arvokeskustelu liittyy usein naisten työmarkkina-asemaan ja politiikkaan, harvemmin arjen ja kotien käytäntöihin. Tilastokeskuksen julkaisun mukaan lasten kanssa oleminen ja tekeminen on se perheeseen liittyvä tehtävien alue, jossa miesten aktiivisuus on lisääntynyt viime vuosikymmeninä. Sen sijaan kotitöissä miesten osallistumisen lisääntyminen on ollut vähäisempää (Niemi & Pääkkönen 2002, 37–38). Suomalaiset naiset kantavat edelleenkin päävastuun, noin kaksikolmasosaa, kotona tehtävästä palkattomasta työstä (Miettinen 2008; Salmi 2004b). Vaikka vanhemmuutta jaetaan arjen käytännöissä ja myös isät ovat sitoutuneita hoivaisyyteen, antaa aineisto kuvan äideistä arjen päävastuun kantajana (vrt. Julkunen 1995, 98; Pääkkönen & Niemi 2002, 38). Anna kokee itsensä perheen arjen organisaattoriksi. Joskus arjen pyörittäminen kuitenkin rassaa mieltä.

Mää oon kuitenkin siitä huolimatta, meidän työnjaon tasapuolisuudesta ja kaikesta huolimatta, nii kuitenkin ehkä siinä mielessä semmonen niinku arjen organisaattori eli kyllä ensimmäisenä niinku soitetaan äidille ja kysytään, että miten tää nyt tehhään ja miten hoidetaan ja nyt on tämmöne ongelma, et miten tää nyt tehhään, että sitä kyllä eniten odotetaan, et organisois kaiken ja järjestelis kaiken ja toimis kalenterina ja kertos kuka menee minneki ja millonki ja, ehkä sitä eniten, ihan tämmöstä arkista asiaa. (...) välillä se tietysti hivenen kypsytää, että miks te multa kysytte kaiken koko ajan ja miettikää nyt ite ja organisoikaa ja päättäkää keskenänne (...)

Kotonaoloajan lisääntyminen näyttää lisäävän kotitöiden tekemistä sekä miehillä että naisilla (Miettinen 2008; Pääkkönen & Niemi 2002). Venla kokeekin, että kotityön määrä kasaantuu välillä hänelle enemmän, sillä hän tulee aikaisemmin kotiin kuin mies. Kotityöt halutaan alta pois, jotta yhteiselle ajalle jäisi enemmän illasta tilaa.

(...) et kyllä meillä menee niinku aikalailla tasan, mut et jotenki sit se vaan automaattisesti menee se, et mulla on iltapäivällä aikaa, nii miä teen niitä kotihommia, nii sit jää iltaa enemmän sitte, vaikka ollaa just siinä porukalla yhdessä tai sit jos o iltamenoja jollai, nii sit pääsee helpommi irtaantuu siitä kotoota.

Merja puolestaan kokee, että kotityöt ja arjen pyörittämisen paletti on hänen vastuullaan. Työnjako on muotoutunut siten, että äiti vastaa pyykinhuollosta ja siivouksesta, jolloin miehellä on aikaa olla enemmän lasten kanssa. Lammi-Taskulan (2004, 191) mukaan isän vapauttaminen jokapäiväisistä kotitöistä voi olla yritys tehdä tilaa isän ja lapsen yhteiselle ajalle. Merja tuntee välillä, että vastuu kotitöistä vie liikaa hänen ajastaan. Perheen yhteistä aikaa kaivataan.

Musta tuntuu, että multa odotetaan just sitä, että mä piän sen paketin kasassa ja ihan sitä perushuoltoa, ja myös sitä syyliä ja hoivaa ja kuuntelemisen taitoa, niitä pieniä hetkiä, jossa sitä hellyyttä tankataan. No sen mä kattosin kans, et ehkä puolisoilla on nykyään enemmän aikaa, et mulla tahtoo mennä niihin pyykinhuoltoon ja siivoukseen sun muuta sitte se aika, ku mulla ois sitä aikaa, nii siinä ehkä on painottunu selkeesti, et puoliso antaa enemmän aikaa lapsille. (...)Päivittäinen arki, ne hetket, ku me ollaan kaikki kotona, niin joskus tuntuu, et on liikaa niinku sitä siivoamista ja pyykinlaittoa ja, tiekkö, et ois ihana, et ois enemmän niitä hetkiä kö me ollaan kaikki niinkö yhdessä ja meillä on oikeesti aikaa olla, että se on aika kiireistä, mutta onhan ne sitte aivan juhlahetkiä sit ku saahaan niinku aikaa olla keskenään, mut ei sitä paljoo oo.

Kotityöt ja niiden jakaantuminen puolisoitten välillä voivat aiheuttaa perheissä ristiriitoja, uupumusta ja tyytymättömyyttä. Kotitöiden jakamista koskevat ristiriidat ovat hyvin yleisiä tyytymättömyyden lähteitä perheissä. Ne aiheuttavat eniten erimielisyyksiä myös parisuhteessa. (Beck & Beck-Gernsheim 2002, 106; Malinen ym. 2005, 16) Se, miten kotityöt on jaettu ja miten mielekkäiksi kotityöt koetaan sekä miten läheiset arvostavat työpanosta, on ratkaisevassa roolissa tyytyväisyyden lisäämisessä. Kotitöiden näkeminen ikävinä, raskaina, vähän arvostusta saavina ja ajallisesti sitovina lisää tyytymättömyyttä työnjakoon. (Miettinen 2008, 32, 144) Kotitöiden jako aiheuttaa

aineiston äideille myös ristiriitatilanteita, erityisesti silloin kun äiti on väsynyt tai kiireinen. Ulla kuvaa tällaista tilannetta:

Ehkä se vähä sitte on semmone, joku siivous ehkä se, mikä meijä perheessä kiristää hermoja eniten, että miehellä ei oo niin väliä, että onko niitä villakoiria vai ei, itellä taas tuntuu, et aah, nyt niitä on ja ne pitäs saaha heti pois, mutta ei välttämättä oo aikaa ja voimia niinku just sillä hetkellä sitte toimia nii, et väsyneenä tulee niitä semmosia.

Äitien kotitöiden jakamiseen liittyvä puhe aineiston sisällä muistuttaa Jokisen (2004a, 301) tutkimuksessa mukana olleiden naisten puhetta. Haastatellut naiset puhuivat avoimesti epäsuhdasta työnjaosta ja miettivät onko se reilua, ok vai rasittavaa. Epäsuhtaa työnjakoa ei hävetty, toisin kuin kaksikymmentä vuotta sitten. Jokisen mukaan ¹¹rento refleksiivisyys voi johtaa tasa-arvokyynisyyteen tai harkittuun ja toivottuun muutokseen.

Kotitöiden jakautuminen epätasapainoisesti ja siihen liittyvät ristiriidat lisäävät perheenjäsenten, erityisesti naisten kokemaa uupumusta. Huomiota pitäisi kiinnittää erityisesti äitien jaksamiseen, mutta myös isien kannustamiseen miesten täysivaltaiseen vanhemmuuteen. (Malinen ym. 2005, 64; Sévon & Malinen 2009, 247) Salmi (2004b, 6) muistuttaa, että tasaisemmin jaettu vanhemmuus ja kotityö on paitsi naisten, erityisesti myös miesten ja lasten etu. Aikaa yhdessäoloon tarvitaan, jotta isän ja lasten välille kehittyisi vahva suhde. Myös suomalaisille naisille tyypillistä kaksoistaakkaa helpottaisi perheeseen liittyvän työn tasaisempi jako miesten ja naisten kesken (mts. 2004, 6; Miettinen 2008, 59). Sévonin ja Malisen (2009, 247) mukaan vanhemmuus vaatii aikaa ja sitoutumista molemmilta vanhemmilta erityisesti pikkulapsiperheissä, jotta perhe-elämän tasapaino säilyy arjessa.

Miehen pitempi kotonaolo esimerkiksi vuorotteluvapaa tai vanhempainvapaa muuttaa usein perheen sisäistä työnjakoa (Lammi-Taskula, 2004). Johanna Lammi-Taskulan (2004, 191–192) tutkimuksesta käy ilmi, että isän vanhempainvapaa

¹¹ Jokinen (2004a, 301) käyttää käsitettä rento refleksiivisyys, jolla hän tarkoittaa tasa-arvon rutiininomaista reflektointia.

edisti jonkin verran tasaisempaa työnjakoa ja lisäsi perheen yhteisyyden kokemusta. Päävastuun kantaminen kotitöistä tuotti realistisempaa käsitystä päivittäisestä kotityön määrästä ja lisäsi arvostusta toisen tekemää työtä kohtaan. Katjan mies oli puoli vuotta vuorotteluvapaalla. Katja koki vapaan erityisesti lasten, mutta myös koko perheen kannalta myönteisenä.

Kyl mä aatteli, että se oli tosi hyvä juttu sekä isän että lasten kannalta, mutta myös sitten niinku munki kannalta, että kyllä oli ruokaa valmiina, ku tuln töistä ja toki hänellä oli mahdollisuus sitte vähä ehkä omiinki juttuihi, mutta sillain aattelen, että ihan hyvä kokemus se oli (...)

Myös Annan kokemus miehen vapaasta on myönteinen: parin kuukauden kotonaolo muutti puolisoien välistä työnjakoa merkittävästi.

Aiemmin varmaan mejän työnjako oli perinteisempi, että mies ei osallistunu hirveesti näihi tämmösii niin sanottuihin naisten töihin, ja silloin varmaan joskus siitä joutu keskustelemaan, että ei ihan kaikkee, jos itekkin käy päivätöissä ja sitte illat vielä tekee kaikki kotityöt, niin joskus meinas aika loppua kesken, mutta tää pari kuukautta minkä mies vietti kotona, niin muutti kaiken, eli hän ymmärsi, että miten paljon siellä sitä hommaa on, ja jos ei niitä tee, niin miltä siellä hetken päästä näyttää, niin se kyllä muutti mejän työnjakoa aika dramaattisesti, että silloin sitte rupes sujumaan ruuanlaitot ja siivoukset ja pyykkihuollotkii aivan ilman eri pyyntöä, että se oli hyvin havainnollinen jakso hänelle.

Sévonin ja Malisen (2009, 247) mukaan äidin roolia tulisikin tarkastella aiempaa enemmän äidin ja lapsen välisen suhteen näkökulmasta. Tällöin äidin rooliin ei kuulu itsestään selvänä kodista ja miehestä huolehtiminen, vaan jokainen perheenjäsen kantaa omalta osaltaan vastuun moraalisisesta sitoutumisestaan perhearkeen ja sen toimivuuteen. Toisaalta ei tule myöskään unohtaa sitä tosiasiaa, minkä tämäkin aineisto osoittaa: äidit kantavat viime kädessä vastuun perhearjen sujumisesta. Työhön sitoutuminen ja

päävastuu kodista on omiaan aiheuttamaan ambivalenssia, sekä sitä myöten riittämättömyyden ja syyllisyyden tunteita äidissä. Tästä syystä on tärkeää tuoda näkyville sukupuolittuneita käytäntöjä, jotka edelleen sitkeästi kiinnittyvät perheiden arkeen. Tiedostamisessa piilee avain muutokseen.

7.3 Parisuhdeaika kortilla – ”Tää on nyt tätä aikaa”

Kaisa Malisen (2011, 52–53) tutkimuksessa on tarkasteltu parisuhdetta pikkulapsiperheessä. Tutkimus osoittaa, että parisuhteen hoitaminen toteutuu usein arkisena, jokapäiväisenä toimintana. Puolisoiden arkisissa kokemuksissa ei aina ole olennaista se, mitä tehdään. Usein hyvän parisuhdehetken syntymiseen riittää, kun puolisoilla on aikaa olla yhdessä ja lastensa kanssa. Jallinojan (2000) mukaan parisuhde saattaa kilpailla vanhemmuuden kanssa perheen sisällä. Aineistossa parisuhdeajan kuvaukset limittyivät kuitenkin enimmäkseen arkeen ja sen jakamiseen. Puolisoiden välinen kahdenkeskinen aika oli varsin vähäistä eikä sen järjestämiseen nähty erityistä vaivaa. Usein parisuhdeajan vähyyttä perusteltiin pikkulapsiajalla ja hektisellä elämäntilanteella. Toisaalta kahdenkeskistä aikaa myös kaivattiin. Tiinan kohdalla parisuhteen hoitaminen limittyy arjen askareisiin. Lapsen saaminen myöhäisemmällä iällä on antanut mahdollisuuden omiin menoihin aikaisemmin ja muistuttanut siitä, ettei äitiyskään ole itsestänselvyys. Lasten ehdoilla halutaankin mennä.

(...) mutta hyvä on näin nytte, että ei oo mitää sellasta, että pakko saaha nyt sitä parisuhdeaikaa, vaan että meillä on nyt pienet lapset ja myö nyt mennää niitten ehdoilla. Ehkä seki oo siitä, että myö ollaa molemmat tai tavallaa vähä vanhempana lapset o tullu, nii myö ollaa keretty jo tavallaa omat menomme tehä ja yhdessäki kerettii vähä aikaa olemaan ennen lapsia, että niin paljo arvostaa tätä nyt, että ku lapset onnii (...)

Parisuhdeajan vähyyttä perustellaan siis perheen yhteisyyttä korostavilla argumenteilla. Perheen ja parisuhteen aikaa ei nähdä toisilleen vastakkaisina, sillä myös perhe vastaa

rakkauden, vuorovaikutuksen, kumppanuuden sekä turvallisuuden tarpeisiin (Kinnunen & Mauno 2002, 101). Myös Anna perustelee parisuhdeajan vähyyttä omalla ja puolison valinnalla: jos perheen on halunnut perustaa, on perheen aikaan myös satsattava. Ikä antaa perspektiiviä, että vielä sekin aika koittaa, kun miehen kanssa saa olla kahdestaan.

Ei meistä kumpikaa niinku kaipaa erikseen sellasta, et meijä on iha hyvä olla niinku nyt koko perheen kanssa, ja jotenki ku on ikää niin on sitä perspektiiviä myös, kyllä se aika vielä koittaa, me saahaan kyllästymiseen asti istua täällä kaksistaan, että tää on nyt tällane vaihe ja tää on niinku meijä oma valinta, nii ei se oo niinkö ollenkaa häiritsevää, että sellasta varsinaista, et nyt menemme kahdestaan ja vietämme tällaista parisuhdeaikaa, niin se saattas tuntuu itse asiassa nyt just vähä teennäiseltäki.

Malisen (2011, 64) mukaan parisuhteen hoitamista ei tulisi nähdä vain puolisoiden kahdenkeskisinä, todennäköisesti melko harvinaisina hetkinä, vaan sitä tulisi pitää osana lasten kanssa elettyä jokapäiväistä elämää. Ullalle tuore vanhemmuus merkitsee sitä, että hän haluaa tietoisesti antaa aikaa perheelle. Kuitenkin hän kaipaa myös kahdenkeskistä aikaa miehen kanssa.

Parisuhteelle on kyllä nyt tosi vähä ollu aikaa, et sitä tarvis kyllä enemmän ja mummi on kyllä tarjoutunu iha, että häntä voi pyytää, että ku vaa lähete vaikka viikonlopuks johonki tai näin, mutta sitä ei vaan niinku raaski tällä hetkellä, että sitä on vaan nii nyt jotenki tiivis perhe, et nyt ku ollaan vihdoin se perhe saatu, nii nyt pitää olla yhdessä että (...)

Parisuhteen hoitamisessa on usein kyse puolison hyvinvoinnista huolehtimisesta. Riitoja sopimalla, myönteistä ilmapiiriä luomalla ja yhteisiä kotitöitä hoitamalla kumppanit täyttävät samalla toistensa, esimerkiksi läheisyyteen liittyviä tarpeita. (Malinen & Sévon, 2009, 175) Kuitenkin erityisesti pienten lasten vanhempien parisuhteeseen liitetään usein arjen uhka: lapsiperheen arjessa kiire ja väsymys vievät voimia ja herättävät kielteisiä reaktioita. (Malinen & Sévon, 2009, 175–176) Parisuhteelle ei jää aikaa, kun

illat täyttyvät arjen askareista. Venla on huolissaan parisuhteen ajasta ja toivoo, että sitä järjestyisi enemmän.

Se niinku parisuhteen aika, tavallaa, et toivois, et sitä sais järjestettyä enemmä ja ois niinku siihe enemmä sillee voimaa ja jaksamistaki, mut sitte niinku kaikkee vaan ei voi nyt tällä hetkellä saaha.

Tämän luvun valossa perhearjelle tyypillisinä piirteinä näyttäytyvät kodin ja kotitöiden ristiriitainenkin kiinnittyminen äitiin, pikkulapsiperheen arjen kiireisyys ja ajan antaminen lapsille ja perheelle oman ja parisuhdeajan kustannuksella. Postmodernissa yhteiskunnassa uusfamilistiset mielikuvat ovat yhtäläillä merkittäviä kuin yksilölliset tarpeet: yhtäältä äiti pyrkii vastaamaan lapsen tarpeisiin, toisaalta myös oma hyvinvointi ja tarpeet ovat äidille tärkeitä. Ambivalenssia koetaan, kun omat tarpeet ovat vastakkain lapsen tai perheen tarpeiden kanssa. Neuvottelua ja joustoa tarvitaan niin perheen sisällä kuin sen ulkopuolella. Seuraavassa luvussa tulenkin tarkastelemaan, kuinka äidit onnistuvat yhdistämään perheen ja työn.

8 AMBIVALENTTINEN YHTEISKUNTA: NEUVOTTELUJA JA VALINTOJA

Äitiys määrittää naista monella tapaa. Se vaikuttaa niin naisen identiteettiin kuin arjen käytäntöihin kotona. Toisaalta identiteettiä rakennetaan myös työssä. Työ on hyvin keskeisellä sijalla suomalaisten naisten ja miesten elämässä. Erityisesti lapsiperheiden vanhemmat ja pienten lasten isät kuluttavat suurimman osan ajastaan työssä. (Kinnunen ja Mauno 2002, 99–100). Ei siis ihme, jos elämä tuntuu kiireiseltä työn ja perheen ristipaineessa! Kinnusen ja Maunon (2002, 99–100) mukaan naisten ja miesten sitoutumisessa työhön ei ole suuria eroja, mutta naiset antavat edelleenkin suuremman arvon perheelle kuin miehet. Naiset myös joustavat työajoissa perheen tarpeiden mukaan. Tässä luvussa tarkastelen, millaiset perheeseen ja yhteiskuntaan liittyvät tekijät vetävät äitiä eri suuntiin eli tekevät äitiydestä ambivalenttia. Lisäksi kuvaan äitien suhdetta työhön ja tuon esille merkityksiä, joita he antavat perheelle, työlle ja urasuunnitelmille. Tuon myös esille äitien kokemuksia siitä, miten työelämä ja yhteiskunta vaikuttavat heidän valintoihinsa koskien äitiyden sekä työn ja perheen yhteensovittamista.

8.1 ”Ne molemmat pitää niinku hoitaa ja ne kulkee siinä niinku rinnakkain”

Beck ja Beck-Gernsheimin mukaan (2002, 102) työstä tai urasta on tullut merkittävä osa naisen elämänprojektia, koska se tuo mukanaan tunnustusta, omaa rahaa ja henkilökohtaista kehittymistä perheen ohella. Työssä pidetäänkin tärkeänä mahdollisuutta toteuttaa itseään, saavuttaa asettamia tavoitteita, ottaa vastuuta sekä saada onnistumisen kokemuksia (Kinnunen & Mauno 2002, 101). Katjalle työ antaa onnistumisen ja merkityksellisyyden tunteita. Urahaaveet liittyvät oman

ammattillisuuden kehittämiseen. Katjan toiveena olisi kuitenkin olla vähemmän työssä ja enemmän kotona, mikä antaisi hänelle enemmän aikaa olla lasten kanssa.

Oha se varmaan miun mielestä osa sitä omaa identiteettiä kuitenkin, mie aattelin, että se on se yks osa mikä tuo sieltä semmosen tunteen, että mitä sä oot ja missä sä oot hyvä ja mikä sun paikka ja merkitys on, et se on yks osa, minua. (...) No meillä varmaan työn sisällä niinku joutuu aika paljo miettimään miten kouluttaa itteesä ja pätevytyy ja erikoistuu ja jotenki pitää yllä sitä omaa ammattitaitoo, että sellasii haaveita kyllä, mutta ei mitää semmosia, jos miettii et edetää joltai portaalta eemmäs johonki asemaan, nii ei semmosia haaveita mulla oo, et enemmän ne mulla on työn sisäisiä juttuja (...) Kyllä se varmaan ihanne ois, jos sais tehä sellasta, että ois vaikka kolme päivää töissä ja loppuviikon sitten kotona, jos miettis et mikä ois niinku mukavaa, et sais iha riittävästi olla kotona ja lasten kanssa ja touhuta ja tehä yhdessä asioita nii (...)

Tiinalle työ on voimavara ja vastapaino kotityölle. Tiina kokee hoitotyön raskaana, mutta mielekkäänä. Osittainen hoitovapaa helpottaa vuorotyötä tekevän Tiinan työn ja perheen yhteensovittamista. Työtä tehdään perheen ehdoilla.

Miä en oo sellane, että miun pitää päästä työssä, mulle ei työ niin tärkeä oo, että miun pitäis siinä jotenki jotain saavuttaa siitä työstä, vaan asiat tulee ensin ja kyllä oon molemmista lapsista ollu kolme vuotta kotona ja tehny sillo Saaranki (lapsen) jälkeen tätä osa-aikaista hoitovapaata sitte niin pitkään kö mahdollista, varmaan nytteki katotaan se, että työtä pitää tehä ja haluan tehä, mutta kyllä sitä tehhäänki perheenki ehdoilla.

Närven (2014, 93) mukaan voi olla niin, että työelämälle asetetut tavoitteet ovat alusta alkaen toissijaisia perheenperustamiseen nähden, eivätkä nämä kaksi elämänaluetta kilpaile keskenään. Sarille työ on tärkeää, mutta myös välttämätön toimeentulon takaaja. Perhe on kuitenkin ykkösjuttu, eikä työ kilpaile sen rinnalla. Haaveita uran suhteen Sarilla ei tällä hetkellä ole, työn sisäiset haasteet riittävät.

Mää piän sitä tärkeenä ja tota tavallaan ihan lapsesta asti sitä on saanut sellasen kasvatuksen, että ihmisen pitää tehdä töitä ja hankkia se elanto ja niinku toimeen pitää tulla, ja onha se niinku, no jollain tavalla se on myös vastapaino sille kotikuviolle ja sille pyöritykselle, enkä mä koe että ne nyt niinku kilpailis keskenään, vaan ne on niinku molemmat, ehkä se asenne on sellane että ne molemmat pitää niinku hoitaa ja ne kulkee siinä niinku rinnakkain. (...) onhan se selkeesti se ykkösjuttu, et nyt jos miettii joku työ tai perhe, niin tottakai se on perhe ja lapset, joka on se ykkönen. (...) että emmää niinku mistään, jos aattelee jotain, no meillä se lähinnä tarkoittaa sitä että, vararehtorin juttu tai rehtorin hommia tai tämmösiä, niin ei mulla aika riitä sellaseen tällä hetkellä ainakaa, että en mä ees sellaisesta haaveile ollenkaan.

Venlalle työ merkitsee taloudellista turvaa. Toisaalta työ antaa hänelle myös mahdollisuuden toteuttaa itseään. Lasten syntymän jälkeen Venla on tietoisesti halunnut panostaa töihin vähemmän.

No tottakai töitä on pakko tehdä, että saa rahaa, että voi elää, mutta kyl mä niinku tykkään työstäni, koska mul on tässä niinku tavallaa ne raamit, mutta sit o se vapaus, että miten toteuttaa ne asiat sielä raamien sisällä, et tuntuu niinku, että saa sillälailla toteuttaa itteesä (...) No, mä teen niinku minimitunteja (...) ja aikalailla yrittäny rajata sitä, että miten paljo teen, et mahollisimman vähällä nytte, enkä mitään ylimääräisiä kerhoja oo ottanu, enkä mitää ylimääräisiä vastuu, semmosia mitä voi valita, nii vastuuhommia oo nyt tässä vaiheessa ottanukkaa yhtää, pääsääntösestihhä mulla on aika lyhyet päivät.

Myös Ullalle työllä on taloudellinen merkitys. Toisaalta työn mielekkyys ja töissä viihtyminen on hänelle ensiarvoisen tärkeää. Ulla tunteeikin olevansa itselleen juuri sopivassa työtehtävässä.

Varmaan se säännölline palkkapäivä sieltä tulee, mutta kyllä se on semmosta, etenkin niinku, ku tuntee, et se työ on niinku sitä ominta, että ei kaippaa niinku mitään muuta,

että tunnen olevani niinku omassa ammatissani, että työ on niinku mielekästä ja mukavaa ja mukava työpaikka, vaikka niinku niitä haasteita aina onkin, mut että kyl se työ antaa mulle niinku tietyllä tavalla, niinku jotaki omaa.

Työn ja perheen välinen suhde on kaksisuuntainen ja vuorovaikutteinen: niin myönteiset kuin kielteiset kokemukset yhdellä elämänalueella heijastuvat toiseen ja päinvastoin. (Kinnunen & Mauno 2002, 105; Kinnunen ym. 2009, 130; Luoto, Kauppinen & Luotonen 2012, 10) Perheen ja lasten tuoma ilo voi siirtyä äidin mukana työhön ja tukea työssä jaksamista. Samoin työssä koettu onnistuminen ja tyytyväisyys voi siirtyä äidin mukana kotiin. Työssä viihtyminen on Paulalle tärkeää: hän arvelee sen heijastuvan myös perheen vapaa-aikaan. Paulalla ei ole urahaaveita, vaan hän viettäisi mieluummin vapaa-aikaa kuin kävisi työssä, jos se olisi taloudellisesti mahdollista.

Työ merkkää sillee paljon, että mun on viihdyttävä siinä työssä mitä mä teen, koska se vie niin suuren ajan niinkun päivästä ja elämästä, mutta kyllä mulle työ on lähinnä keino hankkia sitä rahaa sit siihen vapaa-aikaan, et jos mulla ois nyt vaihtoehto, nii emmä nyt töitä tekis (...) mutta se, että se mitä työtä mie teen, nii on aika tärkeetä, et mä tykkään siitä työstä, koska jos mä en viihdy mun työsssä, niin mä voin olettaa, et se heijastuu siihe mun perheen vapaa-aikaanki, että siis silleen, mut en ole mikään uraihminen, että minun pitää, mieluummin mä viettäisin vapaa-aikaa ku oon töissä.

Aineiston äideille työssäkäynti on luonnollista, se on normi. Perustelut työssäkäynnille vaihtelivat kuitenkin suuresti. Kuusi aineiston äideistä piti perhettä ensisijaisena päämääränä elämässään (Närvi 2014, 115). Perheorientoituneet äidit kuvasivat työn merkitystä välttämättömänä pakkona, keinona ansaita rahaa, vastapainona kotityölle tai omien vahvuuksien esiintuojana. Ura- tai työssäetenemisen haaveita tai suunnitelmia ei ollut, muuta kuin työn sisäisesti. Myös työaikoihin liittyvät ratkaisut kuten lyhennetty työaika tai hoitovapaa kertoivat äitien orientaatioista ja heidän antamista merkityksistään perheelle ja työlle. Määrittelenkin näiden äitien tarinat *perheorientoituneen äidin mallitarinaksi*.

8.2 Merja: "Rakastan työtäni"

Työorientoituneen äidin mallitarina kuvaa nimensä mukaisesti työlle omistautuneen äidin kokemuksia äitiydestä, työstä ja perheestä sekä naisyrittäjyydestä. Yrittäjäyys on ollut suomalaisen naisjohtajuuden historian ilmentymä. Sen kautta naisella on ollut mahdollisuus toimia johtotehtävissä (Vanhala 2014). Yrittäjänä toimivalle Merjalle työn merkitys on suuri: se tarkoittaa itsensä toteuttamista ja itsemääräämisoikeutta. Merjan kohdalla työrooli on merkittävä identiteetin rakentaja. Mielikuva vanhan kansan vahvasta, työtätekevästä naisesta on vaikuttanut Merjaan voimakkaasti. Pelkkä kotonaolo ei ole tuonut hänelle riittävästi haasteita. Merjan tarina on aineiston sisällä poikkeuksellinen, sillä tulkitseen hänen puheensa sisältävän individualistisia, työlle omistautuvan äidin, ja postmodernin äitiyden aineksia (kts. Nätkin 1997, 197–198).

(...) Mää tietyllä tavalla oon aina ihailtu sitä vanhan kansan elämää ja niitä vahvoja naisia, jotka on sillon, tämän päivän äiti ei mun mielestä omassa kodissaan niinku perhettä pyörittämällä, se ei saa semmosta vahvaa roolia ja mä luulen, että mä oon ihmisenä semmonen, mä oon toivonukki, et mä oisin syntyny joskus niinku 200 vuotta sitte, et se ois niinku mulle se paras paikka olla, koska sitä työtä ois niin paljon, et mä saisin toteuttaa itteeni siinä, et sitä ois niinku, ja päteä sen kautta, et ku teen paljon työtä, ja tänä päivänä se ei vaan niinku riitä minulle se, se ei anna tarpeeksi se kotityö ja kotonaolo, ja se on ajanut mut töihin, ja vaativaanki työhön, ja nyt mä saan olla se vanhan kansan vahva nainen! Ja ehkä se on niinku sitä, joo, että on tarpeeks paljo niinku haastetta.

Postmodernissa, suorituskeskeisessä ja pitkälle kouluttautuneessa yhteiskunnassa naisten, myös äitien työssäkäyntiä saatetaan pitää itsestäänselvyytenä ja arvostaa yhä enemmän. Jääminen nähdään kulttuurisesti alempiarvoisena kuin lähteminen (Jokinen 1996, 86–91). Miettinen (2008, 17) arvelee, että kahden elättäjän perhemallin yleistyminen Suomessa on osaltaan voinut vähentää kotona tehdyn työn arvostusta. Palkkatyön tekemisestä on tullut yksilön identiteettiä rakentava tekijä, joten lasten tai

kodin hoitaminen ei olekaan enää riittävä suoritus. Kotona olemista perustellaan usein sen väliaikaisuudella tai itsestä riippumattomilla tekijöillä kuten pienten lasten hoidolla tai työttömyydellä. Krokin (2009, 81) mukaan nainen joutuu usein perustelemaan kotona oloaan niin itselleen kuin muillekin.

Isyyden olemusta tutkineen Jouko Huttusen (2001, 38, 191) mukaan perinteinen äitiys on rapautunut naisten koulutustason kohoamisen, tasa-arvoajattelun sekä naisten ja äitien työelämään osallistumisen myötä. Uraan ja työhön halutaan panostaa, jolloin vastuu kodista ja lapsista siirtyy yhä enemmän isälle. Myös lisääntynyt tieto äitiyden vaativuudesta on omiaan lisäämään jaetun vanhemmuuden ja osallistuvamman, hoitavan isyyden vaatimuksia. Aktiivisemmän vanhemmuuden toteuttaminen miesten kohdalla edellyttää muutoksia jokapäiväisen elämän käytännöissä sekä perheessä että työpaikoilla (Salmi 2004b, 6). Isällä onkin suuri merkitys, kun neuvotellaan työhön paluusta. Isän jääminen kotiin lapsia hoitamaan kannustaa äitiä palaamaan töihin. (Luoto ym. 2012, 12) Merjan mies jäi vanhempainvapaalle, kun Merja itse palasi töihin. Myös puolison työ on omalta osaltaan mahdollistanut Merjan työssäkäynnin ja yrittäjyyden.

No puolisollla on aikalailla sillai, et on viikossa keskimäärin kaks tai kolme vuorokautta työtä ja sillä on aina koko vuorokausi, ja se tuo tosi paljo jouston varaa mejän perheeseen eli mejjä lapsetkaa ei oo ko 15 päivää kuukauessa hoijossa tällä hetkellä, sitä mietitää, et ollaanko silti vähän liian tiukilla, et otettas kokopäivähoito niille, mutta puolison työajat on niinku tehny sen maholliseks, mun töissäolemisen mahdolliseksi, et se o ollu iha huippu.

Yrittäjien työhön sitoutumisen on todettu olevan vahvaa sukupuolesta riippumatta (Kinnunen & Mauno 2002, 100; Miettinen 2008, 40). Yrittäjänä toimivalle Merjalle työn merkitys on niin suuri, että perhekin joutuu välillä joustamaan. Merjan toiveena olisi säännöllinen päivätyö, mutta nykyisessä työssäkkin on hyvät puolensa, yrittäjän vapaus. Aina ei myöskään ole valinnanvaraa eikä parempia vaihtoehtoja, jos sopivaa, oman alan työpaikkaa ei ole tarjolla.

No vapaapäiviähä nyt tällä hetkellä kaipaa, jotka on niinku tulossa jossaki vaiheessa, et niitähän kaipaa, et on se liian vähän niinku yks vapaapäivä viikossa, että ois se kaks vapaapäivää, nii siihe pyritää koko ajan, et se on niinku, jatkossaki se pyöris, mut rakastan työtäni niin paljon, et siinä suhteessa ei, ja meijä perhe on yllättävän hyvin joustanu, että kyllä se passaa niinku näinki, että tietysti ihanne ois se kaheksasta neljään työ, mutta sillo ei oo sitä yrittäjän vapautta, eikä täällä oo semmosta työtä, niin nii (...)

Työ ja perhe tyydyttävät erilaisia tarpeita, ja yksilöllä voi olla halu olla sitoutunut samanaikaisesti molempiin (Kinnunen & Mauno 2002, 101). Työorientoituneen äidin tarinassa voidaan nähdä, kuinka läsnä olevan äitiyden yhdistäminen joustavuutta vaativan työelämän kanssa on haastavaa (Närvi 2014, 104). Merja tuntee perheen yhteisen ajan puutteesta syyllisyyttä. Modernin äidin mallitarina, uskomus voimakkaasta, täydellisestä ja pystyvästä äidistä, on omiaan syyllistämään kiireistä ja kodin ulkopuolella työssäkäyvää äitiä. Äidillä pitäisi olla aikaa myös kodille, lapsille ja perheelle (Katvala 2001, 93–94). Ristiriita työn ja perheen välillä on ilmeinen, kun molemmat ovat äidille tärkeitä: yksilölliset ja yhteisölliset tarpeet vetävät äitiä eri suuntiin (Bauman 1997, 133–134; Notko & Sévon 2008, 17). Merjan urahaaveet liittyvät yrityksen kasvuun ja sitä myöten kokopäiväisen työntekijän palkkaamiseen. Se antaisi hänelle mahdollisuuden olla kotona enemmän ja viettää lasten ja perheen kanssa enemmän aikaa. Myös oma jaksaminen mietityttää.

No, työhön liittyviä haaveita on sillälailla, et yritys kasvais sen verra, että mulla ois enemmän kotiaikaa, et kyllähän niinku tää vie tosi paljo, niinku meijän perhe joutuu tosi tiukille tässä, niin kyllähän se ois ihanne, et mul ois enemmän aikaa kodille, koska kotiki on mulle tosi tärkeä, että nyt mä tietyllä tavalla niinku käytän sitä kodin aikaa siihen tosi paljo, ja sit kuitenkin ne kotihommat ei karkaa mihinkää, että nehä aina täällä oottaa, et se on niin täyspainosta tällä hetkellä, niin kyl mä tällä hetkellä sitä joustoo toivon sillä tavalla, kasvua, et pystys pitämään sitä työntekijää täyspäiväsesti töissä, jolloin mulla tulis sitä vapautta enemmän ja ois ne vapaapäivät ja pystys pitämään lomina. (...) onhan se niinku se oma jaksaminen, nii se on haaste ja se on vähä huoliki,

ja se on oikeestaan niinku ainut, et kyllähän sitä niinku miettii, et onko tarpeeksi aikaa lapsille.

Merjan tarina osoittaa, että myös työhön sitoutuminen vaatii aikaa ja vaivannäköä. Tilanteessa, jossa äidin voimavarat eivät vastaa työn ja perheen vaatimuksia, tulevat työn ja perheen väliset ristiriidat todennäköisemmiksi (Kinnunen ja Mauno 2002, 102). Koska työ vie aikaa, ovat perheaikaan liittyvät ristiriidat mahdollisia. Toisaalta Merjan tarina osoittaa myös sen, kuinka merkittävässä roolissa mies voi olla vanhemmuuden jakamisessa: toisen aikuisen tuki ja kannustava läsnäolo on mitä tärkeintä, eikä vähiten lasten näkökulmasta. (mts. 104–106) Ambivalenttinen yhteiskunta vaatii perheen sisällä neuvottelua ja joskus myös ei-toivottuja valintoja ja ratkaisuja.

8.3 Anna: ”Tosi voimakas vastavoima on se perhe”

Myös Annan tarina poikkeaa aineiston muista tarinoista, sillä se kertoo työn merkittävydestä identiteetin rakentajana, mutta myös individualistisen, urasuuntautuneen äidin ja läsnä olevan äitiyden välisestä kamppailusta. Kuten Merjan myös Annan tarinassa tulee esille se, kuinka äidillä voi olla halu olla sitoutunut samanaikaisesti molempiin, sekä perheeseen että työhön (Kinnunen & Mauno 2002). Työssä äidillä on mahdollisuus toteuttaa itseään, saavuttaa asettamiaan tavoitteita sekä ottaa vastuuta. (mts. 101) Annalle työ ja työyhteisöön kuuluminen merkitsevätkin todella paljon. Hän näkee itsensä osana suurempaa kokonaisuutta, yhteiskuntaa, jossa hän omalta osaltaan voi kantaa vastuuta ja olla hyödyllinen osatekijä. Käsitys itsestä suhteessa yhteiskuntaan on hyvin vastuullinen, myös individualistinen.

Se merkitsee sitä yhteisöä, että kuuluu johonki, on osa jotakin, on tämmönen tuottava yhteiskunnan jäsen, ansaitsee oman elantonsa ja pystyy kustantamaan oman ja perheensä elämän, sellaset on hirveen tärkeitä asioita, ja työ itsessään on tosi mielenkiintosta, mä tykkään niistä asioista, mitä mä siellä töissä teen ja koen

tekeväni hyödyllistä työtä, mikä on myös tosi tärkeätä, motivaatio pysyy hyvänä, ku tuntuu, että tällä on joku merkitys, että työ on kyllä mulle tosi tärkeätä.

Äidiksi tuloa voidaan pitää yhtenä käännekohtana naisen elämässä. Se vaikuttaa naisen arkeen, ihmissuhteisiin ja identiteettiin. (Sévon 2009) Annan elämässä äitiys muutti arvojärjestyksen päälaelleen: ennen niin työorientoitunut äiti huomasi, miten vaikeaa työhön oli palata.

Onha se ku tulee ensimmäistä kertaa äidiks, nii ei sitä pysty etukäteen siinä vaiheessa valmistautua, se on jotenki niin mullistava kokemus ja just se, miten se arvojärjestys, niinku keikahtaa aivan täysin, että sitä ennen olin kyllä niinku aikalailla täysin työorientoitunu ja mietin ihan jopa niinku etukäteen lasta odottaessa, et näinköhän sitä malttaa pitää sitä koko äitiyslomaa, et minkähä ikäsenä sen lapsen voi viijä johonki hoitoon, et niinku koko ajan ajatteli sitä, että on äkkiä päästävä takas töihin kiinni, ja niinku etenemään ja näin, mutta sit sehän muuttu ihan täysin, ku oli ollu muutaman viikon äiti niin tajus, että voinkohan mää ikinä enää lähtee tästä töihi.

Sosiaaliset suhteet ovat olennainen osa äitiyttä ja harva äiti-lapsisuhde voi hyvin ilman niitä (Rotkirch & Saloheimo 2008, 72). Puolentoista vuoden kotonaolon jälkeen Anna kaipasikin työtään, työyhteisöään ja aikuiskontakteja. Kotonaolo lapsen kanssa ei tuonut riittävästi haasteita. Tulkitsen tämän osaksi individualistisen, postmodernin äitiyden tarinaa, jossa äidillä on mahdollisuus toteuttaa itseään. Annan töihin paluu ei kuitenkaan sujunut alkuun ongelmitta: se toi ikävän tunteita lasta kohtaan.

Kotonaolajaksot on ollut tosi kivoja, oon nauttinu niistä todella, on ihanaa olla siinä kotona, mut niinku sanoin, nii ehkä just siinä puolentoista vuoden kohalla on alkanut tuntumaan siltä, että meen ihan mielelläni jo töihin, mutta en täysipäiväisesti, että nehä on hirveen vaikeita hetkiä, ku lähet siitä kotoo töihi ja se lapsi pitää jättää muite hoiettavaks ja alkuuha se töissäolo on ihan kamalaa, et siis sehä o iha tuskaa, ko niinku koko ajan on niin ikävä sinne kotiin ja sitä lasta, mutta on se kuitenkin sitte, minä ainaki oon kaivannu sellasia aikuiskontakteja ja sitä työyhteisöö ja niitä muittenki asioitten

miettimistä ku sitä, että teenkö jauhelihakastiketta tänään, että sitä alkaa sit jossai vaiheessa kaipaamaan, se vuosi menee aiva heittämällä, ei käy työt mielessäkää, mutta sen jälkeen se alkaa pikku hiljaa hiipiä mieleen.

Työ ja perhe voivat olla yhtä tärkeitä elämänalueita, mutta molempiin sitoutuminen sataprosenttisesti voi käytännössä olla vaikeaa (Närvi 2014, 104). Annalle nykyisessä työssä uralla eteneminen omalla koulutustaustalla ei ole mahdollista. Annalla onkin urasuunnitelmia, joiden toteuttamiseksi hän on opiskellut puolitoista vuotta työn ohessa, iltaisin ja viikonloppuisin. Nyt opinnot ovat kuitenkin olleet sivussa. Työ ja uralla eteneminen merkitsevät paljon, mutta opiskeluun laitettu aika herätti Annassa syyllisyyden tunteen: lapsen hyvä oli ristiriidassa hänen omien tarpeidensa kanssa.

Mutta sitte just se, mistä tässäki tänään keskustellaa, nii sit tosi voimakas vastavoima on se perhe (...) se oli aika intensiivinen se viime kevät, et siihe mahtu paljon kaikenlaista, nii se ehkä sit jo vähän väsyttiki ja sitten niinkö se alko viiä niin paljo aikaa, että sit tuntu jo, et niinku lapsetki oli tosi pettyneitä aina, et taasko sä lähet kirjastolle ja miks sun pitää mennä ja miks sun pitää lukee ja näi, että se on sitte mulle taas sellane signaali, että niinku siihe en oo valmis, et se tuntuu pahalta sitte, et koska aikaaha tosiaan tulevina vuosina sitte tulee olemaan, että turha tässä nyt sitte kaikkee yhtä aikaa hötkyillä. (...) mutta kyllä siellä takaraivossa aina on, että ois kiva vielä joskus mennä tästä eteenpäinkii.

Jokisen (2005, 76) mukaan vanhempien arjessa vaikuttavat yhtäaikaaisesti oletukset kahden työssäkäyvän aikuisen mallista ja äitiyden pitkästä vaihemallista (myös Anttonen 2003; Vuori 2001). *Uraorientoituneen äidin mallitarinassa* ilmeneekin individualistisen, postmodernin äitiyden ja kotiin liitetyn, modernin äitiyden ambivalenttinen tila: äidin omat tarpeet uralla etenemisestä asettuvat vastakkain lasten ja perheen tarpeiden kanssa. Tässä tilanteessa lapset ja perhe asettuvat etusijalle. Perhe tuo iloa ja tyydytystä sekä vastaa äidin tarpeisiin, jolloin ajatus opintojen lykkäämisestä tulevaisuuteen tuntuukin luontevalta (Kinnunen & Mauno 2002, 105; Kinnunen ym. 2009, 130; Luoto ym. 2012, 10). Annan tarina osoittaa kuinka äitiyteen, perheeseen ja

työhön liittyvät valinnat eivät ole helppoja: nykyajan äidit tasapainoilevat omien, perheen ja työn vaatimusten ristipaineessa. Omista lähtökohdistaan käsin äidit tekevät elämässään valintoja ja ratkaisuja, jotka osoittautuvat ennen pitkää joko kestäviksi tai kestäättömiksi.

8.4 Yhteiskunnan ja työelämän ehdoilla

Yhteiskunnan muuttumisen myötä työelämä on kokenut suuria muutoksia. Työelämän epävarmuus, kiireisyys ja henkinen vaativuus ovat tulleet osaksi työelämää ja koulutuksen merkitys koko elämänsä aikana, myös myöhemmässä vaiheessa on kasvanut. (Miettinen, A. 2008, 9–11, 69; Rönkä, Malinen & Lämsä 2009, 16) Suomalaisessa yhteiskunnassa äitejä on kannustettu työelämään, mutta toisaalta rinnalla on kulkenut vahva kotiäitiyden ideaali (kts. Jallinoja 2006), joka kutsuu äitejä hoivaamaan alle 3-vuotiaita lastaan kotona (Anttonen 2003; Jokinen 2005; Vuori 2001). Virka ja sitä myöten työelämän odotukset voivat toimia kuitenkin äidille kannusteena astua työelämään jo perheen pikkulapsivaiheessa (Närvi 2014, 101–102). Sarin puheesta käy ilmi, että virasta on vaikea kieltäytyä, vaikka lapset ovatkin pieniä ja oma halu olisikin olla pitempään kotona.

Meilläki lapset on menny aika pieneä hoitoon, että kaks vanhimpaa tais olla, oliko ne peräti kaheksankuisia, kun mie alotin äitiysloman jälkeen työt ja silloin mä en ois välttämättä alottanu niin, mut silloin taas oli se, että kun oli taas saanu viran, äitiyslomalla sain viran, ja tietysti ku koulut alkaa elokuussa, niin ne alkaa elokuussa, että sit on selkee se, että sää otat heti sen, alotat sen työn, muistan mä sain silloin toukokuussa sen viran niin oli semmonen, et en mä nyt heti ilkiä sanoo, et no emmä voi tulla, mä haluan jäädä vielä kotiin (...)

Rahan, työn ja lastenhoidon näkökulmasta lapsiperheiden arkea tutkineen Katja Revon (2009, 74–75) mukaan nykyajan vanhemmat tasapainoilevat palkkatyön vaatimusten ja

perheen erityisyyden välillä. Tutkimuksessa haastateltavien puhetta leimasi ansiotyöidentiteetin ja vanhemmuuden vaatimusten välinen suhde tai yksilöllisyyden ja perheen edun yhteensovittaminen. Näiden ulottuvuuksien suhde oli sekä ristiriitainen että vuorovaikutteinen. Vanhemmat joutuvatkin tekemään valintoja sen suhteen, kuinka perheen toimeentulo turvataan (mts. 97). Taloudellinen tilanne vaikuttaa äidin ja perheen ratkaisuihin. Aina töihin menoa ei pysty viivyttämään. Vaikka kotihoidon tuen ja hoitovapaan luoma ”mahdollisuus” turvaa lapsen kotihoidon 3-vuotiaaksi, voi taloudelliset realiteetit kutsua vanhempia toisenlaisiin ratkaisuihin (Närvi 2014, 101–102). Katjalle taloudellinen tilanne oli yksi syy palata töihin. Katjan virka helpotti myös perheen ratkaisuja.

Se (virka) helpotti toki niitä ratkasuja. Ja varmaan en ois sillai pystyny mejän taloudellisessa tilanteessa nii pidempään olemaankaan ihan hoitovapaalla kotona.

Ulkoiset tekijät kuten perhettä kohdannut työttömyys vaikuttaa myös äidin ratkaisuihin. Aina töihin lähtö ei ole itse valittua. Miehen työttömyys ”pakotti” Ullan aikaisemmin töihin kuin mitä hän oli suunnitellut.

Mies sitte jäiki yllättäin työttömäks nii, oli tarkoitus kyllä, et mieki oisin ollu sitte pitempään kotona, mutta miehen työttömyys nyt laitto vähän uusiks mejän suunnitelmia, et mie läksinki nyt sitte töihi ja hän on nyt sitte lapsen kaa kotona ollu, nii sillee ollu vähä niinku, jotenki ku sitä ite kuvitteli ensi, että sitä ois ollu useemman vuodenkii sitte kotona, nii tää on nyt vähä, tuli yllättäin tää töihinlähtö.

Vaikka työelämän joustavuus on lisääntynyt, ovat esimerkiksi ilta- ja yötyöt lisääntyneet yhteiskunnassamme, mikä voi haitata perheen ja työn yhteensovittamista. (Rönkä ym. 2009, 16) Joustavat työajat tunkeutuvat perhe-elämäämme: epäsäännöllisyys ja vaihtelevuus eivät vastaa yhdessä elämisen vaatimukseen kuten jatkuvuuteen, tasapainoon ja yhdessä tekemiseen. (Beck & Beck-Gernsheim 2002, 91; Kuivakangas 2002, 43; Miettinen 2008, 9–11, 69; Rönkä ym. 2009, 16) Ulla on aina

tehnyt vuorotyötä ja tottunut siihen. Kuitenkin lapsen saamisen myötä tilanne on uusi: hän kokee äitiyden ja vuorotyön yhdistäminen haastavana. Epäsäännöllinen työaika ja sen myötä kiireiseksi koettu elämä tuntuvat Ullasta raskaalta. Ristiriita syntyy omien toiveiden ja työn vaatimusten ristipaineessa. Modernin läsnä olevan äitiyden ihanteen yhdistäminen postmodernin yhteiskunnan joustavuutta vaativan ihanteen kanssa on vaikeaa (Närvi 2014, 104).

Mut nyt sitte äitinä nii, sen kokee jotenki sit vähä erilailta, ehkä raskaaksi, ku et tiää, et voi lapselle sanoo, että äiti on aina iltasadun sulle lukemassa tai äiti on aamulla sua herättelemässä, ku ei aina voi tietää sitä seuraavan päivän vuorosta, ko sekin voi muuttua siis siitä, mitä on niinku viikko sitte luullu.

Työsuhteen laadulla voi myös olla vaikutuksia perheen päätöksiin (Närvi 2014). Omat ja perheen toiveet voivat olla ristiriidassa työnantajan toiveiden kanssa. Paula on irtisanoutunut vakituisesta työpaikastaan, jolloin perheellä on ollut mahdollisuus muuttaa lähemmäksi sukulaisia ja ystäviä. Uusi, tämänhetkinen työsuhte on määräaikainen. Paula tekisi lyhennettyä työaika, jos olisi vielä entisessä vakituisessa työssään. Nyt neuvotteluasemat ovat selvästi heikommat. Mahdollisuus tehdä lyhennettyä työaika ei olekaan varmaa.

Nyt mä en tiedä onko se mahollista, ku mulla on aina määräaikaasia sopimuksia, niin onhan siinä sitten aina se, et mitä mä voin vaatia työnantajalta että, et niinkun olenhan minä korvattavissa, et siinä mielessä pitää nyt vähän mieltiä, et voinko mä nyt mennä pyytämään, et mä haluisin rupee tekeen 6-tuntista päivää tai näin, mut sit jos sulla on se vakiduuni ja se on tuttu duuni, niin sittehän sulla on ihan eri neuvotteluasemat, mitä sä haluut (...) ei mulla oo samanlaista neuvotteluasemaa täällä, uuessa duunissa työntekijänä.

Määräaikaiset työsuhteet tuovat yleistä epävarmuutta elämään. Juuri naiset pohtivat lapsen hankinnan ajoitusta, jos työmarkkina-asema on epävarma. (Närvi 2014, 86, 97) Paulan vaakakupissa painavat yhtäältä toive työn jatkumisesta ja toisaalta toive toisen

lapsen hankkimisesta. Päätöstä lapsen hankkimisesta on lykätty, sillä työn jatkuminen sopimuskauden jälkeen on epävarmaa.

Ei ikinä tiä miten ne suhtautuu sit tommosiin asioihin, että kyllähän siinä on mietittävää, kun äitiyttä ja työuraa lähtee yhdistämään, niin tämmösiä asioita, mutta se, että kun toiseenkin lapsihaaveita on, niin kyllähän sitä nyt miettii, et missä vaiheessa sitä nyt haluaisi tällaista, toista lasta kenties yrittää, sitä ei tiä saako sitä, mutta kun on määräaikasta duunia ja näin, että (...) et siinä mielessä tää äitiyden yhteensovittaminen tämmösessä tilanteessa on aika haastavaa että, enkä varmaa oo ainut, joka miettii.

Vuoren (2004, 55) mukaan äitiyteen ja lastenhoitoon liittyvät ratkaisut eivät ole vain yksilöllisiä ja perheen sisäisiä ratkaisuja, vaan samalla kulttuurisia ja yhteiskunnallisesti ohjaittuja. Myös vanhempien ja perheiden yksityisiksi koetut valinnat kuten lastenhankinta, työuran ja perhe-elämän yhteensovittaminen ja vanhempien työnjako kytkeytyvät työmarkkinoiden ja perhepolitiikan rakenteellisiin ehtoihin sekä kulttuurisiin käsityksiin vanhemmuudesta (Närvi 2014, 9). Salmen (2004a, 132) mukaan suomalaisessa yhteiskunnassa perhe on yleensä se, joka saa joustaa, jos perhe ja työ asetetaan vastakkain. Ristiriitojen ja valintojen yhteiskunnassa olisikin hyvä miettiä, millä tavalla perheissä, mutta myös työpaikoilla löydetään yksilön ja samalla myös perheen hyvinvointia edistäviä ratkaisuja.

9 POHDINTA

Äitiydestä puhuttaessa suhteessa oleminen ja erillisyys on asetettu usein vastakkain (Vuori 2003, 63). Niin myös tässä tutkimuksessa äitiyden tarkasteleminen ambivalenssi-käsitteen kautta on asettanut äidin suhteessa lapseen, perheeseen ja yhteiskuntaan näennäisesti vastakkain. Anna Rotkirchin (2000, 187) mukaan vanhemmuus on jo määritelmällisesti yksilöllistymisen toinen puoli, ikuinen ja syvästi epäsymmetrinen suhde. Näin siis lapsen syntymä itsessään tuottaa yksilölle vastakohtansa. Äitiyden tarkastelu vastakkainasettelun kautta ei siis ole yksilöllisyyttä tai yhteisöllisyyttä poissulkeva, vaan näiden vastakohtien suhde on sekä vuorovaikutteinen että ambivalenttinen. Myös tämä tutkimus työssäkävien, pienten lasten äitien arjesta osoittaa, että äitiys postmodernissa yhteiskunnassa on ambivalenttista. Ambivalenssin aiheuttajina ovat erilaiset vaateet ja tarpeet, jotka pakottavat äidin joskus ei-toivottuihin valintoihin ja ratkaisuihin elämässään.

9.1 Tutkimuksen johtopäätökset

Tämän tutkimuksen yhtenä tehtävänä oli tarkastella, millaista on olla äiti nyky-yhteiskunnassa, jossa äitiyteen kohdistuu monia ristiriitaisia odotuksia ja vaatimuksia. Aiempi tutkimus osoittaa, kuinka äitiä pidetään isää keskeisempänä hoivaajana ja kasvattajana (Anttonen 2003; Lammi-Taskula 2004; Vuori 2001; 2004). Uskomuksissa ja mielikuvissa hyvä äiti rakastaa ja on läsnä, kotona (Katvala 2001). Naiseus ja äitiys on vanhemmuuden normi, jolloin isät vertautuvat aina äitiin (Perälä-Littunen 2004). Tutkimusten valossa myös asiantuntijatieto äitiydestä on osoittautunut modernin äitiyden, äidin hoivan mallitarinaksi (Berg 2008; Katvala 2001; Lammi-Taskula 2004; Murtorinne-Lahtinen 2011; Perälä-Littunen 2004; Vuori 2001). Uusin naistutkimus onkin tuonut esille postmodernin äitiyden tarinaa korostamalla äitien keskinäistä erilaisuutta (Berg 2008; Katvala 2001; Krok 2009;

Murtorinne-Lahtinen 2011; Perälä-Littunen 2004; Sevón 2009). Se on tehnyt näkyväksi erityisesti sitä, kuinka moniin erilaisiin kulttuurisiin odotuksiin ja vaatimuksiin naiset joutuvat äiteinä vastaamaan: Hallitsevat kulttuuriset kertomukset määrittelevät hyvän äitiyden tietynlaiseksi ja vaikenevat äitiyteen liittyvistä kielteisistä tunteista ja naisen omista tarpeista (Sevón 2009). Moderniin äitiyteen liittyvät perinteiset normit ja uskomukset sekä nykyiset, postmodernille ajalle ominaiset uudet odotukset muodostavat yhdessä ristiriitaisten uskomusten ja odotusten joukon. Myös mediapuheen on havaittu heijastavan äitiyden postmoderneja, ajassa muuttuvia tulkintoja, jotka kyseenalaistavat modernin äitiyden ihanteeseen liittyviä arvoja ja merkityksiä, mutta jotka samalla korostavat individualistista, itsenäisen äitiyden ihannetta (Berg 2008).

Tämä tutkimus todentaakin sen, että äidit postmodernissa yhteiskunnassa kamppailevat erilaisten mielikuvien ja odotusten ristiriitaisessa kentässä, jossa sekoittuvat niin modernin ja postmodernin äitiyden ainekset kuin myös individualistiset ja familistiset käsitykset. Hyvän äitiyden määritelmässä voidaan nähdä modernin ja postmodernin äitiyden jännitteinen suhde: hyvä äitiys liitetään yhtäältä läsnä olevaan ja huolehtivaan äitiin, toisaalta äitiyden toteuttamisen tavat nähdään moninaisina, eikä hyvää äitiyttä haluta kategorisoida. Moderni, uskomusten ja asiantuntijatiedon, äitiys elää postmodernin, erilaisuutta korostavan äitiyden rinnalla. Myös individualistiset ja familistiset käsitykset kilpailevat olemassaolostaan vaikuttaen ja kenties muuttaen äitiyden kulttuurisia mielikuvia (Bauman 1996, 1997; Sévon & Notko 2008). Näiden käsitysten ambivalenttinen tila kuului äitien puheessa yhtäältä familistisena ja toisaalta individualistisena puheena. Familistinen, yhteisöllinen puhe ilmeni perheelle ja lapsille annettuna aikana. Individualistinen puhe puolestaan merkitsi äidin (kaivattua) omaa aikaa ja omien tarpeiden huomioimista. Joidenkin äitien kohdalla se liittyi myös työn ja urasuunnitelmien toteuttamiseen. Äärimmilleen vietynä niin individualistisessa kuin familistisessä puheessa piilee kuitenkin vaara, sillä ne asettavat äitiydelle tiettyjä vaatimuksia. Individualistisessa puheessa äidin on suoriuduttava yksin, ilman tukea ja apua. Familistisessä näkemyksessä äitiyteen sitoutumisesta voi tulla suoritus, jossa pitää päteä ja onnistua. Täten läsnä oleva äitiys voi näyttäytyä vaatimuksena, jopa normina hyväksyttävälle äitiydelle, mikä on omiaan aiheuttamaan ambivalenssia äidissä, joka ei täytä hyvälle äitiydelle asetettuja vaatimuksia: uusfamilistinen, läsnä olevan äitiyden ihanne syyllistää poissaolevaa, kiireistä ja työhön sitoutunutta äitiä.

Miten sitten äitiyttä ja äitiyden identiteettiä rakennetaan perhearjessa?

Tutkimuksen mukaan äidit ovat erilaisia ja heillä on yksilöllisiä tarpeita, jotka juontuvat käsityksestä itsestä naisena, puolisona, äitinä ja työntekijänä. Naisen identiteetti, kokonaisvaltainen käsitys itsestä ohjaa tekemään valintoja omien tarpeiden, perheen ja yhteiskunnan vaatimusten välillä. Äitiyden identiteettiä reflektoidaan omasta elämäkerrasta käsin (Giddens 1991). Kuten aikaisemmat tutkimukset, osoittaa tämäkin tutkimus, että äitiys rakentuu ennen kaikkea suhteessa lapseen. Myös muut ihmissuhteet kuten äidin suhde lapsen isään vaikuttaa merkittävästi äitiyden identiteettiin. (Jokinen 1996; Krok 2009; Murtorinne-Lahtinen 2011; Nätkin 1997; Sevón 2009; Vuori 2001) Huolipuhe äitiydestä ja vanhemmuudesta paljastaa kuitenkin, kuinka omaa äitiyttä peilataan myös suhteessa muihin äiteihin ja vanhempiin. Omaa tarinaa suhteutetaan kulttuurisiin tarinoihin: jokainen äiti yksilönä tulkitsee ja toimii omasta elämäkerrastaan käsin ottaen etäisyyttä tarinoihin, arvioiden ja arvostellen tai pohtien itseään ja muita äitejä. Samalla omat tulkinnat ja toiminnot vaikuttavat vallitseviin äitiyden uskomuksiin ja tarinoihin joko ylläpitäen tai heikentäen niitä. (Katvala 2001; myös Perälä-Littunen 2004)

Postmodernia aikaa tutkimuksessa ilmentää äidiksi tulo myöhäisellä iällä, naisten ja äitien työssäkäynnin yleistyminen ja tasa-arvoisempi vanhemmuuden jakaminen äidin ja isän kesken. Myös äitien valinnan lisääntyminen kuten äidin oma aika voidaan nähdä postmodernille ajalle ominaisena piirteenä. Työssäkäynti on aineiston äideille normi. Äitiyttä rakennetaan arjen käytännöissä, sekä kotona että työssä. Äitiys ei ole vain rooli, vaan osa naisen identiteettiä, joka vaikuttaa kaikkeen toimintaan, olemassaoloon (Krok 2009). Äitiyden vaikutus ei ole kuitenkaan yksisuuntaista: myös kokemukset ja tuntemukset työelämässä vaikuttavat vanhemmuuden, tässä kohtaa äitiyden toteuttamiseen (Kinnunen ja Mauno 2002). Vuoren (2003, 57) mukaan äitiys onkin liiaksi liitetty kotiin: se mitä äiti tekee ja kokee kodin ulkopuolella, ei ole kulttuurissamme asia, jolla nähtäisiin juurikaan olevan merkitystä naisten toimille äiteinä. Kuitenkin tutkimukseni osoittaa kuinka merkittävässä roolissa työ on äidin identiteetin rakentajana. Vaikka äitien suhtautumisessa työhön oli havaittavissa eroja, oli työllä ja työhön liittyvillä valinnoilla merkitystä äideille. Perheorientoituneet äidit kuvasivat työn merkitystä paitsi välttämättömänä pakkona ja perhetalouden turvaajana, myös omien vahvuuksien esiintuojana ja ammatillisuuden kehittäjänä. Työorientoituneelle äidille työ merkitsi

nautintoa, haasteita, itsensä toteuttamisen mahdollisuutta ja itsemääräämisoikeutta. Myös tulevaisuuden näkymät liittyivät työn kehittämiseen ja eteenpäin viemiseen. Uraorientoituneelle äidille työn merkitys oli suuri: näkemys itsestä hyödyllisenä ja tuottavana yhteiskunnan jäsenenä oli merkittävä innoittaja työn tekemiseen. Äitiyden rakentuminen tulisikin nähdä laajemmassa kontekstissa, ei vain kotiin ja lapseen liittyvänä tilana. Vaikka äitiys on ennen kaikkea suhdetta lapseen, on äidin maailmassa tilaa myös muunlaiselle toimijuudelle.

Tutkimuksen mukaan perhearjelle tyypillisinä piirteinä näyttäytyvät kodin ja kotitöiden ristiriitainenkin kiinnittyminen äitiin, pikkulapsiperheen arjen kiireisyys ja ajan antaminen lapsille ja perheelle oman ja parisuhdeajan kustannuksella. Postmodernissa yhteiskunnassa uusfamilistiset mielikuvat ovat yhtäläillä merkittäviä kuin yksilölliset tarpeetkin: yhtäältä äiti pyrkii vastaamaan lapsen tarpeisiin, toisaalta myös oma hyvinvointi ja tarpeet ovat äidille tärkeitä. Ambivalenssia koetaan, kun omat tarpeet ovat vastakkain lapsen tai perheen tarpeiden kanssa. Perhearki onkin äidille omien tarpeiden, perheen ja työn vaatimusten välistä tasapainoilua. *Arjen tasapainoa* ilmentää yhden haastatellun kuvaus arjesta, jossa on peruspositiivinen vire kaikilla tai toisen kuvaus siitä, että kun arki rullaa helposti, ei kenenkään tarvitse pinnistellä ja kiristellä hampaita. Kun perheen arki on tasapainossa jää ambivalenssille vähemmän tilaa. Tämänkin tutkimuksen valossa äidit kantavat edelleen suurimman vastuun kotona tehtävästä työstä. Tutkimukseni toki osoittaa myös sen, että miesten osuus lastenhoidon osalta on ilahduttavasti lisääntynyt. Yhä enemmän tarvitaan kuitenkin arjen tasapainoa tukevia ja ylläpitäviä toimia yhteiskunnan taholta, jolloin osa-aikatyön ja osittaisen hoitovapaan mahdollisuudet ovat molempien vanhempien saatavilla. Myös naisen ja miehen urakehityksen asettaminen samalle viivalle vaatii perheissä ennen kaikkea neuvottelevaa mieltä, jouston varaa sekä ennakkoluulotonta asennetta. Tasapainoisessa arjessa huomioidaan perheen kaikkien osapuolten hyvinvointi.

Tutkimus tuo myös esille, millaiset perheeseen ja yhteiskuntaan liittyvät tekijät vetävät äitiä eri suuntiin. Aiempi tutkimus osoittaa, että vastuu lapsesta on itsessään ambivalenttia, sillä vastuun kantamiseen liittyy ristiriitaisia, jopa vastakkaisia tunteita (Sévon 2009). Myös ristiriitaiset, eri suuntiin vetävät vaateet ja tarpeet voivat aiheuttaa ambivalenssia: Yhtäältä nainen haluaa olla hyvä äiti eli läsnä lapselle ja toisaalta äidin omat tarpeet vetävät häntä toiseen suuntaan. Myös yhteiskunnalla on omat odotuksensa naiselle, sillä se vaatii naisen työssäkäyntiä. (Krok 2009; Vuori 2003) Ambivalenssi voi

ilmetä myös äidin tasapainoiluna erilaisten kulttuuristen odotusten välillä (Berg 2008; Repo 2009). Tutkimuksen perusteella äidin, lapsen ja perheen tarpeiden välinen ambivalenssi oli arkipäivää, mutta sitä ei problematisoitu: lapseen ja perheen yhteiseen aikaan haluttiinkin panostaa. Yhtäältä äidit pitivät omasta vapaa-ajastaan kiinni, mutta toisaalta siitä myös luovuttiin omien (työ), lasten (harrastukset) tai perheen (puolison työ, harrastukset) tarpeiden takia. Parisuhdeaikaa oli vähän ja sitä yhtäältä toivottiin enemmän, toisaalta sen ratkaisu jätettiin tulevaisuuteen. Eniten ambivalenssin kokemuksia äidit liittivät työn ja perheen yhteensovittamiseen. Äidin ja yhteiskunnan (työn) välisiä ristiriitoja ilmeni, jos äidin työssäoloaika oli epäsäännöllistä ja työvuoroihin liittyi ennustamattomuutta. Määräaikainen työ ja sen myötä epävarmuus tulevaisuudesta herättivät äidissä ristiriitaisia tunteita. Myös äidin vahva sitoutuminen työhön tai uraan aiheutti ambivalenssia, jolloin ristiriita joko ratkaistiin (tauko opiskeluun, miehen aktiivisempi osallistuminen kotona) tai sen aiheuttamia tunteita (syyllisyys) jouduttiin sietämään. Perheen ja yhteiskunnan välinen ambivalenssi kuului äitien tarinoissa yhteiskunnallisena ja kulttuurisena puheena, jossa äidin läsnäolo merkitsi hyvää äitiyttä ja työssäkäyntiä kelvollista naiskansalaista. Perhe nähtiin enimmäkseen kuitenkin yksityisenä elämänalueena, jolloin tehdyt ratkaisut ja valinnat koettiin nimenomaan perheen valintoina, ei niinkään yhteiskunnan.

Kulttuuriset ja yhteiskunnalliset representaatiot ja käytännöt vaikuttavat tiedostamattakin valintoihimme (Närvi 2014; Vuori 2004; Yesilova 2009). Pitkän kotihoiton ihanne välittyi äitien vastauksista, mutta hyvin vahvana rinnalla kulki myös näkemys naisesta palkkatyöläisenä (Anttonen 2003; Jokinen 2005; Vuori 2001). Aina palkkatyöläisyys ei ollut äidille kuitenkaan itse valittua (lapsen ollessa alle vuoden ikäinen), vaan perheen sen hetkinen elämäntilanne tai työn hyötynäkökulma (miehen työttömyys, viran saaminen) kannustivat tai pakottivat äidin työelämään. Osa-aikatyön tai osittaisen hoitovapaan mahdollisuutta hyödynnettiin usein kun äiti palasi töihin. Taustalla oli ajatus siitä, että lasten hoidossaoloaika saatiin lyhyemmäksi. Lyhennetyllä työajalla viitattiin kuitenkin lähes aina äitiin: haastattelemani äidit yhtä äitiä lukuun ottamatta olivat tehneet joko lyhennettyä työaika tai olleet osittaisella hoitovapaalla. Puolisoista kuitenkin vain alle puolet oli hyödyntänyt vuorotteluvapaata, vanhempainvapaata tai osittaista hoitovapaata. Miehen kotiin jääminen lasten kanssa oli merkittävästi kannustamassa äitiä töihin paluussa. Se vaikutti myönteisesti myös vanhempien työnjakoon: kotonaoloaika tuotti realistisemmän kuvan kotitöiden määrästä

sekä edisti tasaisempaa työnjakoa. Tämä vahvistaa ajatusta siitä, että miehiä tulee edelleenkin kannustaa vanhemmuuden jakamiseen niin perheen, työntäjän kuin yhteiskunnan taholta.

Vaikka tässä tutkimuksessa on tullut julki työ- ja perhe-elämän ristiriidat, on hyvä muistaa, että moniroolisuus- äitiyden, perhe-elämän ja työn yhdistäminen -voi olla myös voimavara. Silloin kun työn ja perheen vaatimukset ja yksilön odotukset ja kyvyt vastaavat toisiaan, on työn ja perheen yhteensovittamisessa kyse myönteisestä, voimaannuttavasta vuorovaikutuksesta. (Kinnunen & Mauno 2002, 102) Myöskään yksioikoinen päätelmä kotiäitiyden ristiriidattomuudesta ei varmastikaan ole perusteltua: ambivalenssia voi kokea myös kotiäiti, jolle kotiin jääminen on enemmän elämäntilanteesta johtuva pakko, ei niinkään tietoinen, itse valittu ratkaisu.

9.2 Tutkimuksen arviointia

Tutkimus työssäkäyvien pienten lasten äitien arjesta on piirtänyt uudenlaista kuvaa äidistä naisena, jolla on omia tarpeita. Haastateltavien ajatukset äitiydestä, perheestä, työstä ja yhteiskunnasta ovat saaneet uusia, kiintoisia ulottuvuuksia ambivalenssi-käsitteen kautta. Myös narratiiviseen lähestymistapaan liittyvä tärkeä tavoite, äitien äänen tavoittaminen, onnistui työssä runsaasti esitettyjen sitaattien ja analyysin muodossa. Arjen käytäntöjen tutkimus jäi kuitenkin varsin ohueksi, keskustelujen tasolle. Jos arkeen olisi halunnut pureutua syvemmin, olisi päiväkirja-menetelmä tuonut ehkä vielä autenttisempia kokemuksia äitien perhearjesta. Toki haastateltavien sitoutuminen tutkimukseen olisi ollut ajan käytön kannalta vaativampaa.

Tutkimusmenetelmän, haastattelun luotettavuutta arvioitaessa on tärkeää tiedostaa myös se, että haastattelussa on taipumus antaa sosiaalisesti suotavia vastauksia. Tutkittavat saattavat puhua haastattelutilanteessa toisin kuin jossakin toisessa tilanteessa. (Hirsjärvi ym. 2010, 206–207) Dalyn (2007, 73–74) mukaan perhe on yksi suljetuimmista ja yksityisimmistä sosiaalisista ryhmistä. Myös julkiset tarinat voivat ohjailta, millaisia tarinoita voidaan yleisesti kertoa (Lawler 2002, 252). Äitien puheessa

ilmenikin hyvin vähän negatiivisia kokemuksia äitiydestä. Haastattelukysymykset eivät toki olleet ongelmakeskeisiä. Kasvattamisen haasteita sivuttiin jokaisen äidin kohdalla, mutta vain yksi äiti kertoi äitiyden tuomista negatiivisista tunteista. Tämän voisi tulkita siten, että tutkimuksessa mukana olleet äidit ovat keskimäärin tyytyväisiä toteuttamaansa äitiyteen. Toisaalta se voi kertoa myös siitä, ettei vanhemmuuteen ja äitiyteen liittyvistä negatiivisista tunteista haluta edelleenkään julkisesti puhua (kts. Sévon 2009). Voikin olla, että ideaalisia ja normatiivisia käsityksiä äitiydestä pidetään mielellään yllä, ainakin julkisessa puheessa.

Myös kerrontatilanne vaikuttaa siihen, millaiseksi kertomus muodostuu (Aaltonen & Leimämäki, 2010, 147). Arvioitaessa teemahaastattelua aineiston keruun välineenä, jäinkin miettimään, olisiko avoimen haastattelun metodi ollut parempi tapa tavoittaa äitien tarinoita. Äitiyden tarkasteleminen aikajanalla ensimmäisen lapsen syntymästä nykyhetkeen saakka, merkittävimpien käännekohtien poimiminen ja niihin pureutuminen olisi kenties tarjonnut paremmat tarinan kerronnan elementit. Myös aikaperspektiivi olisi todennäköisesti ollut laajempi, kuin minkä teemahaastattelun avulla tavoitin. Äitiyden identiteetin rakentuminen ja omassa äitiydessä koetut muutokset olisivat todennäköisesti saaneet enemmän jalansijaa äitien tarinoissa aikajanan ja avoimen haastattelun keinoin.

Tutkimus on myös herättänyt itsessäni monia kysymyksiä ja haasteita, joita tulevaisuudessa voisi tarkastella tämän tutkielman innoittamana. Suomessa arvostetaan koulutusta ja kouluttautumista. Naiset ovat edelleen miehiä koulutetumpia (Suomen virallinen tilasto 2012b). Siksi onkin yllättävää, että vain harvat naiset luovat uraa ja ovat työmarkkinoilla johtotehtävissä. Olisikin mielenkiintoista tutkia, onko haastattelemani urasuuntautunut äiti enemmän sääntö kuin poikkeus. Onko perhe naiselle niin tärkeä, että uran luominen pikkulapsitilanteessa laitetaan ns. hyllylle? Jatkotutkimusaiheena olisikin kiinnostavaa syventyä urasuuntautuneiden äitien tarinoihin: millä ehdoilla uraa luodaan ja millaisia merkityksiä äitiydelle, perheelle ja työlle annetaan.

LÄHTEET

- Aalto, I. 2012. Isyyden aika. Historia, sukupuoli ja valta 1990-luvun isyyskeskusteluissa. Jyväskylä: Bookwell Oy.
- Aaltonen, T. & Leimumäki, A. 2010. Kokemus ja kerronnallisuus – kaksi luentaa. Teoksessa Johanna Ruusuvuori, Pirjo Nikander & Matti Hyvärinen (toim.), Haastattelun analyysi. Tampere: Vastapaino, 119–152.
- Anttonen, A. 2003. Lastenhoidon kaksi maailmaa. Teoksessa Hannele Forsberg & Ritva Nätkin (toim.), Perhe murroksessa. Kriittisen perhetutkimuksen jäljillä. Helsinki: Gaudeamus, 159–185.
- Auvinen, R. 1979. Ylistämällä alistettu. Teoksessa Katarina Eskola, Elina Haavio-Mannila & Riitta Jallinoja (toim.), Naisnäkökulmia. Juva: WSOY, 183–192.
- Bauman, Z. 1991. Modernity and ambivalence. Cambridge: Polity Press.
- Bauman, Z. 1992. Intimations of postmodernity. London: Routledge.
- Bauman, Z. 1996. Postmodernin lumo. Tampere: Vastapaino.
- Bauman, Z. 1997. Sosiologinen ajattelu. Tampere: Vastapaino.
- Bauman, Z. 2002. Notkea Moderni. Tampere: Vastapaino.
- Bauman, Z. 2008. The art of life. Cambridge: Polity Press.
- Beck, U. 1995. Poliitiikan uudelleen keksiminen: kohti refleksiivisen modernisaation teoriaa. Teoksessa Ulrich Beck, Anthony Giddens & Scott Lash. Nykyajan jäljillä. Refleksiivinen modernisaatio. Tampere: Vastapaino, 11–82.
- Beck, U. & Beck-Gernsheim, E. 2002. Individualization. Institutionalized individualism and its social and political consequences. London: Sage.
- Beck-Gernsheim, E. 2002. Reinventing the Family. In Search of New Lifestyles. Cambridge: Polity Press.
- Berg, K. 2008. Äitiys kulttuurisina odotuksina. Väestöntutkimuslaitoksen julkaisusarja D 48/2008. Helsinki: Väestöliitto.
- Braun, Virginia & Clarke, Victoria. 2006. Using thematic analysis in psychology -article in Qualitative Research in Psychology 2006; 3: 77–101. Edward Arnold (Publishers) Ltd.
- Cacciatore, R. & Janhunen, K. 2008. Täydelliset äidit – 11 myyttiä. Teoksessa Kristiina Janhunen & Minna Oulasmaa (toim.), Äidin kielletyt tunteet. Helsinki: Väestöliitto, 12–27.
- Daly, K. 2003. Family Theory Versus the Theories Families Live By. Journal of Marriage and Family 65, 771–784.
- Daly, K.J. 2007. Qualitative Methods for Family Studies & Human Development. London: Sage.
- Ekonen, M. 2014. Nainen johtamisuralla. Urateoriat. Teoksessa Anna-Maija Lämsä (toim.), Naiset ja johtajuus –verkko-opetusmateriaali. Viitattu 25.3 2014 http://www.jyu.fi/economics/naisjohtajuus/Naiset_ja_johtaminen.htm
- Eskola, J. & Suoranta, J. 1998. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Tampere: Vastapaino.
- Finch, J. 1989. Family Obligations and Social Change. Cambridge: Polity Press.
- Forsberg, H. 1994. Yksi ja monta perhettä. Tutkimus sosiaalityöntekijöiden perhetulkinnoista sosiaalitoimistotyössä. Tutkimuksia, 42. Helsinki: Stakes.
- Forsberg, H. 2003. Hajottavat ja koossapitävät tunteet. Teoksessa Hannele Forsberg

- & Ritva Nätkin (toim.), *Perhe murroksessa. Kriittisen perhetutkimuksen jäljillä.* Helsinki: Gaudeamus, 86–102.
- Giddens, A. 1991. *Modernity and Self-Identity. Self and Society in the Late Modern Age.* Cambridge: Polity Press.
- Giddens, A. 1992. *The Transformation of Intimacy. Sexuality, Love and Eroticism in Modern Societies.* Cambridge: Polity Press.
- Giddens, A. 1994. *Beyond Left and Right. The Future of Radical Politics.* Cambridge: Polity Press.
- Giddens, A. 1995. *Elämää jälkitraditionaalisessa yhteiskunnassa.* Teoksessa Ulrich Beck, Anthony Giddens & Scott Lash. *Nykyajan jäljillä. Refleksiivinen modernisaatio.* Tampere: Vastapaino, 83–152.
- Gubrium, J. F. & Holstein, J. A. 2002. *From the Individual Interview to the Interview Society.* Teoksessa Jaber F. Gubrium & James A. Holstein (toim.), *Handbook of Interview Research. Context & Method.* London: Sage, 3–32.
- Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2010. *Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö.* Helsinki: Gaudeamus.
- Hirsjärvi, S. & Remes, P. & Sajavaara, P. 2010. *Tutki ja kirjoita.* Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Holstein, J. A. & Gubrium, J. F. 1995. *The Active Interview. Qualitative Research Methods Series 37.* London: Sage.
- Honkasalo, M-L. 2004. "Elämä on ahasta täällä" Otteita maailmasta joka ei pidä kiinni. Teoksessa Marja-Liisa Honkasalo, Terhi Utriainen & Anna Leppo (toim.), *Arki satuttaa. Kärsimyksiä suomalaisessa nykypäivässä.* Tampere: Vastapaino, 51–81.
- HS verkkolehti 2013. *Hallitus patistaa äitejä töihin.* Hs.fi/kotimaa 30.8.2013. Viitattu 15.9.2013 <http://www.hs.fi/kotimaa/a1305712008283>
- Huttunen, J. 2001. *Isänä olemisen uudet suunnat. Hoiva-isiä, etä-isiä ja ero-isiä.* Jyväskylä: PS-Kustannus.
- Huttunen, J. & Sévon, E. 2002. *Odottavan äidin vastuu.* Teoksessa Anna Rönkä & Ulla Kinnunen (toim.), *Perhe ja vanhemmuus. Suomalainen perhe-elämä ja sen tukeminen.* Jyväskylä: PS-kustannus, 72–98.
- Hyvärinen, M. & Löyttyniemi, V. 2005. *Kerronnallinen haastattelu.* Teoksessa Johanna Ruusuvoori & Liisa Tiittula (toim.), *Haastattelu. Tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus.* Tampere: Vastapaino, 189–222.
- Hyvärinen, M. 2010. *Haastattelukertomuksen analyysi.* Teoksessa Johanna Ruusuvoori, Pirjo Nikander & Matti Hyvärinen (toim.), *Haastattelun analyysi.* Tampere: Vastapaino, 90–118.
- Hänninen, V. 2002. *Sisäinen tarina, elämä ja muutos. Sosiologian ja sosiaalipsykologian laitos. Väitöskirja.* Tampere: Tampereen yliopistopaino Oy. Viitattu 15.2.2014 <http://uta17-kk.lib.helsinki.fi/bitstream/handle/10024/67873/951-44-5597-5.pdf?Sequence=1>
- Jallinoja, R. 1984. *Perhekäsityksistä perhettä koskeviin ratkaisuihin.* Teoksessa Elina Haavio-Mannila, Riitta Jallinoja & Harriet Strandell (toim.), *Perhe, työ ja tunteet. Ristiriitoja ja ratkaisuja.* Juva: WSOY, 37–103.
- Jallinoja, R. 2000. *Perheen aika.* Helsinki: Otava.
- Jallinoja, R. 2006. *Perheen vastaisku. Familistista käännettä jäljittämässä.* Helsinki: Gaudeamus.
- Janhunen, K. 2008. *Tutkimuksen tausta.* Teoksessa Kristiina Janhunen & Minna

- Oulasmaa (toim.), Äidin kielletyt tunteet. Helsinki: Väestöliitto, 8–11.
- Jokinen, E. 1996. Väsynyt äiti. Äitiyden omaelämäkerrallisia esityksiä. Helsinki: Gaudeamus.
- Jokinen, E. 2004a. Kodin työt, tavat, tasa-arvo ja rento refleksiivisyys. Teoksessa Eeva Jokinen, Marja Kaskisaari & Marita Husso (toim.), Ruumis töihin! Käsite ja käytäntö. Tampere: Vastapaino, 285–304.
- Jokinen, E. 2004b. Päiväkirjat tiedon lajina. Teoksessa Marianne Liljeström (toim.), Feministinen tietäminen. Keskustelua metodologiasta. Tampere: Vastapaino, 118–140.
- Jokinen, E. 2005. Aikuisten arki. Helsinki: Gaudeamus.
- Julkunen, R. 1995. Työssäkäyvän äidin julkiset ja yksityiset suhteet. Teoksessa Leena Eräsaari, Raija Julkunen & Harriet Silius (toim.), Naiset yksityisen ja julkisen rajalla. Tampere: Vastapaino, 88–107.
- Katvala, S. 2001. Äitejä ja äitiyden uskomuksia sukupolvien saatossa. Jyväskylä studies in education, psychology and social research 186. Väitöskirja. Jyväskylä: Jyväskylä University Printing House.
- Kekäle, J. 2007. Postmoderni isyys ja uskonnollisuus – tarinallinen näkökulma. Joensuun yliopiston teologisia julkaisuja N:o 19. Väitöskirja. Joensuu: Joensuun yliopistopaino. Viitattu 1.11. 2013
http://epublications.uef.fi/pub/URN_NBN_fi_joy-20070007/URN_NBN_fi_joy-20070007.pdf
- Kinnunen, U. & Mauno, S. 2002. Työ ja perhe-elämä vanhempien ja lasten näkökulmasta. Teoksessa Anna Rönkä & Ulla Kinnunen (toim.), Perhe ja vanhemmuus. Suomalainen perhe-elämä ja sen tukeminen. Jyväskylä: PS-kustannus, 99–118.
- Korhonen, M. 2004. Työssäkäyvä isä. Mitä yksi epätavallinen tarina paljastaa perhepiirin kätkeyistä ”sukupuolisopimuksista”? Teoksessa Ilana Aalto & Jani Kolehmainen (toim.), Isäkirja. Tampere: Vastapaino, 245–269.
- Koski, L. & Harinen, P. 2008. Näyttämöllä ja näyttämön takana. Teoksessa Päivi Harinen & Leena Koski (toim.), Arjen askeleet. Otteita elämän järjestyksistä. Sosiologian tutkimuksia 7. Joensuu: Joensuun yliopistopaino, 7–15.
- Koski, L. & Harinen, P. 2008. Kodin ja äitiyden järjestykset. Teoksessa Päivi Harinen & Leena Koski (toim.), Arjen askeleet. Otteita elämän järjestyksistä. Sosiologian tutkimuksia 7. Joensuu: Joensuun yliopistopaino, 17–25.
- Krok, S. 2009. Hyviä äitejä ja arjen pärjääjiä. Yksinhuoltajia marginaalissa. Tampereen yliopiston sosiaalityön tutkimuksen laitos. Väitöskirja. Tampere: Tampereen yliopistopaino Oy.
- Kuivakangas, J. 2002. Kuuluuko ääni, löytyykö keinot? Lähtökohtia lasten pahoinvoinnin tarkasteluun. Teoksessa Anna Rönkä & Ulla Kinnunen (toim.), Perhe ja vanhemmuus. Suomalainen perhe-elämä ja sen tukeminen. Jyväskylä: PS-kustannus, 30–50.
- Kuronen, M. 1995. Naiset kohtaavat neuvolassa. Teoksessa Leena Eräsaari, Raija Julkunen & Harriet Silius (toim.), Naiset yksityisen ja julkisen rajalla. Tampere: Vastapaino, 111–131.
- Kinnunen, U., Malinen, K. & Laitinen, K. 2009. Työn ja perheen yhteensovittaminen: perheiden kokemuksia ja ratkaisuja. Teoksessa Anna Rönkä, Kaisa Malinen & Tiina Lämsä (toim.), Perhe-elämän paletti. Vanhempana ja puolisona vaihtelevassa arjessa. Jyväskylä: PS-kustannus, 125–147.
- Kvale, S. 1996. InterViews. An Introduction to Qualitative Research Interviewing.

- vaihteessa. Helsinki: Tilastokeskus.
- Repo, K. 2009. Lapsiperheiden arki. Näkökulmina raha, työ ja lastenhoito. Tampereen yliopiston sosiaalitutkimuksen laitos. Väitöskirja. Tampere: Tampereen yliopistopaino Oy.
- Rotkirch, A. 2000. Pirstoutunut vanhemmuus. Teoksessa Tommi Hoikkala & J. - P. Roos (toim.), 2000-luvun elämä. Sosiologia teorioita vuosituhannen vaihteesta. Helsinki: Gaudeamus, 187–200.
- Rotkirch, A. & Saloheimo, A. 2008. Yksin kotona? Teoksessa Kristiina Janhunen & Minna Oulasmaa (toim.), Äidin kielletyt tunteet. Helsinki: Väestöliitto, 72–85.
- Robson, C. 2002. Real World Research. A Research for Social Scientists and Practitioner-Researchers. Oxford: Blackwell.
- Ruusuvuori, J. & Tiittula, L. 2005. Tutkimushaastattelu ja vuorovaikutus. Teoksessa Johanna Ruusuvuori & Liisa Tiittula (toim.), Haastattelu. Tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus. Tampere: Vastapaino, 22–56.
- Ruusuvuori, J., Nikander, P. & Hyvärinen, M. 2010. Haastattelun analyysin vaiheet. Teoksessa Johanna Ruusuvuori, Pirjo Nikander & Matti Hyvärinen (toim.), Haastattelun analyysi. Tampere: Vastapaino, 9–36.
- Rönkä, A., Malinen, K. & Lämsä, T. 2009. Pikkulapsiperheiden arjen paletti. Teoksessa Anna Rönkä, Kaisa Malinen & Tiina Lämsä (toim.), Perhe-elämän paletti. Vanhempana ja puolisona vaihtelevassa arjessa. Jyväskylä: PS-kustannus, 11–19.
- Salmi, M. 2004a. Työn ja perheen yhteensovittamisen foorumit. Teoksessa Minna Salmi & Johanna Lammi-Taskula (toim.), Puhelin, mummo vai joustava työaika? Työn ja perheen yhdistämisen arkea. Helsinki: Stakes ja Gummerus, 129–138.
- Salmi, M. 2004b. Työn ja perheen yhteensovittamisen kentät. Teoksessa Minna Salmi & Johanna Lammi-Taskula (toim.), Puhelin, mummo vai joustava työaika? Työn ja perheen yhdistämisen arkea. Helsinki: Stakes ja Gummerus, 1–9.
- Sevón, E. 2009. Maternal Responsibility and Changing Relationality at the Beginning of Motherhood. Jyväskylä studies in education, psychology and social research 365. Väitöskirja. Jyväskylä: Jyväskylä University Printing House.
- Sévon, E. & Huttunen, J. 2002. Odottavan äidin vastuu. Teoksessa Anna Rönkä & Ulla Kinnunen (toim.), Perhe ja vanhemmuus. Suomalainen perhe-elämä ja sen tukeminen. Jyväskylä: PS-kustannus, 72–98.
- Sévon, E. & Huttunen, J. 2004. Isäksi naisten kertomuksissa ja vähän miestenkin. Teoksessa Ilana Aalto & Jani Kolehmainen (toim.), Isäkirja. Tampere: Vastapaino, 133–165.
- Sevón, E. & Notko, M. 2008. Perhesuhteiden omalakisuus. Teoksessa Eija Sevón & Marianne Notko (toim.), Perhesuhteet puntarissa. Helsinki: Gaudeamus, 13-23.
- Sévon, E. & Malinen, K. 2009. Tyyntä vai tuulista? Teoksessa Anna Rönkä, Kaisa Malinen & Tiina Lämsä (toim.), Perhe-elämän paletti. Vanhempana ja puolisona vaihtelevassa arjessa. Jyväskylä: PS-kustannus, 223–247.
- Suomen virallinen tilasto (SVT) 2012a. Syntyneet. ISSN=1798-2391. 2012. Helsinki: Tilastokeskus. Viitattu 15.2.2014
http://www.stat.fi/til/synt/2012/synt_2012_2013-04-12_tie_001_fi.html
- Suomen virallinen tilasto (SVT) 2012b. Väestön koulutus rakenne. ISSN=1799-4586. 2012. Helsinki: Tilastokeskus. Viitattu 15.2.2014
http://www.tilastokeskus.fi/til/vkour/2012/vkour_2012_2013-12-04_tie_001_fi.html

- Syrjälä, L. 2001. Elämäkerrat ja tarinat tutkimuksessa. Teoksessa Juhani Aaltola & Raine Valli (toim.), Ikkunoita tutkimusmetodeihin 1. Metodien valinta ja aineiston keruu: virikkeitä aloittelevalle tutkijalle. Jyväskylä: PS-kustannus, 203–217.
- Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2011. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Tammi.
- Vanhala, S. 2014. Naiset ja johtaminen. Naiset johtajina Suomessa. Teoksessa Anna-Maija Lämsä (toim.), Naiset ja johtajuus –verkko-opetusmateriaali. Viitattu 25.3 2014 http://www.jyu.fi/economics/naisjohtajuus/Naiset_ja_johtaminen.htm
- Vuori, J. 2001. Äidit, isät ja ammattilaiset. Sukupuoli, toisto ja muunnelmat asiantuntijoiden kirjoituksissa. Tampere: Tampere University Press.
- Vuori, J. 2003. Äitiyden ainekset. Teoksessa Hannele Forsberg & Ritva Nätkin (toim.), Perhe murroksessa. Kriittisen perhetutkimuksen jäljillä. Helsinki: Gaudeamus, 39–63.
- Vuori, J. 2004. Isyyden mallit ja isien valinnat. Teoksessa Ilana Aalto & Jani Kolehmainen (toim.), Isäkirja. Tampere: Vastapaino, 29–63.
- Wikipedia. Viitattu 14.11. 2013 <http://fi.wikipedia.org/wiki/Ambivalenssi>
- Winnicott, D. W. 1965. The Maturation Processes and the Facilitating Environment. Studies in the Theory of Emotional Development. New York: International Universities Press.
- Yesilova, K. 2009. Ydinperheen politiikka. Helsinki: Gaudeamus

LIITE 1: Tutkimuspyyntö

Hei Äidit!

Olen tekemässä kasvatustieteen pro gradu -tutkielmaa aiheesta Äitiys arjen kokemuksena postmodernissa yhteiskunnassa. Haluaisin kuulla, miten selviät arjessasi ja miten äitinä onnistut yhteensovittamaan perheen tarpeet ja työn vaatimukset. Kerään tutkimusaineiston **haastattelemalla työssäkäyviä 1-4 -vuotiaiden lasten äitejä, jotka ovat kahden vanhemman perheistä**. Haastattelut kestävät noin tunnin, ja ne toteutetaan tammi-helmikuun aikana.

Haastattelut ovat luottamuksellisia ja salassa pidettäviä, eikä tutkittavien henkilöllisyys paljastu missään vaiheessa tutkimusta. Valmiiseen tutkielmaan haastateltavat muutetaan tunnistamattomiksi. Sinulla on myös mahdollisuus lukea etukäteen omaan haastatteluun perustuvat analyysit. Luvan tähän tutkimukseen on antanut varhaiskasvatusjohtaja.

Ilmoita kiinnostuksesi osallistua tutkimukseen viimeistään 24.1 mennessä, jolloin voimme sopia Sinulle sopivan haastatteluajan ja -paikan. Juuri Sinun ajatuksesi äitiydestä on tärkeä!

Yhteistyöterveisin,

LIITE 2: Haastattelurunko

Taustatiedot

Ikä? Puolison ikä? Koulutus, ammatti? Puolison koulutus, ammatti? Lasten nimet ja iät?

Työ

Kerrotko omasta työstäsi ja työajoistasi? Miltä sinusta tuntuu nämä työajat? Tekisitkö mieluummin jotain toisenlaista työaika, jos voisit? Millaiset ovat puolison työajat? Miten ne sopivat yhteen sinun työaikojesi kanssa? Jos lapsenne sairastuu, niin miten ratkaisette tilanteen lapsen hoidon kannalta? Miten työpaikallasi suhtaudutaan, jos jäät hoitamaan sairasta lasta kotiin? Mitä työ sinulle merkitsee? Entä ura? Miten perustelet valintaasi olla työssä? Miten sinulle läheiset ihmiset suhtautuvat/ovat suhtautuneet työssäkäyntiisi tilanteessa, jossa sinulla on/on ollut pieniä lapsia?

Lastenhoitojärjestelyt

Miten lastenne päivähoito on järjestetty? Miltä järjestely on tuntunut? Osallistuuko lasten hoitoon myös muita henkilöitä esim. isovanhempia, muita sukulaisia tai ystäviä? Omat kotonaolo- ja työssäolojaksot? Onko puolisisi ollut kotona hoitamassa lapsia pidemmän aikaa, esim. vanhempainvapaalla?

Työnjako perhearjessa

Miten kodin- ja lastenhoitoon liittyvät tehtävät ja vastuut jakautuvat perheessänne?(ruuanlaitto, siivous, vaatehuolto, auto, pihatyöt, kunnostus, ostoksilla käynti & asiointi, lastenhoito/huolto, kasvattaminen, yhteinen aika lasten kanssa) Miten yhteistyö kouluun, päiväkotiin, neuvolaan toimii? Tuleeko tehtävien ja vastuiden jaosta erimielisyyksiä teidän perheessänne? Jos tulee, niin miten ratkaisette erimielisyydet? Mitä ajattelet hoiva-isydestä ja jaetusta vanhemmuudesta? Oletko tyytyväinen perheen sisäiseen työnjakoon vai haluaisitko muuttaa sitä jotenkin?

Ajankäyttö perhearjessa

Miten kuvailisit teidän perheen päivittäistä arkea? Miten sovitatte yhteen eri perheenjäsenten aikatauluja? Millaiset asiat ovat tärkeitä teille perheenä? Ja millaisia asioita teette yhdessä, jos yhdessäololle on aikaa? Minkä verran sinulla on ns. omaa aikaa? Ja miten sitä käytät? Parisuhdeaikaa? Oletko joutunut luopumaan jostain itsellesi tärkeästä asiasta työsi tai perheesi vuoksi?

Oman äitiyden kuvaaminen

Mitä mielestäsi äitiys tarkoittaa? Millaista on mielestäsi hyvä äitiys? Mitä lapsi/lapset sinulle merkitsevät? Kuvailisitko äitiyden iloja/ haasteita? Mitä sinulta äitinä eniten odotetaan? Miten koet parhaiten pystyväsi vastaamaan perheesi tarpeisiin? Miten mielestäsi äitiys on sinua muuttanut? Miten äitiys on mielestäsi muuttunut, jos vertaat mielikuvia lapsuudesta tämän päivän äitiyden mielikuviin tai aikaisempia mielikuvia nykyisiin? Mitä oman äitisi ja/tai isäsi toimintamalleja olet halunnut siirtää omaan äitiyteesi? Äidin ja/tai isän esimerkin vaikutus omaan koulutukseen, työhön ja uraan? Oletko saanut tukea äidiltäsi ja/tai isältäsi elämäsi valinnoissa? Jos olet saanut, niin millaista tukea? Millaista tukea toivoisit saavasi yhteiskunnan taholta?

Muuta

Haluaisitko kertoa vielä jotakin? Miltä nämä kysymykset tuntuivat? Miksi halusit osallistua tähän tutkimukseen

LIITE 3: Suostumus tutkimukseen osallistumisesta

Haluan osallistua tutkimukseen ”Äitiys arjen kokemuksena postmodernissa yhteiskunnassa”. Haastattelussa antamani tietoja saa käyttää tämän tutkimuksen aineistona. Tutkimuksen toteutuksen käytäntöön liittyvistä syistä haastattelu tallennetaan. Äänitallenteet tulevat vain tutkimuskäyttöön, ja ne hävitetään asianmukaisesti tutkimuksen valmistuttua. Haastattelut ovat luottamuksellisia, eikä tutkittavien henkilöllisyys paljastu missään vaiheessa tutkimusta.

PAIKKA JA AIKA

ALLEKIRJOITUS